

• III. ÉVFOLYAM •
1913. JÚLIUS
MEGJELENIK
MINDEN HÓ-
KÖZEPÉN •

ULT ÉS JÖVŐ

• ZSIDÓ IRODALMI MŰVÉSZETI TÁR-
SADALMI ÉS KRITIKAI FOLYÓIRAT •
AZ OMKE KULTURBIZOTTSÁGA KÖZREMŰKÖDÉSÉVEL SZERKESTTI

• DR. PATAI JÓZSEF

TARTALOM.

	Oldal		Oldal
Dr. Hevesi Simon: Új kulturális munka	295	SZOCIÁLIS MUNKA.	
Molnár Ernő: Mint aki . . . (Vers)	296	Zsidó nők palesztinai kultúrmunkája	322
Szász Menyhért: Zsidó-fejek (Tárca)	297	Molnár Ernő: Még fáj szívem . . . (Vers)	323
Dr. Eisler Mátyás: A szerelem a bibliában	298	TOLLHEGYRŐL.	
Heinrich Heine: Donna Clara	302	Zsidóbecsület és párbajbecsület, Tisza István nem szólt semmit, A „zsidók ostora“, A szombati záróra, vagy Beöthy minisz- ter leckéje	324
OROSZ ZSIDÓ NOVELLAÍRÓK.		KRÓNIKA ÉS SZEMLE.	
J. L. Perez: A torony	303	Az OMIKE új pártfogó tagjai, Báró Hatvany József halála, Műmellékletünk, Album Pozsonyról, A temesvári nagyasszony	324
Dr. Leimdörfer D. (Hamburg): Térítés. (Igaz történet)	306	ÚJ KÖNYVEK.	
Szabó Imre: Egy körforgalmú kocsin	308	Dr. Guttmann Mihály: A szív kötelességei	329
Az alef-bész. (Orosz zsidó népdal, kotta)	310	Dr. Richtmann Mózes: A régi Magyarország zsidósága	331
Dévényi Egon: Templomban	310	Dr. Morgenstein Ernő: Júsuf Al Baszír és az arab atomisztika	332
Dr. Singer Bernát: A szabadkai honvéd- síremlék	311	SZERKESZTOI ÜZENETEK.	
Ma nismá? (Héber népdal, kotta)	312	HIRDETÉSEK.	
A BIBLIA ÉLETE.			
Dr. Patai József a biblia költészetéről	312		
Héber bölcsődal. (Kotta)	314		
Dr. Drechsler Miksa: Az első amerikai zsidó főiskola	314		
Dr. Singer Leó: Szemelvények a legendák könyvéből	315		
Neumann Sándor: Egy régi falusi hitköz- ségről	317		
Várnay Sándor: Orosz zsidó drámairodalom	318		

ILLUSZTRÁCIÓK:

Telcs Ede: Erzsébet királynő. (Műmelléklet)		A gróf Cziráky Mózes Antal által 1798-ban a lovasberényi zsidók részére kiadott privilegiumlevél első lapja	317
Pilichovszky (Páris): Talmudstudium	297	A lovasberényi zsinagóga 200 éves frigy- szekrénye	318
Grätzer: Gondolkodás	298	A „Verband jüdischer Frauen“ leányfarmja Kínerethben	320
Grätzer: Elmélkedés	299	A „Verband“ jaffai csipkeműhelyének tanít- ványai	321
Kaufmann: Számtantanítás	300	A „Verband“ genezáreti leányfarmjának munkásai	321
Horovitz: Tanítás	301	Egy palesztinai kis csipkeművésznő	322
Lakos Alfréd: Talmudisták	306	A „Verband“ csipkeműhelye Tiberiasban	322
Lakos Alfréd: Tanulmány a Talmudistákból	307	Palesztinai csipkeminta a „Verband“ mű- helyéből	323
Grätzer: Tanulmányfej	308	Bárá Hatvany József arcképe	326
Grätzer: Pihenő vándor	309	Schwarz Jakab arcképe	329
Pilichovszky (Páris): „Handlé“	309		
Az 1848-iki szabadságharc zsidó halottjainak síremléke a szabadkai temetőben	311		
Pilichovszky (Páris): Talmudista	313		



ERZSÉBET KIRÁLYNŐ.

TELCS EDE I. DÍJAT
NYERT PÁLYAMŰVE

és szellemi élet másik ágát kultiváljuk ezzel, mely napjainkban eléggé el van hanyagolva. Ebből a szempontból is fontos kulturális feladatnak tekintem a vallásbölcseleti studiumok koncentrálását. És erre az alkalom és a lehetőség adva van. Zsidó főiskolánk annyi tudományosan képzett munkaerőt nevelt, hitközségünk vallásoktatásügye annyi buzgó szakembert foglalkoztat, hogy a törzskar mintegy adva van, a munka tábora úgyszólván készen áll, csak az irányítást várja, hogy szeretettel és odaadással forduljon ezen fontos és el nem hanyagolható munkamező felé.

Mindezeknek szemmeltartásával arra gondoltam, hogy meg kellene alakítanunk közművelődési egyesületünk keretében és alapszabályai értelmében az *OMIKE vallásfilozófiai szakosztályát*.

Nyilvános előadásaink ugyan híven szolgálják azt a missziót, melyet vallásunk eszméinek filozófiai megértetése kíván, de ez más lenne, mintegy amannak gazdag és mély forrásmedencéje.

Itt arról volna szó, hogy a zsidó tudományban képzett szakemberek rendszeres és kitartó, intézményszerűleg szervezett állandó munkára egyesüljenek és megalkossák a vallásbölcseleti kérdésekkel foglalkozó adeptusok kicsiny köztársaságát, ahol egymást megbecsülve, egymástól tanulva és egymást tanítva szentelnék magukat a vallásbölcseleti studiumok munkájának, olvasnák a régi zsidó bölcsestírók iratait és keresnék bennök a ma is értékesíthető vezérgondolatokat, tanulmányoznák a modern filozófiai és természetbölcseleti irodalmat, hogy az abban kifejlő tanok érvényességének terjedelmét megítélhessék és ne álljanak készületlenül a vallás örök igazságainak védelmében azok, kiknek hivatása vallást tanítani. Tanulmányozni kell azon filozófiai iskolák rendszereit, melyek végső konzekvenciái a vallási eszmék küszöbéhez vezérelnek. Nem szabad mellőzni azon irodalmat sem, mely a vallási gondolatrendszer védelmét tűzte kibontott zászlajára. Nem szabad se tétlenül, se könnyen, se tanácstalanul állanunk a gondolatok nagy szövöszéke előtt, mindenestre ki kell vennünk részünket a gondolatok nagy munkájából. Kell hogy kivegyék részüket a bölcseleti studiumokból azok is, akiknek meggyőződése, hogy a vallási világfelfogás és erkölcsi rendszer az emberiségnek üdvére, javára van, azok is, kiknek meggyőződése, hogy a zsidóság, midőn a monotheisztikus vallást és a benne gyökerező szeretet és igazság etikáját hirdette, fenntartotta

és szolgálta, mint a hitnek és erkölcsnek klasszikus népe: ezzel adott valamit az emberiségnek.

Örömömre van, hogy az a tágabb és szűkebb két értekezlet, melyet e tárgyban megtartottunk és melyen kizárólag munkára kész szakemberek vettek részt, lelkes örömmel ragadta meg az eszmét és a teljes készséggel megnyilatkozó csatlakozási kedv és buzgalom meggyőzött arról, hogy itt az idő és meg lehet teremtenünk Közművelődési egyesületünk tizennyolcadik intézményét, az *OMIKE vallásfilozófiai szakosztályát*.

Nemrég hangoztattam nyilvánosan, hogy az *OMIKE* törekvéseit csak művelt ember, csak kultúrember értheti meg. A művelt ember meg fogja érteni, hogy a vallásbölcseleti studiumok mezején konzekvens és rendszeres munkásságot biztosító intézmény üdvös kihatással lesz a magyar zsidóság szellemi életére, híthűségére és erkölcsi értékére.

Az eszmék csatája, mióta tudatos törekvése van az embernek egységes világfelfogás után, két arcélbe sorakoztatja az emberi gondolkozást. Az ingenium hősei, a vezető szellemek összemérik fegyvereiket, az érvek éle elméleteket vág szét, fogalmakat boncol, az érvek súlya tanokat dönt romba, rendszereken üt rést, új fogalmak, új meghatározások, új elméletek keletkeznek és ebben formálódik ki az emberiség szellemi életének története. De mint diadalmas örök vezérmotívum megmarad az áhításban fogant meleg próféta eszme, mely „az empirikus vonalon túl levő Valóságban keresi minden lét eredetét, megteremtí a vallásos viszonylatot és megalkotja az erkölcsi eszményt“. Efemer rendszerek halomra dűlnek. Ez a gondolat marad, él, örök, — érdemes még foglalkozni véle.

MOLNÁR ERNŐ: MINT AKI . . .

Mint aki messzi faluról jöve —
S fáj neki a városok köve
s fájnak a szürke házak, e hegyek,
s lakóik, e rút törpék, az emberek.
Az égen őszi felhőszaladás . . .
fülledt, szomorú, dohos a lakás;
az őszi ég: asszony; hervadó, beteg;
s könnye: az eső, szítál, permeteg . . .
S te szeretnél lopva halk szögletbe bujni,
könnyes szemedet révedőn lehunyni
s bánatodnak titkos zsílipeket nyitni
szíveden . . .
És sírni, sírni, némán, hidegen . . .

SZÁSZ MENYHÉRT: ZSIDÓ-FEJEK.

I. AZ ÖREG BAUM.

Szép, kedves és barátságos tavaszi délelőtt van. Öreg barátom, Baum bácsi, fáradt biztosítási róka, jó ember, bankárom stb., költői levelet írok neked. Írok neked, mert szeretlek és mert úgy hiszem, meg foglak tudni rajzolni e sorokban.

Gyakran nézem szomorú szemeidet és nemes zsidó profilodat; szeretem németes beszédedet, ha mérges vagy, s így beszélsz: — Fötyölök rád!

Bús felvidéki tót falukban voltál tanító és kántor — régen. Aztán Pestről álmodtál és közénk jöttél. Persze ez régen volt. Mesélsz is gyakran a régi Pestről, mikor még szerb dísznókereskedőket vágtak virstlibe, s így szólt a magyar népdal: „Három zsidó hat kiló.“

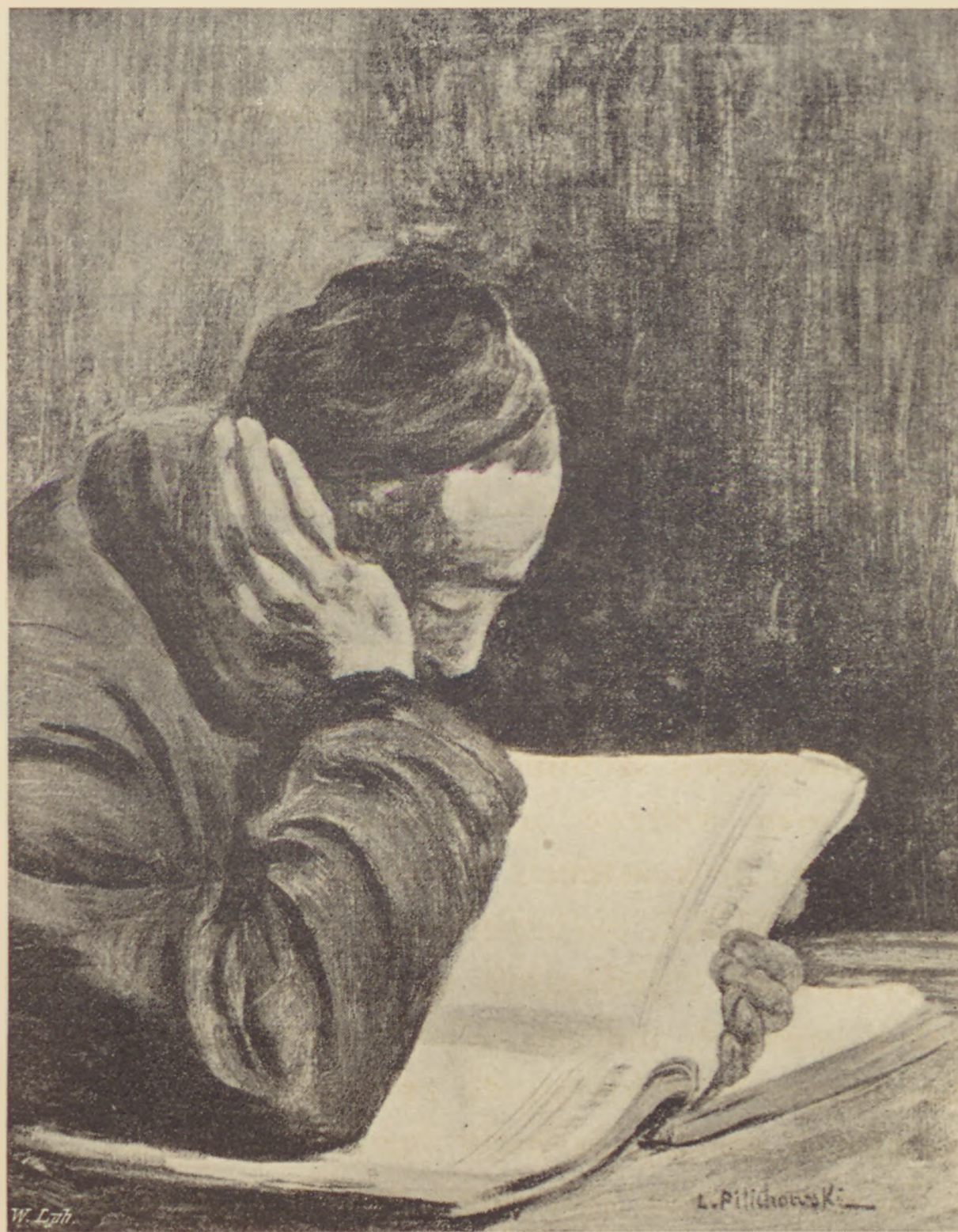
És beszélsz a későbbi időkről, mikor még a Dohány-templomban Neu Dávid énekelt. Szép lehetett. Látom a szemeidről, melyekben ott a régi könny. Szép lehetett... Persze. Akkor még lehetett üzleteket is csinálni és ti, diplomás vigécek, nem is voltatok olyan sokan. De ma már... Ah! (És ilyenkor felsóhajtasz: — jobb arról nem beszélni...) Régi jó idők. Mikor még a Kerepesi-úton egy üzlet sem volt biztosítva... Rajongó vagy. Sőt egyenesen megvádollak: bohém vagy. Te vagy, akinek mindenki pénzzel tartozik, te vagy, akinek még nem volt egy szombatja, hogy ne evett volna sóletot, te vagy, aki viccet mond, sorsjegyet vesz, cigarettát hoz... Öreg, zsidó bohém.

Tulajdonképen ebben az egész nagy intézetben csak két ember van aki álmodik: én és te. Én messzi tájakról, utazásokról, a Montmartreről álmodom; te meg egy százezerkoronás életbiztosításról, hogy aztán beiratkozhasz végre a chevrába... Így van ez.

Nézd csak az irodát... Itt van az örökvidám Selíkovits, az egyre dolgozó Hahn, te... én... az igazgatók... Kovács, akire ráfoglunk, hogy antiszemita, pedig nem az... Mindnyájan itt vagyunk és — mégis azt hiszem, hogy a te álmodó, küzködő, csalódott zsidó lényed, szürke esernyőd, kacszázó lépésed, bűdös szívarod, keserű mosolyod és zsebedben a tejcsarnokból szubabonált Neues Pester Journal, — ennek a szürke, hatalmas pénzvásárnak egyetlen lírai része.

Zsidó lírikus vagy, aki dalaít magában tartja. Politikus vagy és stratég. (Tudod, ha háború van, mindenkiben egy stratégia van eltemetve.) Forradalmár is lehettél volna. (Egy ember van csak, akire haragszol és ez a cár.)

Egyébként csendes ember vagy és szereted a sört és főnyereményt is vársz. És két lányod van, akik nem Flaubertre, hanem Paul de Kockra esküsznek. És a fiad egy kaszinó soffőre és olyan cigarettát szív, melyre ez van nyomtatva: Nemzeti Munkapárt. Ne haragudj, de hidd el, ő már egy parvenü. Te más vagy, álmodó, öreg barátom Baum.



Pilichovszky (Paris): Talmudstudium.

Az ablakomon úgy ömlik be a tavaszi mámor. Tényleg szép az élet. És talán ha minden simán menne, magától jönne, ha nem volna küzdelem, csalás, színészkedés, pénz, remény — akkor az élet sem lenne szép.

Az emberek itt körülöttünk dolgoznak, izzadnak, küzdenek, csalatkoznak; legtöbbjüknek teher az élet és mégis szeretnek élni. És sokat sóhajtanak: — Istenem, Istenem. (Tudod, ez az a szó, amit gyakran kimondanak a mai új emberek, de ritkán gondolnak komolyan.)

És hidd el, szeretnék egyszer arról írni, hogy minden ember jó ember. Hogy rossz ember nincs is. Hogy a jóság minden emberrel épp úgy veleszületik, mint például az orra.

Csak aztán külső körülmények vannak. Mind ezt pedig azért mondom el, mert te már nem hiszel az emberekben.

Tényleg, van benned fölény. De azt hiszem, jobb lett volna, ha megmaradtál volna a kis tót faludban tanítónak. Mindig te beszélhettél volna (beszélni úgyis szeretsz) és apró kis emberek szétvitték volna emléküket rólad.

Persze a mai foglalkozásod csak nekem emlék, meg talán a gazdánknak. (Ugyan melyikünk fog előbb elfelejteni?)

Furcsa. Most eszembe jutott a nagyapám. Nem is tudtam soha, hogy miért szeretlek. Tényleg, a nagyapám jutott az eszembe. Oly egyenlőek vagytok. Csakhogy a nagyapám — áldott legyen



Grätzer : Gondolkodás.

az emlékezete — megmaradt hét falu bölcsének, tanítójának és csak a héber költészetet ismerte, de a Pénz ritmusát — nem. Úgy is halt meg. Csak a pipáját hagyta rám, meg a himzett sapkáját, meg azt az utolsó mosolyát, mikor utóljára megcsókoltam.

Most kissé eltértem. Neked akartam rólad beszélni — és idejött a nagyapám.

Tudod, azt akarom még mondani, hogy esténként, ha lefekszem, épp úgy kulcsolom össze a kezemet, mint ahogy a nagyapám tanította. Kár, hogy meghalt. Most hárman lennénk. Öreg, vén emberek.

De minek is írok? Hisz holnap úgyis találkozunk. Minek is írok? Ja igen. Ha esetleg mégsem találkozunk. Mit lehet tudni? És éppen azért, mivel nem lehet semmit sem tudni, meggyónom neked, hogy én vagyok az, aki az íromappádra ráírtam: „öreg gyerek a Baum“ — és bevallom, hogy én vagyok az, aki a noteszedbe egy katolikus templomot rajzoltam. Igen, én vagyok az.

En egy rossz gyerek vagyok és azért vallok, mert tudom, hogy a jó Istenke számolyánál úgyis találkozunk, oda jutunk el, én a tüdőcsúcshurutommal és te a szívbíllentyűtágulással. Csak most az a kérdés, melyik ér előbb a célhoz. A tüdő-e vagy a szív.

De egyszer találkozunk és akkor majd a tüdő oda megy a szívhez: — Szervusz. Öreg gyerek.

DR. EISLER MÁTYÁS: A SZERELEM A BIBLIÁBAN.

Költők és moralisták, akik többnyire mind javíthatatlan optimisták, mindig és mindenütt a szerelem örökkévalóságáról és változhatatlanságáról regélnek és szónokolnak. Pedig egy egyszerű megfontolás, mint nemkülönben egészen világosan a mindennapi tapasztalat is, más, de sajnos nem jobb megismeréshez vezet. Hisz az emberi szervezet úgyszólván prototípusa a végességnek és mulandóságnak, semmi az emberi életben nem oly állandó, mint a változás. Hogyan lehetne hát az idők és viszonyok változásán túl is állandó bármi is, ami az esendőség e megtestesülésében, az emberben gyökerezik! Szép tévedés ez, amely abból a tényből származik, hogy a szerelem csakugyan a legnagyobb és legemberibb az emberi érzelmek sorában, amely a legellenállhatatlanabb erővel igyekszik érvényesülni mindaddig, amíg csak fennáll. A belső tűz körül pedig rózsaszín köd szokott leereszkedni, melyben a szerelem örökkévalóságáról szóló bűbajos rege a felhevült képzeletben önmagától alakul ki. A biblia, ez elévülhetetlen emlékműve a legtökéletesebb költői művészetnek és egyszersmind összefoglaló alpműve egy gazdag fejlettségű valláserkölcsi rendszernek, mint eleve gondolhatjuk, tele van az örökkévaló szerelem költői dicsőítésével. „Erős mint a halál a szerelem, kemény mint az alvilág a szenvedély“ — az örökkévalóság tudatának ez ujjongó felkiáltásában, amellyel, igaz, együtt rezeg egy bánatos mellékhang is, — ebben az akkordban csendül ki a szerelemnek bibliai Énekek Éneke. Amde a biblia felfogása a szerelem örökkévalóságáról nemcsak a költői elragadtatásában, hanem a szentírás sajátos vallásos szemléletében is gyökerezik. Eszerint ugyanis minden földinek eredete és gyökere Istenben, mint a mindenség alkotójában van. Így az ember is a legszorosabb közösségbe jut Istennel, mint az örökkévalóság princípiumával és bár mint porszülötte óvhatatlanul a halálnak martalékává lesz, mégis mint az égi alkotómester remekműve egy „felülről való isteni alkatrészt“ is mondhat a magáénak, amely rész elévülhetetlen, mint maga a teremtetője. Ez alatt pedig a szellemi és lelki élet ösztönei és nyilvánulásai értendők, amelyek kihatásaikban magát az embert gyakran élik túl és azért neki magának örökkétartóknak és erőfokozatukban változhatatlanoknak látszanak. És főképen a szerelem, ez a legmélyebben ható és legtüzesebben fellángoló öserejű érzelm, amely ezenfelül a túlélő utódokban az ember örökkévalóságtudatának legteljesebb bizonyítékát látszik bírni, a bibliai költő szemében joggal tűnik fel „tüzes paráznak, isteni lángnak, amelyet temérdek vizek eloltani, vízárok elsodorni nem bírnak“.

A szerelemnek ebből a költői és vallásos megdicsőítéséből értjük annak gyakori használatát a próféták részéről oly jelképül, mely Istennek népéhez való, soha el nem hidegülő szeretét példázza. „Miként a vőlegény örül arájának, úgy fog örülni neked a te Istened” — ezzel a vigasztaló és biztató szóval igyekeznek a babilóni nagy névtelen próféta új bátorságot önteni a kétségbeeséstől lesújtott Izrael népébe, mivel nem ismer elpusztíthatatlanabb és erőteljesebb valamit, mint az ifjú szerelme a hajadon iránt. Sőt a drága lény megszokott bírása utáni forró vágytól űzve és az átélt gyönyörök kitorölhetetlen emléktől hajtva, a férfi gyakran vissza is tér a tőle hűtlenül elpártolt nőhöz, ha az bűnét megbánva, „ifjúkorának kedvese” iránt újra felébredt őszinte vonzalom hatása alatt így szól: „Hadd térek vissza első szerelmemhez, mert boldogabb voltam akkor, mint azóta bármikor.” És így fogadja ismét kegyelemben vissza Isten is az ő népét, amely elpártolt volt tőle, de ismét bűnbánóan megtért hozzá, mert mindig visszaemlékezik annak „ifjúkori bájára és menyasszonyi szerelmére”, amelynél fogva egykor odaadta magát neki, ártatlan bizodalommal szerelme erejéhez. Ezért nem is tudja népét tovább, mint egy arasznýi ideig elfelejteni, hanem változatlanul irgalmas szeretetében újra visszafogadja magához, éppen mivel az egyszer kigyulladt szerelem lángja soha ki nem hunyva parázslék tovább a szívben. Még ha a természetnek örökre megállapított törvényei is érvényüket veszítenék, a szerelem akkor is szüntelen megállana. Ebből a lélekből szól Isten a már említett babilóni névtelen próféta ajakával ekképen: „Induljanak bár meg a hegyek és inogjanak meg a bércek, de szerelmem nem távozik tőled és békeszövetségem meg nem inog.”

Már e rövid idézetekből is látható, hogy a biblia költői stílusa a szerelem rajzában nem kerüli el éppen az erotikus vonásokat. De még világosabban látjuk ezt, ha a biblia olyan helyei után, melyek a szerelmet inkább csak lelki folyamatok jelképe gyanánt állítják elénk, a tisztára érzéki szerelem alkalmi leírásait vizsgáljuk. De itt is előre kell bocsátanunk, hogy bármennyire világos szavakkal jelöli a biblia a szerelem életnyilvánulásait s az emberi és főképen a női test szépségeit, a kifejezések nyers realizmusát mindig enyhíti az érzület üdítően friss természetessége és a tárgynak tisztán költői beállítása. Már a teremtés mélyen vallásos, hatalmas époszában, a biblia legelején is érvényesül az előadásnak jelzett művészete a két nem egymáshoz való viszonyának tisztán költői felfogásában, amennyiben t. i. a nő ugyan függésbe van hozva a férfivel, de egyszersmind annak koronájául, valódi műremekül van feltüntetve, mert nem mint a férfi, a föld porából van „készítve”, hanem a férfi bordájából, tehát a régiek felfogása szerint annak legnemesebb alkatrészéből van „megépítve”.



Grätzer: Elméledés.

Ebben találjuk egyúttal ama titokzatos vonzóerőnek költőien finom magyarázatát, mely a férfit a nőhöz hajtja és megfordítva, mert ily vonzóerő éppen csak oly részek között lehetséges, amelyek eredetileg egy egészet alkottak és most ellenállhatatlan erővel vonzódnak egymáshoz, hogy egymásba olvadva ismét eggyé váljanak. De bármennyire egymáshoz tartozik is a két nem, mégsem azonosak egymással teljesen, mert, amint Ádám mondja, mikor először pillantja meg az éppen létrehozott Évát: „Csont az én csontomból, hús az én húsemból”, de ő mégsem egészen én.

Az ártatlanság ugyanazon érzülete, mellyel a biblia a nuditásnak minden látszata nélkül az első emberpárt egészen meztelenül állítja elénk, jelentkezik például abban a felséges idillben is, melyet Ruth könyve tartott fenn számunkra, abban a jelenetben, mikor az elbeszélés virulón fiatal hösnője, miután elnyerte bár a Boáz tettségét, nem tudta a kissé túlérlett, nehézvérű férfiút nyilatkozásra bírni, tapasztalt napaasszonya, Noémi tanácsára a szerű éjjeli magányában az alvó Boáz lábaihoz fekszik. Merészen eredeti jelenet ez, aminőt csak egy igazi költő és mélyen erkölcsös ember volt képes oly realiztikus és mégis elbájoló vonásokban kigondolni és megalkotni.



Kaufmann : Számtantanítás.

De még milyen illatos levegője a legtisztább poezisnek és szemérmes szépségnek áramlik felénk a szerelem keserveinek és gyönyöreinek ama forró leírásában, mely a biblia szerelmi lírájának gyöngyében, az Énekek Énekében maradt reánk! A megdöbbentő erő és bűbajos szépség a szerelmesek vágyakozásának és kielégítésének leírásában, a perzselő tűz és az étherikus finomság a kesergő és a boldog szerelem rajzában, az erős realizmus és az édes-bájos hangulatosság abban a szépségtől ittasult képben, melyet maguk a szerelmesek festenek egymásról és mindez áthatva a legtisztább és legnemesebb erkölcsiség szellemétől — mindez utólérhetetlenül, páratlanul áll a világirodalomban. Ebből is láthatjuk, milyen kincset bírunk mi a szentírásban és adtunk gyönyörűség és tanulság forrásául az emberiségnek. És ezt a mi tulajdon kincsünket mily kevesen ismerik s mily kevéssé becsülik, éppen mivel nem ismerik, saját hittestvéreink közül!

De a mondottak bizonyítására hadd mutatok be néhányat amaz elragadó dalokból, amelyek az Énekek Énekében vannak egybegyűjtve. Elsőbbet is tekintsük az ébredő szerelem hajnalbíborát

Szulamit leányszívében, amint lassanként tudatára jut az ifjú pásztor iránti szenvedélyének, akinek szerelme után mind hevesebb kívánczóság fogja el:

„Csókoljon meg szája csókjaival,
Mert bornál jobb a te szerelmed.
Vonj engem magadhoz, siessünk!
Mondd meg nekem te, kit lelkem szeret:
Merre legeltetsz? hol pihensz meg délben?
Miért bolyongjak búsulva társaid nyájai körül?”

Fájdalom, Szulamit nem találja meg a keresett. Ekkor a szerelem betegévé lesz. Lázálmokkal teli éjszakán hánykolódva fekvőhelyén, valósággá válik szenvedélyes vágyakozása kedvese után. De megjelenése csak felízgatott képzelet szüleménye s amint keblére akarja ragadni, tovaillan a kép s hiába terjeszti ki utána vágyódással teli ölelésre hajló karjait. Erre felkel, mert nincs többé maradása, s kisért az utcára; de itt az örök kezébe kerül, akik bántalmazzák. Ámde gazdag kárpótlás várja őt, mert rátalál végre a keresett kedvesre, akit viharzó szenvedéllyel von magával édesanyja házába:

„Aludtam, de szívem éber vala.
Hallga, kedvesem kopogtat:
Nyíss ajtót nekem, testvérem, kedvesem, galambom,
Fejem harmattal van teli, [szépem!
Fürteim az éjnek cseppjeivel.
Levettem köntösömet, hogyan öltsem fel?
Megmostam lábaimat, hogyan szennyezném be?
Kedvesem benyúlt kezével az ablakon
S belseim kigyulladt miatta.
Felkeltem, hogy ajtót nyissak kedvesemnek,
Kezeim mirtusztól csepegtek,
Ujjaim mirrhától, mely lefolyt a fátyolra.
Ajtót nyitottam kedvesemnek,
De kedvesem eltűnt előlem,
Kerestem őt, de nem találtam,
Kiáltottam, de nem felelt nekem.
Rajtaértek az örök, kik a városban körüljárnak,
Megvertek, megsebeztek, letépték rólam fátylamat.
Megesketelek Jeruzsálem leányai:
Ha találkoztok kedvesemmel, mondjátok meg neki,
Hogy betege vagyok a szerelemnek.
Alig mentem el az örök mellett,
Megtaláltam, akit lelkem szeret,
Megragadtam, nem hagytam el,
Míg be nem vittem anyám házába,
Szülőanyám kamrájába.”

De hát mi van ebben a fiatal pásztorban, hogy képe oly mélyen vésődött be a leány szívébe. Hallgassuk meg, ahogy ő maga írja le ragyogó szépséggel és édes bájjal teli képekben, merész és gyakran túlzó hasonlatokban, amilyenek csak a keleti ember szomjú szenvedélyében, egy egészen szerelembe merült szívben támadnak:

„Az én kedvesem ragyogón fehér és piros,
Ezek közül is messzire kimagasló.
Feje szinarany, fürtjei bodrosak, feketék mint holló.
Szemei mint galambok vízpatakok mentén,
Amint tejben fürödnek, szép foglalásban nyugosznak.

Arcai mint balzsamos virágágyak, mik fűszert teremnek,
Ajkai líliomok, mik folyó mirrhát csepegtetnek,
Kezei aranyhengerek, tarsískövekkel foglalva,
Teste elefántcsontból való remekmű, zafirkövekkel borítva,
Lábszárai márványoszlopok, aranytalapzatokra illesztve.
Látása mint a Libanoné, válogatott mint cédrusok.
Ajka édesség, mindenestül gyönyörűség ő.”

Csoda-e hát, hogy oly egészen oda van érte a leány? Pedig még valamiben tűnik ki az ifjú, amivel talán a legnagyobb hatást éri el Szulamítnál: édesen hízlgő beszédekkel tud esdekelní szerelméért, forró és hangulatos, bár a mi ízlésünkhöz képest néha különösnek tetsző, sőt groteszk képekben és hasonlatokban tudja festeni a leány testi bájaít és lelki szépségeit, csak úgy, mint ez az övéit. Ugyan mint tudna egy leány-szív ellenállani a következő csábító hívásnak:

„Ím szép vagy, kedvesem, szépségesen szép vagy!
Szemeid galambok a fátylad alatt,
Hajad olyan mint kecskenyáj, mikor leereszkedik
[Gileád hegyekről.
Fogaid mint nyírott juhok nyája, midőn feljönnek
[a mosdatóból,
Mindnyája ikreket szülő, meddő nincs közöttük.
Mint karmazsinfonal, olyanok ajkaid és szájad bájos,
Mint gránátalma fele, olyan az orcád a fátylad alatt.
Mindenesztől szép vagy, kedvesem, hiba nincsen benned.
Szíven találtál engem, testvérem, arám,
Szíven találtál egyetlen pillantásoddal,
Nyakdíszed egyetlen láncszemével.
Mily édes a szerelmed, testvérem, arám,
Mennyivel édesebb szerelmed a bornál
És fűrtjeid illata minden fűszernél!
Színméz csepeg ajkaidról, arám,
Méz és tej van nyelved tövében,
És ruhád illata olyan, mint a Libanon illata.”

Mint szerelmesen csicsergő madárdal, úgy csendül fülünkbe a forró tőzzel és szelíd bájjal teli hívogató beszédek kórusa, melyben a legszebb és legszentebb emberi érzés, a szerelem, tökéletes művészi kifejezésre talál.

A zsinagóga és nyomában az egyház allegorikusan fogja fel az Énekek Énekében megdicsőített szerelmi viszonyt, azt az Isten és az ő népe Izrael, illetve a Messiás egymáshoz való viszonyára magyarázta. De szükséges ez? Nem érezzük enélkül is ki belőle a szentség ihletét, mi-helyt felismertük, hogy itt az emberi szellem oly alkotásával állunk szemben, amelyet valódi költői művészet és hőtiszta erkölcsi felfogás együtt hozott létre.

Goethe, a nagy pogány is úgy ítélte az Énekek Énekéről, hogy az „a leggyengé-

debb és legutánozhatatlanabb, ami szenvedélyes és bűbajos szerelmi leírásokból reánk maradt”. És hasonlóképen ítélte Herder és a világirodalomnak úgyszólván minden jelentősebb esztétikusa.

Hogy a biblia, midőn a szerelmet dicsőíti, mindenekelőtt a törvényes szerelmet érti, természetesnek fog tetszeni, ha figyelembe vesszük a vallás ez ősdokumentumának általános etikai karakterét.

Ezzel függ össze gyakori dicsőítése a derék, dolgos, értelmes, szemérmes, istenfélő asszonynak, akit a biblia úgy tüntet fel, mint Isten kegyelmének ajándékát a férfi számára. Innen van, hogy a túlságosan jóllakott Kohélethnek e szűrés mondása: „Keservesebbnek találta az asszonyt a halálnál is” — egészen magában áll a szentírásban, nemcsak más bibliai könyvek számos kitételével szemben, amint ez is:

„Aki asszony lett,
Boldogságot nyert
És tetszést talált Istennél,”

hanem magának Kohélethnek jóindulatú tanácsával szemben is, midőn kategorikusan ezt ajánlja a férfinak:

„Élvezd az életet
Egy nővel, akit szeretsz,
Híváságos életednek
Minden napjaiban!”

Szeretni és szerettetni — az ilyen élet ideálja a bibliai költészetnek. S ki van köztünk, aki nem akarná önmagán is megvalósulva látni ezt az ideált?



Horovitz : Tanítás.

HEINRICH HEINE: DONNA CLARA.

... Alkonyfényben uszó kertben
Járkál a herceg leánya.
Dobok s kürtök ujjongása
Zeng a fényes palotából.

„Nagyon únom már a táncot,
Hízalgő szavaknak mézét,
Lovagjaimat, kik engem
Fényes naphoz hasonlítanak.

Ó azóta minden úntat,
Amióta az az ifjú,
Holdsugarban játszva lantján,
Ablakhoz csal éjjelente.

Amint ott állt: karcsún, bátran,
S nemesen halvány arcából
Szép szemei kiragyogtak,
Szent Györgyhez lőn hasonlóvá.“

Így tünődött Donna Clara
Es a sötét földre nézett.
— Amint fölnez, előtte áll
A szép, ismeretlen ifjú.

Kéz a kézben, szerelmesen
Sétálnak a holdsugarban;
Es a zefir lágyan lebben
Meserózsák integetnek.

Meserózsák integetnek,
Szerelemtől tündökölnék.
— Mondd meg nekem, én kedvesem,
Mért pirultál el egyszerre? ...

— Szúnyog csipett meg, szerelmem,
Es a szúnyog nyáridőben
Éppoly gyűlölt én előttem,
Mint nagyorrú zsidók faja.

— Hagyd a szúnyogot, zsidókat,
Szól a lovag szerelmesen.
A virágos mandulafák
Ezer fehér szirmot szórnak.

Ezer fehér szirmot szórnak,
Illatukat messzeküldik.
— Mondd meg nekem, egyetlenem,
Enyém vagy-e hát egészen?

— Tied vagyok, szerelmesem,
Esküszöm a Megváltóra,
Kit az átkozott zsidóság
Szörnyű módon végezett ki.

— Hagyd a Megváltót, zsidókat,
Szól a lovag szerelmesen.
A távolban, holdsugarban
Fehér liljomok köszönnek.

Fehér liljomok köszönnek,
Fölnéznek a csillagokba.
— Mondd meg nekem, szerelmesem,
Esküvése igaz volt-e?

— Nem tudok én hamis lenni!
Oly igaz ez, ahogy bennem
Mórok véréből egy csepp síncs,
S véréből piszkos zsidóknak.

— Hagyd a mórokat, zsidókat,
Szól a lovag szerelmesen,
S illatos mirtuszlugasba
Vonja a herceg leányát.

Lágy, szerelmes fátyolokkal
Fonja sejtelmesen által;
Rövid szavak, hosszú csók
S szívük túlárad a kéjtől.

Mint a mennyegzői ének,
Lágy a fülemile hangja,
S mintha fáklyatáncot járna
Fénybogárkák szálló raja.

A lugasban elcsitulnak ...
Lopva, halkán hallani még
A bölcs mirtusz suttogását
S a virágok lélekzetét.

De egyszerre dobok, kürtök
Rikóltanak a kastélyból.
Clara ébred, — s lovagjának
Karját lefejtí magáról.

— Figyelj! Hívnak szerelmesem!
De mielőtt még elválnánk,
Mondd meg nekem drága neved,
Mit oly régóta titkoltál.

Es a lovag mosolyogva
Csókolja a Donna ujját,
Homlokát és édes ajkát,
Lágyan így beszélve hozzá:

„En, Szennora, szerelmesed,
Fia vagyok ama híres
Írástudó Izraelnek,
Saragossa rabbijának.“

Ford.: Fleyner János.

OROSZ-ZSIDÓ NOVELLAIRÓK

J. L. PEREZ: A TORONY.



Ott álltam a mezőn, Bagdad városánál, ahol napvilágot láttam s ahol atyám háza már évek óta állott...

Bagdad igen messze van tőlünk, de én mégis látom... Látom a várost, ezernyi csillogó fényével, amelyek a nehéz, nedves ködön keresztül is át-szűrődnek hozzám és úgy néznek rám, mint ezer könnyes, szeretetteli és szánakozó szem...

Es a Hold szomorúan, sápadtan uszkál a fejem fölött...

S minden, minden körülöttem szánakozik és szomorkodik rajtam... A kicsi, eltévedt fiún, aki elvesztettem az utat s most itt bolyongok a végtelen sivár mezőn egyedül, a vadállatok belát-hatatlan pusztájában...

Csak éppen egynéhány csillag mosolyog rám reménytelí fénnel. Ők tudják, hogy én nem tévedtem el, sem a várost, sem atyám házát nem vesztettem el. Hogy én tudom, hol járok s miért járok itt. Hogy nekem *kell* erre mennem, hogy szent parancs az, amely engem erre hajt...

Nekem fel kell mennem a torony tetejére, hogy megtudjam az igazságot!...

Egy álom parancsolja...

Csodálatos dolgokat mesélnek arról a toronyról. Egyik mese szebb a másiknál.

Vannak, akik azt mondják, hogy a torony helyén valaha erős vár állott és körülötte egy hatalmas, ezertornyú város zsongott, amely még Bagdadnál is nagyobb volt és amelynek vastag, széles falai nehéz árnyékot vetettek messze városokra és országokra. A vár közepén pedig ott állott a torony, melynek erkélyén a vár őre sétálgatott.

Egyszer aztán ellenség lopózott a városba. A várőr pedig, aki soha szemét be se húnnya, éppen most elálmosodott... S a rettenetes ellenség elpusztította a várost s a népet lemészárolta. A vár elpusztult, de a torony megmaradt: a bűnös várőr büntetésére, aki azóta minden éjjel ott sétál fáradt tagokkal a torony erkélyén, míg el nem alszik s amikor felébred, látja, miként mérsárolják a testvéreit, mire iszonyúan elkiáltja magát s leveti magát a toronyról... De nem hal meg, mert a rossz szellemek összeszedik, talpra állítják s újra felkergetik a torony tetejére, s így minden éjjel újra...

Mások pedig azt beszélnek, hogy ez a torony a csillagolvasók tornya volt valaha. Akik nyíltan szemlélték az ég mozdulatait s rendeleteit s azt aprópénzért mindenkinek elmondották. Ha valakire rosszat rendeltek odafent, annak elmondták, mire az vagy megtért, vagy egy kis halasztási időt kapott; ha pedig nem hitt a dologban — iszonyú véget ért...

Történt azonban egyszer, hogy a csillagolvasók küldöncöt menesztettek a kalifához azzal az égi üzenettel, hogy uralkodása véget ért s így az Égbe hívják. Mire azt tanácsolják, végrendelkezzék, hogy több száz asszonyától való fiait szét ne szaggassák aztán az uralmát, miként egy öreg kaftánt...

A jámbor kalifa elhitte. Három nap s három éjjel böjtölt, megtisztította a lelkét minden földi szennytől, szétszította az uralmát rendben és elkészülve a béke országába — kivégeztette a csillaglátókat... Nélkülök — úgymond — nem mer a másvilágra menni, nehogy valami tudatlanságot beszéljen ott...

Halála után a „bölcs“ címmel koronázták meg a kalifát. De a torony azóta üresen áll és némán tekint az ég felé... Azok a csillaglátók pedig, akiknek sikerült elmenekülniök a szent kalifa bárdja elől, a vad pusztában bolyongnak valahol s sem élve sem halva róják a sivár erdőket, nem tudva, mi lesz holnap...

Mások azonban szemenszedett hazugságnak mondják ezt a mesét is. Az igazságot ők tudják egyedül...

Ő szerintük: ez Nimród sírja... Az a nagy vadászhős király fekszik itt, akiről a Biblia beszél, s akitől egy egész világ reszketett...

Ugyanis, mikor Nimród megérezte halálát, azt hajtotta, hogy ő állva fog meghalni... Állva, büszkén s meg nem törve... S az utolsó pillanatban megragadott egy nagy hegycsúcsot s a fejére helyezte...

Ugyis halt meg: állva, a nagy hegysisakkal a fején, teste szintén sziklává vált s gyökeret verve a földben — sülyedni kezdett...

Már háromezer éve sülyed, de sisakja még mindig kilátszik a földből...

A vén asszonyok s a fiatal lányok még szebb mesét mesélnek a toronyról... Valami királylány alszik ott a toronyban... Az a bizonyos királylány... Van ott fent egy kis arany szobája, arany szobában gyémántos ágy, s gyémántos ágyban napsugaras királykisasszony.

A királylányt úgy varázsolták el, mert nem akart feleségül menni ahhoz az öreg szúettecsontú királyhoz, akihez szülei kényszerítették... Szerelemről, tiszta, szüzi szerelemről álmodozott...

S most addig alszik majd, míg megváltója megérkezik. Az a szép, aranyhajú s tiszta, szüzi szemű s óriáserejű királyfi, akiről álmodozott s aki el fog jönni, megérinti rózsás ajkával s egy ártatlan, testvéri csókkal felébreszti... Felébred

majd, mire a varázs eltűnik s akkor rögtön felállítják a frigysátort, asztalt terítenek és achas-véros-királyságot kapnak hozományul...

*

De ki tudja?...

Igaz-e mindez, avagy pusztá, üres koholmány?...

Az én öreg tanítómesterem, reb Josze, a filozófus azt mondja: hiúságok hiúsága... Bolond meséli, bolond hiszi... De barátom, a Smáje talmudista azt mondja: mindezek a mesék csak külső formák... Gyümölcs héja, amelyben mélyen ott rejtőzik a mag, az igazság... Föl kell nyitni a héjat s előtűnik a magva...

Szívem erősen dobog s lábam ingadozik alattam... Istenem... Itt a földön minden oly titokzatos, oly mély... Fel kell mennem a toronyba! *Fel kell mennem!* Ezt a tornyot meg kell ismernem! Ez a torony már régóta fátyolozza az agyamat. Se éjjelem, se nappalom... Ha fekszem, ha állok, ha ülök, ha olvasok: róla gondolkozom... Hív hozzá valami... Akarom és muszáj megismernem!

„Akarom és muszáj!” Istenem, milyen kétoldalú minden!... Köztem és a torony között egy titkos selyemszál fonódik, s a selyemszál mindig vastagabb és rövidebb lesz... Már egészen közel vagyok... És ha a torony nem jöhet hozzám: nekem kell közelednem hozzá...

Ő nem akarhat — én akarhatok — tehát kénytelen vagyok...

De miért félek?...

*

... Az első emeleten vagyok...

Iszonyú széles terem, de üres és sötét... Az egyik falon ablak. Az ablakon keresztül nagy fénysugár tűz be és megvilágítja a lépcsőket... Amelyek felfelé visznek...

Nagy, tátongó üresség... Űr... Megyek s sehol semmibe nem ütközöm bele... Senki, semmi nem áll utamba... Hideg, nedves s síkosan nyírkos falak... De erősek, iszonyúak s sehol egy kis hasadék... Az ablakhoz lépek: az ablak magas s széles. Kínézek... Istenem, milyen nagy s széles a világ innen!... Mennyivel többet látok most, mint lent... A mező, a kalászok, ahol az ímént álltam... A kalászok megmozdulnak... mintha nekem is intenének...

— Kalászok, drága, csudálatos kalászok, hadd értsenek egyszer benneteket!... Hadd tudjam, mit beszéltek nekem? — Avagy csak szellő az?...

Valami tovább hajt... Felfelé!... Megállok, meg akarom tudni, mi az, ami felfelé hív? Mi az, ami bennünket földi lényeket mozdit?...

Avagy azt senki nem tudja?...

A kalászok is megálltak... semmi...

S ott, messze álmodozik a város: Bagdad... S a sok-sok ház között ott áll a mi házunk is... Atyám most jött haza a templomból s leül a vacsorához... Persze... Az anyám ott ül vele szemben s lesi az arcáról, hogy ízlik-e neki... Apró, kis hugom, a drága szép kis hugocskám... atyám térdére mászik... s én hiányzom... atyám kérdezi, hol vagyok?... A nevemet említi... érzem... most... anyám a nevem hallatára megmozdul... Ó, drága, jóságos zsidó asszony, anyám... Azt hiszik: ott ülök még a talmudnál s tanulok... Hej, ha tudnák, hol járok!... Én, a gyerek... szívem összeszorul...

De egy hang megszólal:

— Feljebb... ott fent...

S ez a hang oly ismerős nekem. Az az a hang, amely minden álmomban beszélget velem...

Oly édes, oly barátságos a hang s mégis parancsol: „akarom!”...

Miért? Minek? Hová?

— Feljebb — szól a hang s én megyek...

*

Még egy terem. Már kisebb valamivel. Az ablaka is kisebb. S a lépcsők még feljebb kanyarodnak...

A terem még sötétebb, még félelmetesebb, a falak még nedvesebbek... Szeretném a fejemet széjjelzúzni rajtuk!...

Kínézek az ablakon s még nagyobbnak látom a világot. Szélesebb és csudálatosabb... Új folyó, új vidék, új erdők... Nekem újak; pedig már évezredek óta állnak ott...

Felfelé nézek. Új darab ég, újabb felhők s most már újabb csillagok... Nem örömet érzek, de boldog büszkeséget... Itt vagyok. Én, Jánkele, itt állok és látok, sokat...

De hirtelen... itt áll előttem a barátom, Smáje talmudista árnya...

— Mít hencegsz — nevet rám — mít büszkélkedel? Hogy többet látsz? De vajjon jobban látsz-e? Vajjon mélyebbre láthatsz-e? És ha már ott leszel, a torony tetején: vajjon jobban, mélyebbre tekinthetsz-e az életbe?... — Nem. A tekinteted akkor is csak felül fog csúszni a dolgokon...

Igy beszél a Smáje árnyéka s eltűnik... Ő azt mondja: mindennek van lelke: állatnak, növénynek, könek, homokszemnek... A lélek minden dolog lényege s ezt a lényegyet meg kell látni... Ehhez van valami pápaszemféle, amellyel megláthatjuk...

De hol van az a pápaszem?

Valahol egy pincében el van rejtve... Ott Jeruzsálem közelében van egy pince, benne egy vasláda, hét lakattal elzárva, abban a pincében van egy név, az Istennek egy legkimondhatatlanabb neve, azzal a névvel ki lehet nyitni egy másik pincét, amelyben a pápaszem el van rejtve,

az a másik pince pedig ott van valahol messze, a földi mennyország közelében... valahol Kínában... De azt a pincét oroszlanok őrzik és sárkányok...

És ahhoz a legkimondhatatlanabb névhez nem juthat élő ember...

Smájének pedig már nem sok hiányzik ahhoz, hogy a nevet megszerezze... Az nem a magaságban rejlik... Nem az égben... Nekí nem kell, csak az a kis kulcs... Azt pedig megszerzi böjtökkel és önsanyargatással... Már hetek óta böjtöl és a hóba fekszik mesztelen testtel, a hangyaboly között...

A tanítómesterem, reb Josze, a filozófus kineveti őt ugyan. Ő azt mondja: az ember lelke a fő... A többi mellékes... Nem kell menni, vagy mászni sehova se... Le kell ülni egy sötét sarokba és gondolkodni, gondolkodni mélyen, végtelenül...

De én nem akarok ülni és gondolkodni... Az ember megőrül így... Én látni akarok, mindent és mindennek a lelkét!...

— Feljebb!...

S én megyek. S ahogy felfelé megyek: a termek mindig szűkebbek és titokzatosabbak lesznek, a világosság mindig kisebb s az út mindig sötétebb... S én mégis mindig többet látok... Szélesebb a világ s hatalmasabb...

A kis terem homálya mindig sűrűbb és nehezebb lesz... Ránehezedik a mellemre... Alig bírok már lélegzetet venni. A vérem lüktet, fojtogat odasietek az ablakhoz... s az ablak előtt ott látom Smáje talmudista árnyékát, aki olyan barátságosan beszél hozzám:

— Ne tovább, fiam. Hisz én jóbarátod vagyok... Te még gyenge gyerek vagy... Gyere le vissza... Hisz alig bírod már... Nem neked való ez, fiam... Én se bírnám ki... Nem is jöttem magam, csak az árnyékomat küldtem hozzád fel... Gyere vissza, fiam, ott a templom előcsarnokában találtam egy öreg, nagyon régi főlánsot... Nagy titkok vannak benne... Gyere, együtt tanulunk...

— Feljebb!... szól a hang felülről.

Otthagynom a Smáje árnyékát s feljebb megyek... Fáradt vagyok már... Valami harag gyúlad fel bennem... de sírni szeretnék... kí hív engem?! Kí parancsol nekem?... Nem megyek! Nem bírom... Ne hívjatok... Istenem, meghalok...

De nem bírom hallgatni a hang hívását... mennem kell, feljebb...

— Smáje! kérlek, kedves, drága jóakaróm! Smáje, ne hagyj tovább mennem... Én téged úgy szeretlek, én neked hiszek...

— Hátha neked hiszel, ne menj tovább, ne hallgass rá! Győzd le magad fiam...

— Feljebb!... szól a hang és Smáje eltűnik... A hangtól ő is fél... A hang erősebb nála... Megyek a sötét lépcsőn felfelé s közben megint hallom a Smáje meleg hangját:

— Hiába minden, fiam... És ha még egy darab eget, még egy új virányt látsz, ha még újabb csillagokat látsz — hát elég lesz-e majd? A dolgok körülötted vannak. Nem fölötted. Hiába törekszel felfelé!...

Az ablakhoz lépek... Hol van Bagdad? Hol a mi házunk? Hol vannak a barátaim? Az anyám? A kis hugom?...

Semmi...

Apró pici pontokat látok csak, apró vékony fonalakat... Mindjárt ez is eltűnik... És akkor egyedül maradok... Egyedül... Minél magasabban, annál magányosabb...

És mégis muszáj mennem. S mégis megyek. Még feljebb...

*

Megállok... A szemem káprázik... Behúnyom a szememet — s ekkor valami sírást hallok... Otthonról jön a sírás... Az édesanyám hangja sír... egészen tisztán hallok ahogy sír, könnyörög:

— Drága fiam, mit csinálsz? Minek mászol oly magasra? Eleteddel játszol, az én szegény fiam életével... Ott fent, a torony tetején járkál az elátkozott ör, az ledob majd... Drága kis fiam, gyere le...

— Jánkele, bátyám, siess vissza — sír a kis hugom — menekülj; ott vannak a boszorkányok, a csillagolvasók, megvarázsolnak, macskává válsz...

— Azonnal gyere le! — förmed rám az atyám. — A rettenetes Nímród nem szeretí, ha mászkálnak a fején!... Összetöröd kezed-lábadat!... Azonnal gyere le!... Tudom te lurkó, a szép királylány csábítja a lelkedet!...

— Feljebb... suttog a hang odafentről. Szívem majd szétszakad... de megyek felfelé... Mi lesz velem?... És azután?...

Valami csillogás az egyik falon... Tükör... Belenézek... Istenkém! Az arcom sápadt, szemem vörös és én... öreg vagyok... Egészen öreg... A hajam fehér, a homlokom ráncos...

— Hát ilyené válik itt az ember?!

— Ilyenné — súgja valami vissza...

— Ilyenné, remegik a lábaim...

— Ilyenné, dobogja a szívem...

Erőt veszek magamon és félreugorva a tükör elől, feljebb akarok menni! Hiába, tovább kell mennem! Feljebb! El kell érnem a torony tetejét! Az utolsó csepp véremmel, az utolsó leheletemmel! Sietek felfelé, de közben valami rettenetes hang rám rivall:

— Le innen!...

Ugyanaz a hang...

— De nem megyek! — kiáltok vissza.

— Le innen! — kiáltja még egyszer a borzalmas hang és én gurulok, gurulok lefelé...

Ford. Kova Albert.

DR. LEIMDÖRFER D. (HAMBURG):
TÉRÍTÉS. (IGAZ TÖRTÉNET.)



ár körülbelül hat hete fekszik itt Hamburg legelőkelőbb szanatóriumában egy ifjú ember, G. Kurt, akinek családjához több mint 30 éves baráti viszony fűz. A kitünő ápolás, amelyben részesül, azzal a reménnyel kecsegtet, hogy rövidesen visszatérhet hivatásához és családjához, amely derék, vallásos és erkölcsös emberré nevelte. A szanatóriumban egy bájos, megbízható irgalmas nővér működik, akit a páciensek igen szeretnek. Napokat és éjekeket szentelt G. Kurt ápolásának és egy idő óta a vallásos keresztény nő a misszionáriusok irodalmának felolvasásával igyekszik szórakoztatni a lábbadozó beteget és mindenképen azon van, hogy a zsidó ifjút az „egyedül idévezítő anyaszentegyház“-nak meghódítsa.

Egy este, mikor szentül hitte, hogy lángoló ékesszólása a legnagyobb mértékben megragadta az ifjú férfilelket és a térítés nagy műve a legnagyobb sikerrel kerül befejezésre, a fiatal kereskedő, aki nem maradt közömbös a bájos irgalmas nővérrel szemben és gyakran bámuló elismeréssel adózott önfeláldozó ápolójának, így szólt hozzá:

— Kérem, kedves nővér, vegye ki tárcámból azt a nyomtatott lapot, amelyet egy év előtt egy amerikai rokonomtól kaptam. Német és angol nyelven foglalja össze azt, ami vallásom lényegét teszi. Kérem, olvassa át és ez szolgáljon feleletül az ön térítési kísérletére.

Másnap reggel az irgalmas nővér nyugodt ki-mértséggel, de nem kevésbé barátságos arccal jelent meg az ifjú G. Kurt betegszobájában és megköszönve a lapot, amelyet birtokosának vissza-adott, kijelentette, hogy lemond térítői működéséről.

— Eddig mint vallásom hű leánya, az én hitemet tartottam a legtökéletesebbnek, az önét csak a szokásos általános felfogásból, vagy egyes keresztény iratok nyomán ismerve, alacsonyabb rendűnek tartottam, mert „zsídóság“ alatt többnyire vallási szolgálatot és Mózes merev törvényeihez való ragaszkodást értettem. Hogy Mózes 3-ik könyvében meg van írva, hogy „szeresd felebarátodat“, hogy a „halhatatlanság“, hogy „Istenhez való hasonlóság“, nemes „emberszeretet és erkölcsiség“, a „messiás kor“ és mindenekelőtt a „szeretet és nem a gyűlölet Istene“ a zsídóságban is léteznek és nem csupán evangéliumi fogalmak, erről eddig semmit sem tudtam, és teljesen új nekem. Ebből táplálkozik a vágy, hogy a



Lakos Alfréd: Talmudisták.

(Olajfestmény. Sándor Imre tulajdona.)

zsidókat megtérítsük, amit mi Istennek tetsző cselekedetnek tartunk. Az ön hitszónokának szavai mindenesetre egész más meggyőződésre bírtak — most más irányt választok — és csak azt kívánom, hogy sokan tegyék magukévá az ön féltve őrzött nyomtatványának tartalmát, különösen a zsidó hitben élő ifjúság vesse azt lelkébe és hogy ezek a rövidre fogott stílusos mondatok ezer és ezer példányban kerüljenek ki a világba és járuljanak hozzá a zsidóság méltóbb és igazságosabb megítéléséhez!

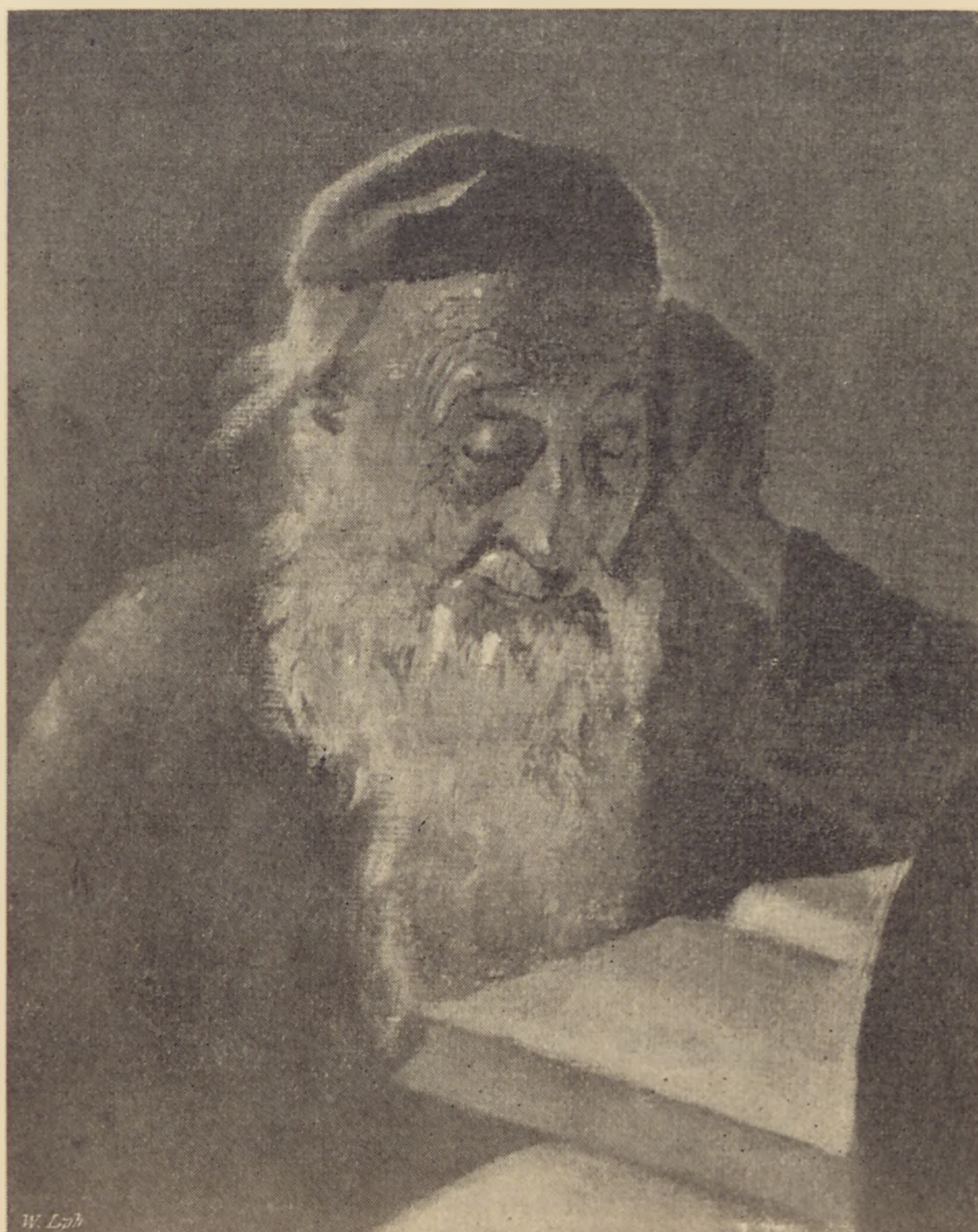
A fiatal zsidó férfi szeretett vallásának igaz híve, meghatva e ritka szép lélekről tanúskodó szavaktól, megragadta tisztán látó keresztény nővérenek mindkét kezét és nagy lelkesedéssel biztosította:

— Ön egészségessé tett testben és lélekben és visszaadott enyéimnek és az életnek. Isten jutalmazza meg!

Az a nyomtatott lap egy szónoklat töredéke, már 30 éves és olyan, mintha ma és mára írták volna. Minden európai nyelvre le kellene fordítani és óriási tömegekben terjeszteni, úgy hogy minden testület, ifjúsági egyesület és minden tanuló és minden család kézhez kapja, és ereklyeként őrizze. Szövege a következő:

Mit jelent: „Zsidónak lenni!”

Zsidónak lenni azt jelenti: A tiszta és egyetlen istenséget, amely volt, van és lesz az örökkévalóságig megismerni, vallani és tisztelni, olyan hittel bírni, amely minden fatalizmust, minden fetist és bálványimádást, minden emberistenítést és minden babonát kizár. Zsidónak lenni azt jelenti: az erkölcs és erény apostolául szegődni, tartózkodni a bűntől, a gonosz hajlamokat és romboló szenvedélyeket leigázni. — Zsidónak lenni azt jelenti: A kérlelhetetlen igazság elveit, a hajthatatlan jogérzet alapjait megerősíteni a világon. — Zsidónak lenni azt jelenti: a legmelegebb szeretetet érezni embertársaink iránt, ezt a szeretetet nemcsak folyton az ajkakon hordani, hanem azon munkálkodni, hogy az a szeretet hússá és vérré váljon a lélekben és a szívben és minden cselekedetben. — Zsidónak lenni azt jelenti: ezt a szeretetet és nemességet akként értelmezni és akként tanusítani minden ember iránt, hogy előbb nem kell a kérdést feltenni: milyen templomba jársz? milyen fajhoz tartozol? hol ringott hajdan a bölcsőd? — Zsidónak lenni azt jelenti: erkölcsös, tiszta családi életet többre becsülni mint minden élvezetet, szórakozást és mulatságot. — Zsidónak lenni azt jelenti: belátás és meggyőződés szerint keresni az üdvösséget és másoknak a saját módjuk szerint ugyanezt megengedni, nem gyakorolni szellemi kényszert és nem pártfogolni a szellemi börtönöröket. — Zsidónak lenni azt jelenti: Küzdeni a vallás



Lakos Alfréd: Tanulmány a Talmudistákból.

és hit szabadságáért és a türelmesség és humanizmus zászlóját mindenkor fenn lobogtatni. — Zsidónak lenni azt jelenti: az idealizmust többre becsülni a föld minden drágaságánál és lelkesedni egy eszméért és ha kell a legnagyobb áldozatot hozni érte. — Zsidónak lenni azt jelenti: nemes büszkeséggel rámutatni azokra a sebekre, amelyeket három ezredév ütött azokon, akiknek nem volt más bűnük, mint-hogy reggel és este összetett kezekkel elmondották: Semá Izrael! Halljad Izrael! Adonáj a mi Istenünk, egyetlen, egységes és örökkévaló! — Zsidónak lenni azt jelenti: szent elégtétel érzésével gondolni egy népre, amely a legnagyobb gondolkodókat, költőket, énekeseket, zsoltárosokat és prófétákat adta a világnak, amelynek emlőjén az egész emberiség teleszívta magát vallással és emberszeretettel. — Zsidónak lenni azt jelenti: a halhatatlanságért munkálkodni és előkészíteni azt az időt, amikor a testvéresülés messiása belefúj kürtjébe, hogy hirdesse az elnyomottaknak a szabadságot, a halottaknak a feltámadást, a megbántottak felsegítését, a letiprottak felemelését és felemelését egy nép ártatlan áldozatainak, akik évről évre elvérzenek a gyűlölet zsarnoki kardéle alatt, az igazságtalanság, hazugság, szeretetlenség és fanatikus türelmetlenség alatt, amely a szeretet és jog álarcába rejtőzik. — Ez a zsidó! Ezt jelenti: zsidónak lenni!

SZABÓ IMRE: EGY KÖRFORGALMÚ KOCSIN.

Ezt mondod, jó pajtásom, hogy nincsen pénzed egy elsőosztályú külföldi útra és nincs tudód, amely elbírná a kenyér- és szalonnaszagú harmadosztályú ketrecet. De epedsz a nagy perspektíva után, amit csak idegen városok nyújthatnak és soha nem látott népek tarkasága. Azt hiszed, begyepesedik az agyvelőd, ha mást nem látsz, csak pesti embert és nem tudod, hogy ebben a kialakulatlan, félig Páris, félig Belgrádban akad új és tág perspektíva és nagy mód van a tapasztalatgyűjtésre. Gyere, ülj le velem a Sóház-utcában a villamos sarkába, hogy senki ne árthasson a tyúkszedednek, válts egy körforgalmú jegyet és tanulmányozzuk egy küssé az utasokat.

LENGYEL INVÁZIÓ.

Egy megállónál, a Vámházon túl. A padom alá három zöldségszagos batyú gurul; majd három vásárcsarnoki hölgy hápog befelé. Elterpeszkednek és az egyik folytatja:

— Öt éve mondom, hogy nem lehet megélni. Amióta ezek a *pólis*-asszonyok a csarnok nyakába varrták magukat. Nálunk csak a zsidó dámák vásárolnak, a keresztény nagyságák mind hozzájuk járnak, mert még a bolgároknál is olcsóbbak.

A villamos megáll. Egy sovány asszonyka cíhelődik fölfelé és alázatosan a perron falához lapul.

— Persze könnyen konkurálhat, amikor félóra hosszat cipéli a batyúját, csakhogy két krajcárt spóroljon a villamoson.

A megjegyzést a kövér kofa ejtette a soványra, a konkurensre, a *pólisra*. És aztán nem beszéltek többé róla.

— Mióta hizol annyira, Magdolna?

A megszólított a szónok volt; a kérdező a szomszédja.

— Van vagy öt esztendeje — feleli Magdolna.

*

Azóta hizik, amióta a *pólisok* is befészkelődtek a csarnokba és amióta a kuncaftjai csak zsidó háziasszonyok.

Látod azt a kendős asszonyt ott a kalauz mellett? Ennek a szánalmas, aszott teremtésnek köszönheti Magdolna, hogy nem hizott meg kétszer akkorára.

Ez itt nálunk a lengyel invázió kérdése.

SPORT.

A Mester-utca sarkán két duzzadt képű bajnok száll föl. Az arcukból semmi más nem olvasható ki, mint az, hogy csak gölt tudnak löni, a kapuvédés már nem telik az intelligenciájukból.

Az egyik azért mégis nagy problémáról beszél:



Grätzer: Tanulmányfej.

a sémi fajnak a sportba való illetéktelen beavatkozásáról.

— Mit keres egy ilyen Weisz az FTC-ben? Direkt kompromitál bennünket. Verjük a dánokat; Weisz volt az előcsatár. Útjuk az angolokat, a válogatott svéd csapatot, a bécsi sportvereinereket; mindenütt a Weisz döntött az FTC javára.

— Legalább, ha a nevét magyarosítaná meg, vagy ha kitérne — mondja a másik.

— Das nutzt nicht, feleli amaz, azért csak zsidó marad, aki annak született. És ha egy zsidó ért a sporthoz, akkor menjen zsákhordónak a Dunaparra és ne szégyenítse a Franzstadtot.

Az Emke kávéház előtt egy szőke, foka-ábrázatu atléta lép be. A sport-emberek alázatosan üdvözlík.

— Megbocsátasz, de még nem jöttem abba a helyzetbe, hogy megfizessem az ötven koronádat, söt... — dadogja a fajtiszta sportsman.

Söt...

A szőke mosolyog és kikotor egy ötvenes bankót a tárcájából.

— Ki kell kögíteni százra, mondja, tudom, a Franzstadt mindenben a tökéletest szereti.

Mély hálával fogadta a pénzt a fiatalember. De vajjon, kinek lett volna hálás akkor, ha ez a sportférfi zsákot hord a Dunaparton?

Mert ez is zsidó volt. Brüll Alfrédnek hívták.

KITÉRNI? MARADNI?

Kofferrel a kezében száll be egy utas. Bőrkabát, vadászkalap, hamuszürke bricsesz. Fekete nyírott bajusz, ugráló szempár és sémita orr. Zsentriskedik nagyon. Kihegyezi a debrecenvidéki dialektust és hangos szóval ajándékozza a kalauznak a borra-valót. Az ismerős hangra egy intelligens külsejű úr, aki eddig egy ujságlapba merült, fölneéz és a bőrkabátos mellé ül. Tompított hangon beszélgetnek:



Grätzer: Pihenő vándor.

A bőrkabátos: Csak nem asszony miatt?

Az intelligens: Dehogy. Mandátum van a dologban. Tudod, a klerikálisok, akiknek annyit összedolgoztam, jelöltetni akarnak egy kerületben. Mit tehettem? Föltűnés nélkül kikeresztelkedtem.

A bőrkabátos: Jobb, mint egy asszony miatt. Az egyik majorságom ráment már a sógoraim kártyaadósságaira, éppen eleget iszom és mégis hányszor az orrom alá dörgöli a feleségem, hogy nincs bennem igazi úri vér.

Az intelligens: Hát bizony különös dolog az azzal a zsidó vérről. Nekem is azt mondta a prelátus: „Jóképű gyerek vagy, az arcod nem árulja el a fajtádat, de tartok tőle, hogy a túlzott antiszemítaságoddal gyanússá teszed magad“. Így

sem jó, úgy sem jó. *Talán* mégis jobb, ha zsidó marad az ember.

*

Nem hiszed, kedves barátom, hogy *talán* mégis jobb, ha az *ilyen* emberek ellépnek mellőlünk?

*

Primadonna-kalap a torony-frizuráján és királyutcai ékszerbolt a nyakán, a keblén, a fülén, a derekán. Csak ezek rajta figyelemreméltók, pedig mennyire szeretné, ha az arca is közérdeklődést keltene. Hogy ki van készítve kenőcsrel, púderrel! A tekintetek mégis csökönyösen hol a plörözre, hol a sárgás briliánsokra tapadnak.

De belép egy másik hölgy és a dohos, nehézszagú kocsiban egy tavaszi nap árad szerte. A tartása, az arc díszkrét bája, egyszerű, izléses ruhája az utasokat elbűvöli, mint egy Mozart-melódia. Mosollyal köszönti az aranyárú-kirakatot és megere a szóbeszéd.

— Angyalom, úgy-e maga is kávéházba készül?

— Nekünk szellős lakásunk és gyerekekünk van; nem tudunk unatkozni.

— Nekem kell a változatosság. Az uram az üzletnek él és folyton panaszkodik, hogy sok kell,



Pílichovszky (Paris): „Handlé“.

sok kell. Ezt megúnja az ember, még jobban, mint a gyereksírást. Az embernek friss, idegen környezet kell, ha nem akar elposhadni.

— Ugyan kedvesem, az Ön urát nemde Zsigmondnak hívják, Strelinger Zsigmondnak?

— Eltalálta drágám; és miért kívánja tudni?

— Most olvasom ebben a kis ujságban, hogy bűnfenyítő följelentést tettek ellene.

A plörözös idegesen veszi át a lapot és izgatottan olvassa a hírt. Bosszúsan mondja:

— Mégis csak hitványság ezektől a lapoktól; most már a kávéházba sem mehet az ember miattuk.

*

Ilyen zsidó asszonyok is vannak. Látod, nem mind igaz az, amit a zsidó családiasságról költő és cikkíró urak összeírnak. De ne ess kétségbe. A másik fajtából is elég van. Sőt bizonyára többségben is vannak.

Úgy-e, egy pesti út is elég gondolkozni valót ad?

AZ ALEF-BÉSZ.

(OROSZ ZSIDÓ NÉPDAL.)

Ü-fen Pri-petschick brennt a Fei-e-ril
un in Stub is heiss un der Re-be le-rent
klei-ne Kin-der-lach dem A-lef-beiss
un der Re-be le-rent kleine Kinderlach dem A-lef-
beiss. Seht-sche Kin-der lach, ge-
denkt sche tai-e-re woss ihr le-rent do
sagt-sche noch a-mol un ta-ke noch a-mol
ko-mez A-lef-o sagt-sche noch a-mol un
ta-ke noch a-mol Ko-mez A-lef-o.

DÉVÉNYI EGON: TEMPLOMBAN.

Szent csarnokodba vezekelve lépek.
És sírva sírok. Könyörülj Uram!
Hiszen tudod: oly messze-messze jártam
S most idetévedt én pogány utam . . .
Emlékezem: mosolygó nyári reggel
A szűk utcákba csillogott a por . . .
Ő régi Szombat áhítatos csöndje,
Egyszer volt, régen, messze valahol.

És túl a sarkon a nagy, sárga templom
Úgy állt komoran, méltóságosan —
S mi róttuk apró gyermeklépteinket . . .
Tíz éve már . . . az idő hogy rohan!
Himbálva vittük a szent imazacsokót,
Ajkunkon égett az anyai csók —
Oda a Szombat áhítatos csöndje,
Letörpültek a nagy dimenziók.

Így énekelt, jaj, akkor is a kántor,
Az oltárlámpa éppúgy pislogott
S vígan daloltuk friss gyerektüdővel
A panaszos, a síró dallamot.
És elmerültünk a nagy imakönyvbe
És ragyogtak a fekete betűk —
Oda a Szombat áhítatos csöndje,
Szent tegnapomra mult köde feküdt.

Ó hol vannak a nyájas, régi bácsik?
Sok közülök már messze költözött
És ott lapozza fakó imakönyvét
Szép csöndesen az angyalok között . . .
A kopott falon aranysugár táncol.
És jönnek az új apró-emberek,
Az én padomban majd ők énekelnek,
Ha már templomba sohasem megyek . . .

Senki sem fog rám emlékezni akkor,
Elfelejtik a mélységbebukót.
És míg én dörén rohanok előre,
Rózsát fakaszt majd sok új Sebuóth . . .
Az őszszakállú vénnek bólogatnak
És ujjonganak vidám gyermekek —
És akkor is lesz Szukóth, Ethrog, pálma,
Ha már templomba soha sem megyek . . .

Címváltozás. Szerkesztőségünk és kiadó-
hivatalunk címe a nyári hónapokban, május
végétől szeptember végéig, Budapest I. ker.,
Zugliger-út 19. szám. Telefonszám 146-92.

A Mult és Jövő a nyáron is havonként fog meg-
jelenni és előfizetőink kívánságára szívesen utánaküld-
jük a bejelentett fürdői címekre.

DR. SINGER BERNÁT: A SZABADKAI HONVÉDSÍREMLÉK.



Mult és Jövő nagyrabecsült szerkesztője felszólított, hogy a szabadkai honvédsíremlékről, melynek másolatát a Zsidó Múzeumba küldtük, bővebb adatokat közöljek. Örömmel teljesítem parancsát, de legnagyobb sajnálatomra igen kevés az, amit róla közölhetek. Az emlékezetet ép úgy elsüppesztí az idő, mint a sírhalmokat és néhány évtized után alig marad meg belőle valami. A honvédsírok fölött is elvonultak az évtizedek, — fája behorpadt, hantja besüppedt — és a benne pihenőkről már nem sikerült megtudnom semmit, kivéve két nevet és ezekre is csak a szoborfelállítása után akadtam rá.

Mikor először bejártam a halasi-úti zsidó temetőket és megnéztem a számunkra nevezetesebb sírokat, oda értem egy széles jeltelen sírhoz, melynél a vezetőm áhitatosan, de némi önérzetes büszkeséggel figyelmeztetett: Itt fekszenek a negyvennyolcasok. Kérdésemre elmondta, hogy itt nyolc honvéd fekszik, kik a szabadságharcban veszítették el életüket. Többet nem mondhatott el róluk. Ft. Kuttna Mór rabbi úrhoz fordultam felvilágosításért, de ő is csak annyit tudott, hogy ott elhunyt honvédek vannak eltemetve; ezt neki már a hatvanas években történt idejövetele idején mondták. A Szentegylet vezetői és községünk öregebb emberei egybehangzó értesítéseit után kétségtelen volt előttem, hogy ott tényleg a szabadságharc elfelejtett hősei nyugsznak és fel kellett tennem, hogy a bácskai ütközetekben megsebesült zsidó honvédek közül többet ide behoztak, ahol meghaltak.

Tudvalevőleg Bácskában erősen dühöngött a szerb lázadás és a magyarság csak nagy erőfeszítéssel állhatta a küzdelmet. A zsidók tőlük telhetőleg itt is híven kivették a részüket a haza védelmében. Ösmeretes (Bernstein: A szabadságharc és a zsidók 138. l.) hogy az illyrek a bácskai zsidókhoz is intézték szózatukat, melyben többek között azt mondják: Mi mindig láttuk, hogy a zsidó minden eljárásában okosnak mutatkozott, annál inkább csodálkozunk a ti mostani viselkedésetek felett, midőn ellenünk, az illyrek ellen akartok fegyvert fogni. Mi csatol benneteket a magyarokhoz? Mi indít benneteket oly nagy buzgalomra, hogy az önkéntes csapatokba álljatok? Talán a pozsonyi husvét? vagy az a nemes bánásmód, mellyel Pesten találkoztatok? Vigyázzatok! Legközelebb ha már nem kelletek többé, újra rátok kerül a sor!

E szavak természetesen nem tántorították meg a zsidókat honszeretetükben és hűségükért itt Bácskában is sokat kellett szenvedniök. Újvidékről elűzték őket, Zentán, Adán a zsidó lakosságot rabbijaikkal együtt felkoncolták. A szerbek előnyomulása Szabadkán tört meg, ahol heves harc után seregeiket szétverték.

A zsidók az összes bácskai ütközetekben részt vettek, amiről tanuságot tesz Haynau rendelete, mely kemény büntetéssel sújtja a szabadkai és szegedi zsidókat, „rossz gondolkodásmódjuk és törvényes császáruk és királyuk iránt tanúsított hűtlenségükért, gyalázatos és törvényellenes magukviseleteért úgy a lázadók többféleképeni pártolása és gyámolításaért.”

Joggal tehettem fel, hogy ezen bácskai ütközetek néhány halottja pihen a jeltelen sírokban és, ezt most is valószínűnek tartom, ámbár az emlékmű felállítása után messzebb vidékről érkezett honvédek neveire is akadtam. Ugyanis régi anyakönyvünk külön lapjainak következő feljegyzéseket tartalmazza:

Honvéd Magán Ignác, nőtelen, nyítramegyei harcában meglövesedett itten meghalt ápr. hó 5-én, eltemettetett izraelita szakaszban Szabadkán, ápr. 6-án 1849. Honvéd Folner Albert, született Alsó-Tétény, Nógrád megye, izraelita, meghalt dermetben ápr. 26-án, eltemettetett izr. szakaszban, Szabadkán, ápr. 27-én. Végül Gottlieb Sámuel



Az 1848-iki szabadságharc zsidó halottjainak síremléke a szabadkai temetőben.

közhonvéd, tolnamegyei, simontornyai, 33 éves, négy gyermeknek atyja, meghalt e. h. 8-án, helybeli izr. temetőben, izr. vallás szerint eltemettetett 10-én. Kelt Szabadka, 12-dik Junius 849.

A sírok többi lakóiról már nem tudunk semmit. Még neveiket se. Névtelen hősök ők, kiket a haza szabadságáért való lelkesedés vitt a harcokba és onnan a zsidó temetőbe. Annál a nagy kegyeletnél fogva, mellyel a szabadságharc minden emlékének tartozunk, mi is kötelességünknek tartottuk, hogy e sírokat emlékjellegel díszítsük. Legyen az szerény ékessége temetőknek és a magyar zsidóságnak. A Szentegylet több éven át volt elnöke Deutsch Zsigmond e kötelességet híven lerotta és az ő buzgóságának köszönhető, hogy az emlékkövet felállíthattuk. A felavatási ünnepet 1908. évi május havában tartottuk meg a város közönségének és az öreg honvédek részvétele mellett. A Szentegylet jelenlegi elnöke Kunetz Mór indítványára a sírkő hű fényképét a Zsidó Múzeum számára felküldte. Látogatói bizonyára szívesen fognak reá egy-egy kegyeletet pillantást vetni.

MA NISMÁ? (HÉBER NÉPDAL.)

Ma nisch-ma lir - ga - im kol mi kol af -
sa - im ki o - wal no wal
a - me - nu oz ma-te - nu fa - - sa kol
ru achi na ma - sa ein od chaj - im
bil - wa - we - nu? hoj son - ei - nu
ha - su ho - ser - ei - wo na - su
os ti - po - kach - na ei - ne - chem os tir - u ta
wi - nu tas - ki - lu ta - a - mi - nu
ki na - a - lim a - nu a - lei - chem.

BIBLIA. ÉLETE

DR. PATAI JÓZSEF: A BIBLIA KÖLTÉSZETÉRŐL.

BEVEZETÉS BEREGI OSZKÁR BIBLIAI SZAVALATAIHOZ AZ IMIT. MÁRCIUSI FELOLVASÓESTJÉN.



Amikor az iskolásfiú a kezébe veszi az I. M. I. T.-bibliát és készül a holnapi hittanóra feladott biblia-fordítási leckéből, bizony nem igen szokott belemerülni a bibliai költészet szépségeinek mélységébe, nem igen vesz erőt rajta az ős és örökkévaló poézisnek misztikus hatalma. Pedig ez az egyedüli alkalom, amikor a ma embere a bibliával megismerkedik. Később, ha az élet sivatagjának homoktaposásában kimerülve enyhülést keres, — más költészet oázisai hívogatják, más szépségek forrásai kínálnak neki üdülést. A bibliából pedig nem visz magával az életbe többet, mint amennyit a rákényszerített Iliásból és Odisszeából, Vergiliusból és Horatiusból: Egy kellemetlen tantárgy és tanár emlékét.

És mi néhányan, akik legemelkedettebb perceinket a bibliának köszönjük, akik megittasodunk az ösköltészet csodás szépségétől és egy-egy próféta kép mámorba ringatón cseng a fülünkbe, — szinte sajnáljuk azokat, akik még nem érezték életükben az ilyen szavak szent hangulatát: „Ód hajom be-Nóf láamod! Nachamu, nachamu ámmi, jómár előhéchem!“ Ha lefordítjuk, elpárolgott az illata, lekopott a színe. Mégis gyakran szeretnők kivenni ezt az I. M. I. T. bibliát az iskolásfiú kezéből és odanyujtani az apának és az anyának és annak a serdült ifjúnak és leánynak, aki a tanulás igáját már levetette: „Itt az Írás, olvassátok!“ A szent szöveget nem értitek, olvassátok azon a nyelven, amelyet beszéltek. A szépségek olyan kiapadhatatlan kincsesbányája ez, hogy bármennyi vész el belőle, még mindig marad elég. Olvassátok és gyönyörködjete. Olvassátok, ne jámbor áhitattal, hanem a szépség égő szomjazásával. Olvassátok és rábukkantok sok drágaköre, amelyet már bizonyára láttatok csillogni valahol: talán Shakespeare, talán Goethe, talán Arany, talán Wilde, talán Ady kincstárában. Csodálatos drágakövek, melyek évezredek át nem vesztek fényükből, ősí ékszerek, amelyeket a mai napig minden nagy költő műzsája oly szívesen aggatott magára.

Mióta a biblia az emberiségnek, a szó kultúr-értelmében, közkincsévé lett, alig akadt az egész világ irodalomban számottevő költő, aki nem állott volna kisebb-nagyobb mértékben a biblia hatása alatt. Az ó-német Walter von der Vogelweidetől

Hans Sachson és Klopstockon át Rainer Mária Rílkeig, az angol Shakespeare-től Byron és Burnson át Wildeig, a francia trubaduroktól Racinen és Vicktor Hugón át Werlainig és Bodlaireig, az olasz Dantetől Metastasion és Carduccin keresztül egész a mai olasz futurista poétáig: — mindegyik költőnél kimutatták, vagy legalább is kimutathatják, mit és mennyit köszönhetett és köszönhet annak az örök könyvnek, amelyet a zsidóság adott testamentumba a civilizált világnak.

Hogy csak a magyar költészetnél maradjunk: az I. M. I. T. első évkönyvének első cikkében Bánóczy József beszámol a Toldi bőséges bibliai elemeiről, a napokban pedig az I. M. I. T. egy egész könyvet adott ki arról a hatásról, amelyet a biblia egy nagy magyar költőre Tompa Mihályra gyakorolt. És ugyan csak ennek a könyvnek szerzője, dr. Pollák Miksa, egy másik könyvében, amelyet a Magyar Tudományos Akadémia adott ki, Aranyt tárgyalja ebből a szempontból. Egy magyar héber poétánk, Feuerstein, pedig sorra veszi a „Mult és Jövő“-ben a mai magyar költőket, Kísst, Adyt, Szilágyi Gézát, Lenkey Henriket, Mezey Sándort, Pásztor Árpádot stb. és kimutatja, mennyire forr és vibrál mindegyiknek poézisében a „biblia élete“.

És ha felvetjük a kérdést: mi az, ami a Biblia költészetét évezredek után annyira élővé teszi? ha Bialíkkal kérjük:

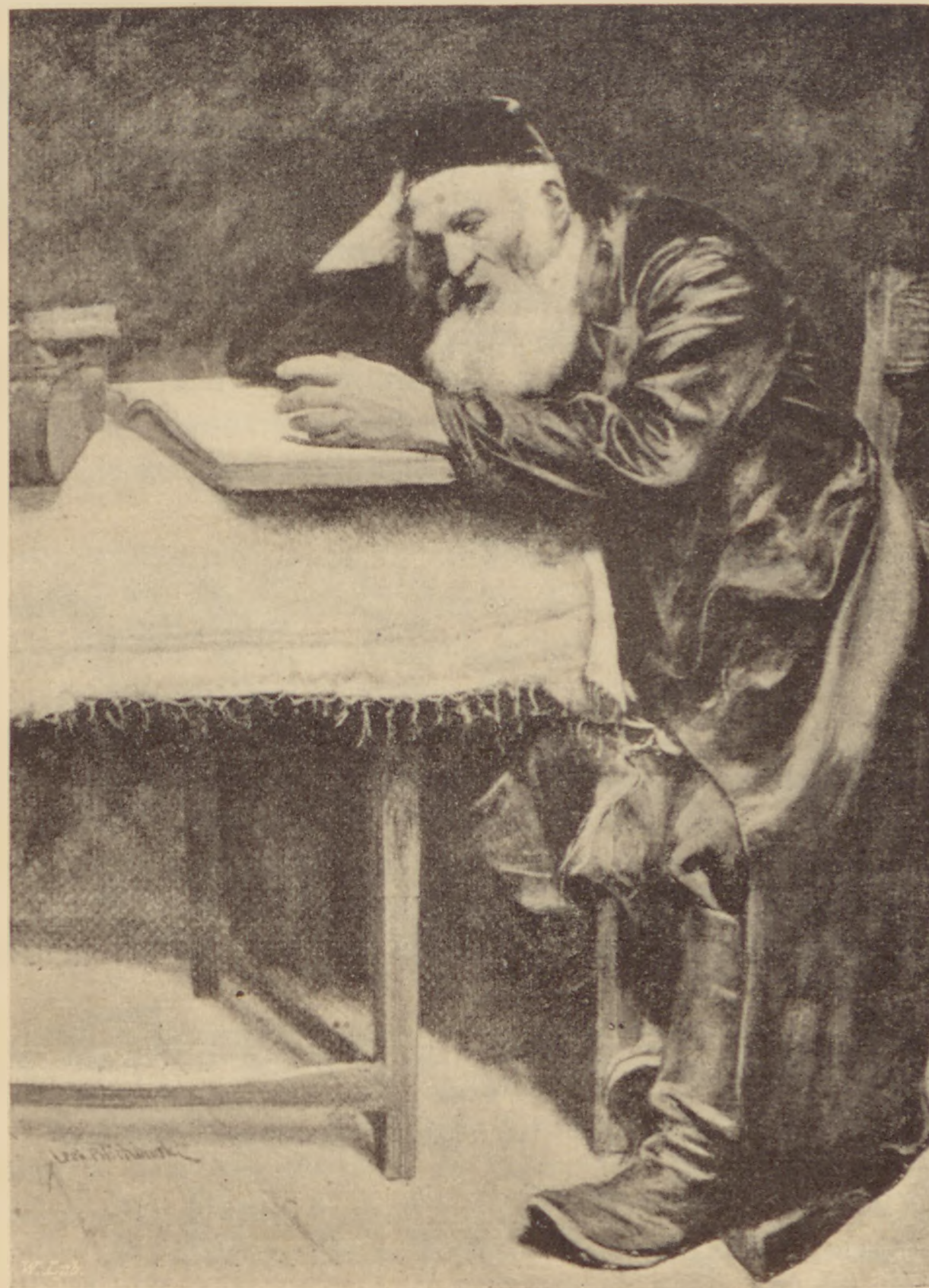
„Varázst ki rejtett foszló pergamentbe?
Az öreg szónak erőt ki adott?“ —,

feleletünk csak egy lehet: a Biblia költészete az életből támadt és azért örökkévaló, mint maga az élet. A Biblia költészete nem irodalmi alkotni akarás gyümölcse, szinte azt mondhatnók, hogy nem is „irodalmi“ termék, hanem magának az életnek produktuma. Egy nép ezredéves története, minden öröme és fájdalma, felbuzdulása és töprengése, lázongása és rezignációja szól itt hozzánk az érzések olyan hatalmas skálájával, amilyen csak egy énjét teljesen kiélő szabad néptől telhetik. Nomáddalai ott fakadtak a napégette sivatag homokján, hol „a kutakat fejedelmek ásták és a nép nemesei vájták törvénytálcákkal és támaszbotokkal“. Harci riadói ott keletkeztek a honfoglalás szent harcai között, amikor „Zebulon népe kockára tette életét és Naftáli a harcmezők magaslatain állott és dobogtak a lovak patái a hatalmas lovasok ügetése alatt“. Szerelmi dalai ott fakadtak, a buja keleti ég alatt, hol a fügefa rügyei illatoznak és a szőlőben apró rókák futkosnak, hol az Énekek Éneke szerint „hatvan volt a királynő, nyolcvan az ágyas és leányzó számlálhatatlan, de Sulamit egyetlen egy“. Gyászdalai ott törtek ki Gilboa hegyén, hol Izrael királyának testét döfték át a filiszteusok nyilai és „Izrael büszkeségei, mint hullák heverték a csata dombján“. Zsoltárai ott zendültek az ünnepi zarándokok ajkán, amidőn „megtelt a száj kacagással és a nyelvujjongással“. És síralmai ott sirtak fel a szent város lángoló romjain

midőn „Cion útjai gyászba borultak, mert nem jött ünnepi zarándok, minden kapuja szomorkodott, papjai zokogtak, szüzei jajongtak és ő maga kesergett“.

És ez az életből fakadt bibliai költészet kifejez minden jelenséget, minden mozzanatot és majdnem minden relációt, amelyet az emberi életben megrögzíteni lehet: a naív gyermeki örömet és a serdülő ifjú boldogságát, a férfi küzdelmes harcait és az agg bölcs megnyugvását, az Istenben bízó áhítatot és az Isten ellen lázadó kétséget, az asszonyért való rajongást és a női nem megvetését, a küzdelmek reményeit és a diadalok mámorát, a szeretet emelkedettségét és a bosszú sötéttségét. Ábrándok és látomások, proféciák és visszapillantások, lángolások és fellobbanások, áldások és átkok — mind, mind benne vannak az élet könyvében, a Könyvben, a Bibliában. És ha a költészetet az emberi nem anyanyelvének mondják, méltán mondhatjuk, hogy a Bibliában megtaláljuk az emberi érzések anyanyelvének összes gyökereit. És ezért térnek mindig vissza-vissza hozzá, hogy ős nedveket szívjanak belőle, az emberiség virágai — a zsenik.

Mikor Goethe az ő halhatatlan Faustjában meg akarja örökíteni a jó és rossz küzdelmét az emberben, az Isten ellen való lázongók öséhez, a bibliai Jóhoz tér vissza. Mikor Racine meg akarja teremteni az új francia drámát, a bibliai harcok



Pilichovszky (Páris): Talmudista.

és tragédiák hőseihez, Atáliához, Eszterhez fordul; mikor Byron bele akarja vinni az angol irodalomba a misztikumot a Biblia Kájinját választja hősül. Mikor Nietzsche az új embert, az Übermenschet akarja hirdetni az emberiségnek, tartalmat, erőt és formát az etika öskönyvéből merít: a Bibliából.

Arról pedig alig kell külön megemlékezni, hogy minden nép vallásos költészete majdnem tisztán abból a könyvből táplálkozik, amely a mai civilizált emberiség vallásának alapjait rakta le; abból a könyvből, a melyet a világ minden nyelvére lefordítva, milliók és milliók olvasnak még ma is, künn a harcmezőn a tábori ágyakon a rőzseláng fényénél és benn a meghitt szobában a meleget árasztó kandalló mellett.

És ennek a könyvnek a hősei, Izrael fiai szerették a költészetet, a zenét, a dalt. Nincs egyetlen nyelv a világon, amelyben annyi kifejezés volna a dalolásra, mint a héberben. A költészet ösét Mózes I. könyve szinte mindjárt a teremtés napjai után keresi. És a költészetért való különös rajongást kell látnunk abban a tényben, hogy a zsidó nép még a legprofánabb költői termékeit is a szent könyvek közé sorozta.

És a zsidó dal hire már az ókorban is túlszárnyalta Kánaán országának határait. A babiloni zsidó foglyoktól dalt kértek Babilon urai: „Daloljatok nekünk Cion dalaiból“. És a foglyok szomorúan feleltek: „Hogy énekeljük az Úr dalát idegen földön?“

De az Úr dala megzendült idegen földön is. A bibliából táplálkozva, a Biblia nyelvén zengett és zeng a dal a pajtánoktól Júda Haléviig, Alchariztól Manuellióig, Nadzsaratól a mai Bialikig. És a Biblia költészete él nemcsak a különböző idegen nyelveken, hanem a próféták szent nyelvén is. Él és egyre új ágakat hajt és új rügyek, új virágok fakadnak rajta.

És most adjuk át a Biblia könyvét a mi nagy művésznünknek, hogy az ő művészetének erejével éreztesse velünk a bibliai költészet hatalmát.



Héber bölcsődal.

DR. DRECHSLER MIKSA: AZ ELSŐ AMERIKAI ZSIDÓ FŐISKOLA.



Az újjáalakított cincinnati-i Hebrew Union College, amelyet nemrég fényes ünnepek keretében avattak fel, gyönyörű bizonyossága annak, hogy a különböző zsidó irányok és árnyalatok, békésen és megértően egymás mellett haladva és mindegyik a maga irányában becsületesen, lelkesen munkálva: mily csodálatos eredményeket érhetnek el az értékes zsidó alkotások terén és mennyi megérdemelt becsülést szerezhetnek a zsidó névnek.

Tudvalevő, hogy a legélesebb és leghatározottabb ellentétek, melyek a zsidó népeletben csak felvetődhetnek, azok az újvilági zsidóság kebelében mutatkoznak a legszembetűnőbben. Mert egészen más a meghonosodott amerikai zsidó karaktere és más a bevándorolté. Amaz a legteljesebb szabadság jegyében nevelkedett. Ez az elnyomottság szerencsétlen érzetében. Amazok már jórészt módosak. Ezek nagyrésze még elkeseredetten küzdő proletár. Annak műveltsége a gyakorlati életből fakadó és tapasztalatainak gazdagságából táplálkozó, ezé gyakran csak könyvből merített, dogmatikus tanultság. Annak szeme elsősorban a jelennek eleven szükségleteire irányul, de nem tagadja a valóban értékes hagyományok nagy erkölcsi fontosságát sem. Ezt inkább köti a tradíciónak multbaidéző ereje, de épp így lenyűgözi a menekültek ezreinek lelkét: minden hagyománynak és minden emléknek a gyűlölete. Az türelmesebb, mert hitében több a belátás és megértés, az elevenség és a tudatosság. Ez fanatikusabb, mert látóköre korlátoltabb és hite a megszokás ösztönszerű hatalmában gyökerezik.

De ezen nagy természetű különbségek dacára is annyi kicsinyes és gyanakvó bizalmatlankodást meg rosszakaratot más felfogásúakkal szemben, mint nálunk, közöttük még a szélsőséges pártok embereiben sem találunk. Úgy látszik, a nagyarányú amerikai élet szabadabb levegőjében ezek a penészgombák nem tenyészhetnek. Ellenkezőleg, vezetőik a kölcsönös megbecsülést, megértést és jóakaratot táplálják és nevelik híveikben.

Ezt a szellemet láttuk megnyilatkozni az újvilági zsidóság elitjének legutolsó cincinnati-i találkozásán is.

Az amerikai reform-zsidóság képviselői (Union of American Hebrew Congregations) huszonharmadik országos kongresszusuk keretében avatták fel főiskolájuknak új épületét, melyet több mint egy millió korona költséggel emeltek a zsidó vallástudomány szent hajlékául. Fenntartására pedig külön öt millió koronát rendeltek, mit egyeseknek és községeknek, rabbiknak és laikusoknak párját ritkító áldozatkészsége teremtett elő. Negyven év óta 140 rabbit nevelt ez az intézet, akik a legnagyobb és a legtekintélyesebb zsidó községeket

tanítják és vezérlik. Alapítója Isaak Mayer Wise, jelenlegi elnöke pedig Kaufmann Kohler, akinek oldalán nyolc jeles tudós végzi a tanítás nagy munkáját. Közülük Louis Grossmann dr. magyar származású.

A főiskola szervezete körülbelül ugyanaz, mint a mi rabbiképzőnké. Van egy középiskolai színvonalú előkészítő tanfolyama és egy egyetemi ranggal bíró teológiai fakultása. Tantervében előkelő hely jut a rendszeres teológia, etika, szociológia és pedagógia előadásának. Tizenhét hallgatóval nyílt meg az intézet egy szerény Sabbath-school helyiségében. Ma hetven körül vannak új, gyönyörű otthonukban.

Az intézet avató-ünnepségén résztvettek az államí, városi és egyetemi hatóságok képviselői. A zsidóság kitünőségei közül Jacob Schiff, Julius Rosenwald, Simon Wolf a Bné-Brith páholy nagymestere és Salamon Schechter, a new-yorki *konzervatív* Jewish Theological Seminary elnöke, akit melegen köszöntött haladó-irányú kollégája.

A főiskola és tanítványai a történelmi alapon induló reform-irányzatot képviselik. Nemcsak multunknak örökéletű vallási megnyilatkozásaiban élnek, hanem a jelenkori ember szükségleteinek és a mai életünk mélységeiből fel-feltörő hitnek is jogát biztosítják vallási intézményeinkben. És ők úgy látják, hogy vallásunk formáinak korszerű fejlesztése nemcsak hogy ártalmára nincs a zsidóságnak, de ellenkezőleg, új fényben és ragyogásban láttatja Izrael házát a nemzetek szemében, új erőt kölcsönöz igazságainknak, új lelkesedést vált ki a lelkekből s új szeretetre, áldozásra ösztönzi az embereket.

Elismeréssel és becsüléssel adóznak azoknak, akik hitbeli meggyőződésből a változatlan hagyományokban élnek, de szerencsétlenségnek tartják vallásunkra nézve azokat, akik a maguk számára nem kérnek a régi formákból, de mások számára nélkülözhetetlennek hirdetik azokat. Ezek a két-színűek felelősek azért a nagy indifferentizmusért, amely vallásunk irányában mindjobban terjed a műveltek körében. Mert ezek akadályozzák, hogy vallásunk isteni igazságai — amelyek pedig mélyen gyökereznek minden idők minden emberének a lelkében — méltó módon jussanak kifejezésre és hatásosan érvényesüljenek életünkben.

Es el kell ismernünk, hogy őszinte és lelkes munkájukkal olyan istentiszteleti, vallásoktatási, nevelésügyi, jótékonyági és emberbaráti intézményeket teremtettek, amelyek áldásává váltak emberek százezreinek és örök dicsőségévé a zsidóságnak.

Olvasóink figyelmébe! Nagy szolgálatot tesznek olvasóink lapunknak, ha bevásárlásaik vagy megrendeléseik alkalmával a hirdető cégeknél lapunkra hivatkoznak.

DR. SINGER LEÓ: SZEMELVÉNYEK A LEGENDÁK KÖNYVÉBŐL.

AZ ERŐS MEG A GYENGE.



z izmos erős hüvelykujj nagy haraggal támadt egyszer a kis ujja:

— Szentelen vagy — mondá — s tolakodó. Én dolgozom a legtöbbet s te a legkevesebbet. Ha valamit szerzek és marokra szorítok, te mégis odatolakodol és ugyanolyan részt követelsz, mint én.

— Nem veheted zokon, magad vagy az oka, — védekezett a kis ujj, — mert ha gazdánk ki-nyújtja a kezét és munkára küld bennünket, te, a legerősebb, a legizmosabb köztünk rögtön el-válsz tőlünk, magunkra hagysz minket, mintha hozzánk sem tartoznál. Az én tolakodásom jogos viszontszolgáltatás.

A VAS ÉS GYÉMÁNT.

A gyémánt az ásványvilág büszke királynéja, a vas a szorgalmas munkás szolga-képviselője, ebben az érzelmek nélkül szűkölködő zord, hideg világban.

A nagy munka tűzében felhevült nem egyszer a vas önérzete is és büszkén lövelte forró sugarát a gyémánt felé:

— Királyné vagy, mondod, hivalkodol fényeddel és ragyogásoddal, de adtál-e már ily meleg sugarat, feltűzelted-e valaha a szemlélő szívét? — kérdi a gyémántot.

— Királyné vagyok s te csak a szolgám, — feleli emez — és szolga maradsz mindaddig, míg csupán csak a súlyos csapások képesek kicsalni belőled önérzeted fényes sugarát.

AZ IDŐ MEG AZ EMBER.

— Miért rohansz oly sebesen velünk, faggatta az ember az időt, miért vagy oly kegyetlen, hogy agyonütsz, mielőtt élnünk lehetne?

— Rosszak vagytok, földi emberek, nem én vagyok kegyetlen, — mondta az idő — nem én rövidítelek meg benneteket, hanem ti engem.

— Ezt ugyan jól mondtad. És ugyan mivel rövidítünk meg, ha szabad kérdenem?

— Ha az ember engem agyon nem ütne, — felelte az idő — örök életet biztosíthatna magának.

A TESTVÉRHARC.

A nyugodt, engedelmes vas is megelégtelt egyszer a számos ütleget és keserves panaszba tört ki a sors ellen.

— Maradj veszteg, pajtás, ne idegeskedjél — mondotta neki az arany. Lásd engem szeretnek, becsülnek, még sem kerülöm ki sorsomat. Tűr-

nöm kell a súlyos csapásokat, hogy érvényesülhessek.

— Könnyű neked, — felelte a vas — neked arany a sorsod az enyémhez képest. Nem is az ütleg fáj nekem legjobban, hanem az a tudat, hogy édes testvérem az, ki oly keményen sújt reám.

A SZERELEM.

— Az igazat megvallva — szólt az ifjú a leánynak — csúnya dolog ez a mi szerelmünk. Kierzik a vérszag belőle. Én téged szeretlek, el is veszek, nem azért, mert szép vagy, jó vagy, hanem mert nekem tetszel, mert érzem, hogy én boldogtalan volnék nélküled. Hiába, önérdék, csalfaság még a szerelem is.

— Emberi érzés az és mégis isteni, — feleli a leány — hogy az embernek még a szerelme is önérdék — az emberi gyarlóság; de hogy ez az érdek egyenlő adagban van meg két emberi szívben — ez isteni összhang. Az érdekek összhangja az igaz szeretet.

A FEJSZE MEG A NYELE.

Fejszét meg baltavasat szállítottak nagy mennyiségben egy hatalmas erdőn keresztül. A tekintélyes terebélyes tölgyek épp úgy megrettentek a szállítmány láttára, mint a szikár jegenyék.

— Életünkre törnek nemsokára, minket hasogatnak darabokra velük — mondták az ifjabbak.

— Nem a balta meg a fejszevastól félek én, — felelte egy években és tapasztalatokban megrokkant tölgy — hanem töletek. Mert amíg ti nem álltok be testvérgyilkosoknak, fejszenyelnek, a fejsze, balta le nem dönt minket — öregeket.

A VAK ÉS A GYERTYA.

Két férfi vitatkozik egymással a világ vaksága felett.

— Tanultam, dolgoztam egész életemben, szólott az első. Nappal-éjjel bújtam könyveim, kaptalanná tettem a fejem, mégis itt ülök a padlás-szobában. Te még semmit sem csináltál. Lexikonból szedted minden évben egy kávéskanállal sovány tudományod — és te tanítod a világot ott abban a fényes nagy épületben. Hát nem vak a világ?

— Nincs igazad, barátom! Te vagy az oka sorsodnak. Sötét éjben jártam egyszer az utcán, az országúton. Amint mentem, belém botlott egy jó ismerősöm. Én nem láttam őt, ő sem látott engem és majd bevertük egymás koponyáját. Amint tovább mentem, gyertyával kezében jött velem szemben biztos léptekkel a vak. Megállottam mellette és megszólítottam:

— Mondjad csak, barátom, minek a gyertya a kezében, hisz úgy sem látsz mellette, mondtam az öregnek.

— Te a fejedben hordod a mécsesed, de senki sem lát meg, én a kezemben tartom, mindenki

meglát és senki sem botlik belém. Másoknak világíts, ha azt akarod, hogy meglássanak.

— Lásd, öregem, te is a fejedben tartod a tudományod, én meg a kezemben tartom, úgy mutogatom és engem meg is láttak.

A BÖLCSŐ ÉS KOPORSÓ.

Egy öreg ember, ki annyit tapasztalt, amennyit élt s aki az egyik lábával már a temetőnek tartott, meglátott egyszer egy gyermeket. A bölcsőben feküdt a kisdéd, tehetetlen volt még önmagával is, de a kezét már marokra szorította, mintha a világ minden kincse az övé volna.

— Te szegény teremtes, — szólott az öreg — mennyit kell majd küzdened, fáradnod, mennyit szenvedned és mennyit csalódnod, amíg odáig kerülsz, ahol én most állok. Valahányszor kinyujtod egyik ujjad, annyiszor és annyit veszítesz ábrándkincseidből.

Az öreg még két esztendőt küzdött, a gyermek is idősebb lett két évvel. Már beszélni is tudott, az esze is csirázott. Elvitték szülői őt az öreg úr ravatalához.

— Apa — szólt a gyermek az ő pösze nyelven — mit tart az a bácsi a kezében? Az apa ránéz a halott összekulcsolt kezeire, önkénytelen mosolyra nyílik az ajka és csak annyit mond fiának:

— El akarja vinni magával a „megmaradt” kincseit.

AZ ARANY MEG AZ EZÜST.

Egy fiókba tévedt az arany az ezüsttel. A fémvilágnak e két dudása sem fért össze egy helyen egymással.

— Mit keresel te itt én mellettem — szólott az arany. — Az én nemességem előkelőbb mint a tied, az emberek is többre becsülnék náladnál.

— Te emlegeted még a nemességed, — feleli az ezüst. Nézd csak meg arcodnak a színét, sárga vagy az irigységtől, veres vagy a piros vértől, az emberek verétől.

— A szememre hányod, ami a te vétked is, — förmedt rá az arany a szegény ezüstre, — hisz magad is belehalványodtál borzalmadba, hogy mennyi bűnre csábítottad, mennyi örvénybe sodortad már az embereket.

A FÉNY ÉS AZ ÁRNY.

Miután órákon át vizsgálgatta a tudós a napot, meglegedetten dörzsölte a kezét tudományos kutatásainak eredménye fölött.

— Lám, hát te is csalog a világot — szólott a napnak. Fényt, világosságot lövelsz a földre, hogy ne sejtsék árnyfoltjaidat. De akárhogy ragyog millió sugarad, a tudomány meglátja foltodat.

— Szegény, korlátolt, hiu tudomány! Te kifogásolod az én fényes ragyogásom. Hisz az én világosságom nélkül nem látnád meg foltjaimat.

NEUMANN SÁNDOR: EGY RÉGI FALUSI HITKÖZSÉGRŐL.



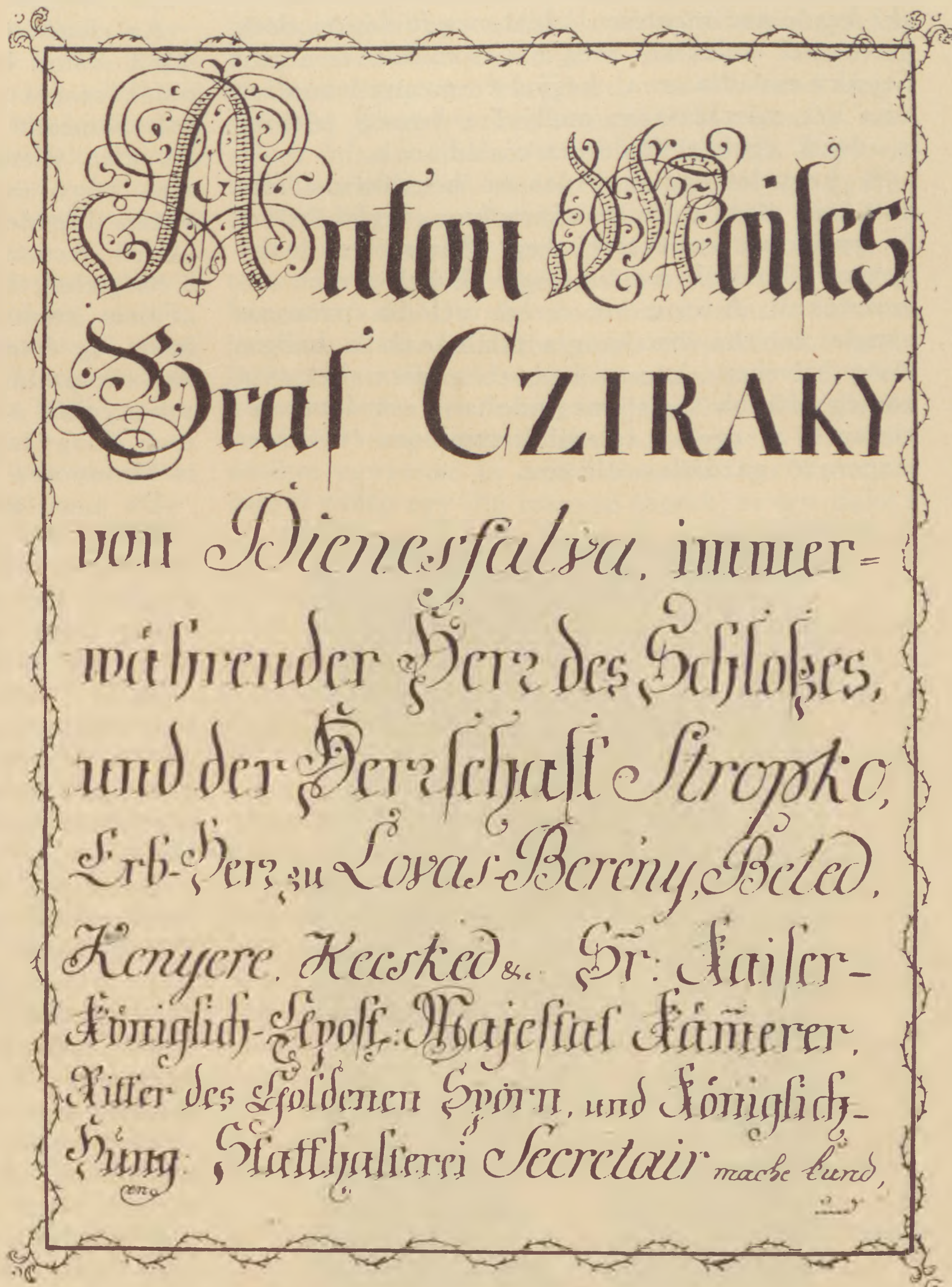
városok egykori gettóinak sötét falai közé ékelt zsidóság mellett fontos történeti szerepet töltöttek be a kis városok és falvak zsidó községei is. A gettó nyomott szellemének hiánya, mely e községek szabad mozgását nem bénította, mert rendszerint ezekben szorosan vett gettó nem is volt, élénk fejlődést, pezsgő hitéletet eredményezett itt. Ama ellenséges magatartás pedig, mellyel főleg a szabad királyi városok lakossága viseltetett hitfeleinkkel szemben, a zsidóság egy részét szinte kényszerítette, hogy a vidéken telepedjék meg, miáltal e községek egynémelyike nem ritkán nagy jelentőségű és népes hitközséggé lett. — Eme zsidó községek közé tartozott a lovasberényi hitközség is, mely — főleg a XVIII. század első felében — mintaszerű intézményeivel, élénk hitéletével az ország tekintélyesebb és számottevő hitközségei közé emelkedett. A felvilágosodás és haladás szelleme azonban lassan-lassan rést ütött az évszázados gyűlölet és előítélet által bezárva tartott városi kapukon, az idők folyamán megnyílnak a városok hitfeleink előtt s a falvak zsidó községei elvesztik előbbi jelentőségüket, elnéptelenednek. Így vonta be a rohanó idő a feledés patinájával e hitközséget is, melyről ma már kevesen tudják, hogy egykor nemcsak a fejérmegyei, de az egész Dunántúl egyik legnépesebb s legfejlettebb zsidó községe volt.

A küzdelmekkel terhes emberöltők megmaradt emlékeit szeretettel őrzik itt. Sajnos, hogy a viszontagságos idők, elemi csapások sokat semmisítettek meg közülük, alig maradt belőlük egyéb, mint a templom és temető.

Az egykori zsidó utca felső végén emelkedik ősrégi zsinagógája, mely gúlaalakú tetőzetével, vasrácsos ablakaival s ódon falaival, melyeken az idő mindent megőrlő vasfoga még alig látszik, a régi gettók zsidó templomait juttatja eszünkbe. Nemcsak azért érdekes, mivel kétségkívül a legrégibb hazai zsinagógák egyike, de már azért is, mert benne a kántor a királyi házért elmondani szokott ünnepi fohász után, mintha csak a multak régi, borongós emlékeit hívná életre,

még mindig külön imában emlékszik meg a földesúrról. Keleti falában külön kis házikó van beékelve a frígyszekrény számára, amelyben elhelyezett 20 tóra közül a legújabb is mintegy 80 – 100 éves. Hogy az istentisztelet külső fényére milyen nagy súlyt helyeztek, mutatják az itt őrzött szebbnél-szebb s különböző alkalmakra szolgáló tórafüggönyök és pompás ezüst dísz tárgyak. Már az 1700-as évekből fennmaradt leltárban is találunk a kohániták kézmosására szolgáló ezüst tálat, korsót és serleget feljegyezve.

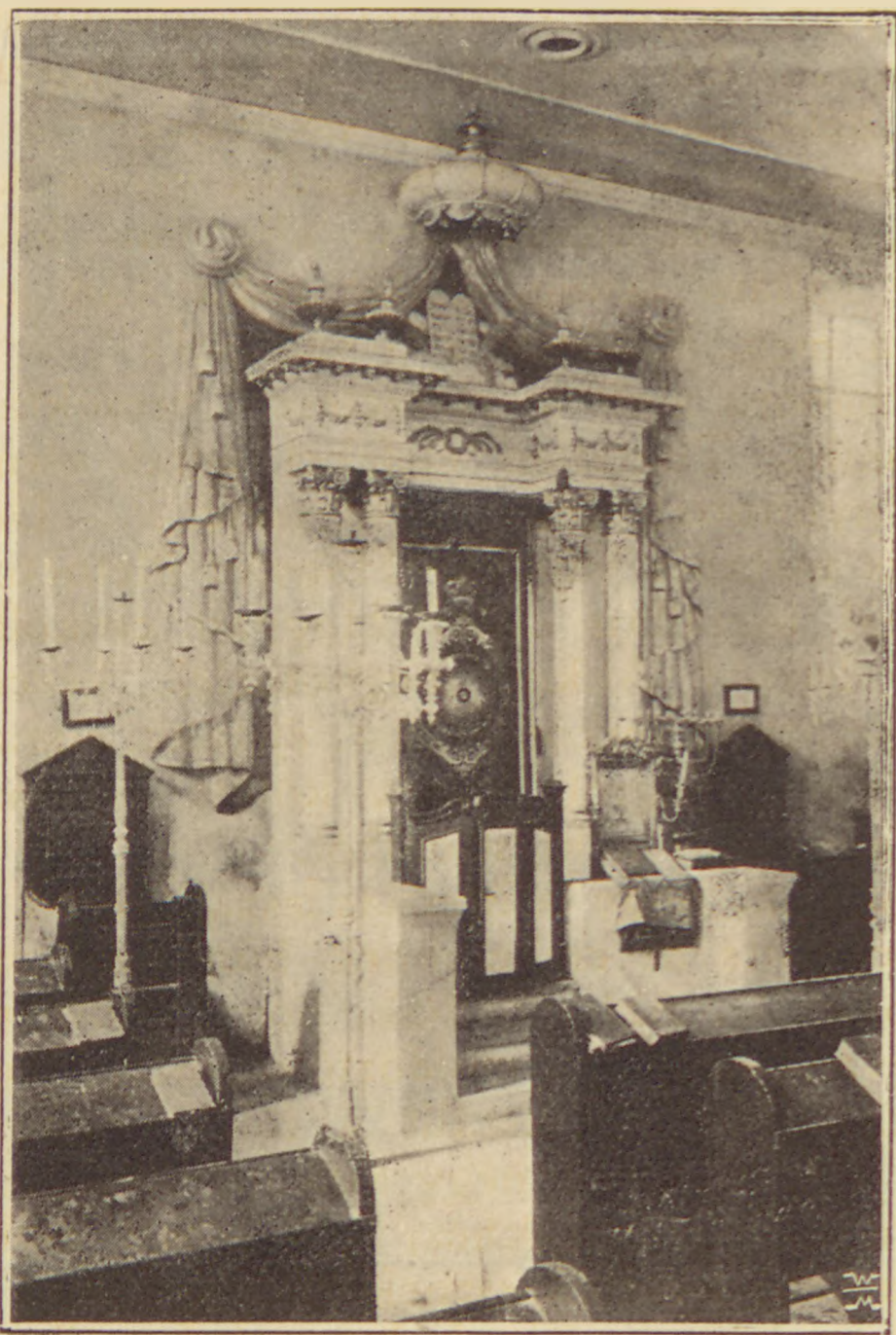
A zsinagóga tágas csarnokát két márványtábla díszíti, melyeket a hálás község emeltetett egykori nemeslelkű földesura, gróf Cziráky Mózes Antal emlékének, ki a templomnak 1824-ben történt renoválásakor nagyobb pénzkölcsönnel és téglával segélyezte a hitközséget. Érdekes adoma is ma-



A gróf Cziráky Mózes Antal által 1798-ban a lovasberényi zsidók részére kiadott privilegium-levél első lapja.

radt fenn ez időről. Ugyanis midőn a község elhatározta, hogy a már akkor is 100 évnél idősebb templomát tataroztatja, az előjárók tisztelegtek Mózes Antal grófnál, kérve földesuruk támogatását, Mózes Antal gróf meghallgatva a küldöttség kérelmét, tréfásan válaszolva, hogy furcsának találja, miszerint éppen azok kéri segítségét, kiknek ősei Krisztust keresztre feszítették. A küldöttségben állítólag jelenlevő lovasberényi születésű *Safir* erre a következő szellemes és mélyértelmű replikával vágott vissza: „Kegyelmes uram, azt a *paksi* zsidók ősei tették“. E felvilágosodott főúr már 1798-ban oly kiváltságokkal ruházta fel a községet, mellyel ama szomorú korban nem sok hitközség dicsekedhetett. Emellett külön privilégiumokkal ruházta fel kedveltebb családjaít. Ilyen volt a jámbor életű és nagy talmudtudós *Adler Izrael*, kit kortársai nagy befolyása miatt „ros medinoh“-nak neveztek és aki kardosan, mentesen jelent meg földesura előtt. Szeretettel emlékszik még ma is mindenki a gróf Cziráky-családra s a kegyelet megnyilvánulása ama két császárarany, mellyel a község jelenleg is adózik egykori földesura családjának.

A kegyelet napján, Adar hó hetedikén a szokott ima után a kántor zsámolyon foglal helyet és gyászolva emlékszik meg Mózesről, a nagy törvényalkotóról, majd pedig a közeli évben elhunytakról. A szomorú, ösrégi melódia panaszos hangjai mintha visszhangra találnának a hallgatóság szívében, könny lepi el a szemeket és a község idősebb tagjai megindultan, révedezve tekintenek az egykor túlszűfolt templom évről évre szaporodó gazdátlan üléseire.



A Iovasberényi zsinagóga mintegy 200 éves frigyszekrénye.

VÁRNAY SÁNDOR: OROSZ-ZSIDÓ DRÁMAIRODALOM.¹

Az orosz birodalomban szétszórt zsidóság századokon át folytatta a Renan által költőileg leírt diaspora-életet, a talmud és a biblia közt osztva meg a nemesebb tanulmányoknak szentelt idejét. A nyugalom e viszonylagos állapotából az antiszemita üldözések rázták föl, melyek útját állották a nemzettestbe való beleolvadásának s életre támasztották a cionizmust. A már-már feledni kezdett héber és zsargon nyelv ezzel megint jogaiba lépett, úgyannyira, hogy a szentpétervári zsidó társadalom legújabbán már megengedhette magának egy héber opera fenntartásának luxusát, mely előadásai sorozatát Saint-Saen „Sámson és Delilá“-jával nyitotta meg.

Az előadást teljes siker követte, habár csak korlátolt számú közönség volt jelen, mert a héberül tudók száma nem nagy. Nem mindennapi élvezet volt Sámson az ösök nyelvén hallani megszólalni. Az első jelentékeny siker felbátorításul szolgált arra, hogy most már „Athaliá“-t tűzzék ki előadásra Mendelsohn kórusával, valamint Gutzkow „Uriel Acostá“-ját, valamennyit héberül átírva. Kétségtelen, hogy Ranice halhatatlan műve is, a „Félem istent Abner...“ stb. is egész természetesen fog hangzani a Tóra nyelvén. Nehezebb lesz elképzelni Spinoza tanítványát, amint azokat a bonyolult nézeteket fejtegeti, melyek a judaizmus elhagyására birták s amelyeket Spinoza maga is bizonyosan latinul írt volna meg.

De nem annyira a héber, az orosz zsidóság közönséges nyelve, mint inkább a zsargon. A héber nyelven megjelenő lapok olvasó közönsége legfeljebb néhány ezer, míg a jiddis nyelven megjelenő lapok az olvasók száz és száz ezreit számlálják ma magokénak. Ennélfogva a héber színi előadások közönsége is csak a fejlettebb műveltségű körökre szorítkozik, míg a zsargon színháznak nagy repertoárja van és több szintársulata. E repertoár legjobb darabjai közül nem egyet oroszra és németre is lefordítottak s Moszkvában, Berlinben is előadtak.

A zsargon-írók közt, kiknek neve Oroszország határain túl is ismerős, az első helyek egyike illeti Salom Ascht, aki újabban megjelent „Sabbathai Zévi“ című tragédiájában azt fejtegeti, hogy a zsidó nép nem érett még meg Izrael feltámasztására, amint ezt jelzi már a babiloni Talmudból kölcsönzött következő jelige is: „A Messiás, Dávid fia csak akkor szállhat le a földre, ha minden ember igaz vagy minden ember bűnös lesz“. Am ez az abszolút mérték sem erényben, sem bűnben nem sorsa az emberiségnek, azért hiába várja még Izrael a Messiást.

A történeti igazsággal különben Salom Asch épp oly kevésbé törődik új darabjában, mint az

¹ A nemrég elhunyt író hagyatékából.

előző drámai műveiben. Beéri azzal, hogy a zsidóság hazafias érzéseéhez szóljon nagy pátosz-szal és költői kvalitással. Sabbathai Zévi meg van győződve róla, hogy ő a várt Messiás, mert elnyomott hazájához való szeretete oly nagy, hogy meg van győződve arról, mikép az annak visszaállításában hívők imái meghallgatásra lelnek. Feltétlen hite Izrael visszaállításában s exaltált szelleme sok hívet gyűjt maga köré. kik apostolaivá válnak s kiket szerte küld a világba, hogy hirdessék Messiás eljövételének jó hírét.

A prologusban a szín Jeruzsálem templomának romjait mutatja. Egy fal előtt, kötörmelékeken zsidókat látunk földre borulva, amint fennhangon siránkozva olvassák Jeremiás síralmas töredékeit. Egyszerre megjelenik köztük Sabbathai Zévi tanítványaitól környékezve. A fiatal próféta feléjük fordulva így szól:

„Nézzétek e falat, egy porszem se válik le belőle, egy kő meg nem mozdul annak jeléül, hogy Izrael imája meghallgatásra lelt. Látom a lelkeket, melyek felhágni vágnak s a fal kiszögeléseibe kapaszkodnak, aztán, mintegy a haláltól lekaszáva, tehetetlenül hanyatlanak vissza s porrá hullnak szét, melyet a szél a föld porával együtt szór szerte.“

Sabbathia Zévi bolyongott Judea barlangjaiban, térdelt minden szent sir előtt, fölment az olajfák hegyére, megfürdött a Jordán forrásaiban s most kijelenti a siránkozóknak, hogy erőt érez magában ledönteni azt a falat, mely az Isten és az emberek közt emelkedik.

„Kegyelettel szedem össze sebzett szárnyú imáitokat, megtisztítom és Isten elé viszem s megfogom váltani bolygó lelkeiteket, melyek a templom falain csüngnek. Megörzöm őket s a tökély útjára vezetem. Széttépem a karjaítokat lebilincselő kötelékeket. Föloldom az átkot, mely rátok súlyosodik. Az élet lelkét lehelem imádságtokba, hogy égisz emelkedhessenek azok. Életet lehelek lelkeitekbe, letörlöm testeitek szennyét. Dicsőséggel és pompával foglak betakarni. Lelkemet és ígémet adom nektek s Istennek gyermekei lesztek. Várjatok rám, a derű közeleg. Híszem, hogy eljön az én országom... Csak azt várom, hogy Isten jelt adjon nekem és felruházzon hatalmával.“

Ez íhletett szavak elcsábítják a népet, mely hiszi, hogy a századok óta várt Messiás megérkezett.

Mért nem hajtja végre Sabbathai magasztos feladatát? Mert egyedül van és várja a neki szánt erőt, aki a mennytől ugyanazon misszióval van felruházva s aki mint ő is, megtudja vigyázni a tömegeket. Föl fogja ismerni őt, királyának fogja nyilvánítani s vele együtt fog bevonulni Jeruzsálembe, hova népe követni fogja.

Sabbathainak már két felesége van, egyik szebb mint a másik, kiktől sohasem szándékozik megválni. De Rachel és Lea kölcsönösen megvallják egymásnak, hogy a házassági szertartás az egyet-

len, ami őket a fiatal prófétahoz fűzi. Lea és Rachel szinte egyszerre így sóhajt fel:

„Éjjelente csak imáit és énekét hallom“, mikor pedig térdre vetik előtte magukat, hogy legyőzzék hidegségét s hajfűrtjeikkel törlik, ő szeliden taszítja őket vissza, a tekintetét szemeikbe szegezve ismétli:

„Nem, te nem vagy az, akít várok. Isten rendelte őt számomra s lelkünket ugyanegy világosság árasztja el.“

Aztán elbolyong a hegyek közé, miközben ajkán ének zeng: „Hol találom meg jegyesemet? Keresem a nap felkelte irányában s mikor lenyugszik a láthatáron, akkor is őt keresem“.

Ez a misztikus jegyes az első felvonás második jelenetében jelenik meg a közönség előtt, mielőtt még Sabbathai találkozott volna vele. Egy XVII. század korabeli lengyel klastrom temetőjében tűnik fel azokból a véres időkből, amelyekben lengyelek küzdenek a kozákok ellen s melyeket Sinkievicz oly mesterien vázolt „Tűzzel, vassal“ című regényében. Khmelsiczky átvonul a klastromot környező falun s rendeletet ad embereinek, hogy ne kíméljenek senkit, zsidók és lengyelek egy gyűlölet érzésébe vannak foglalva a kozákok előtt.

Néhány izraelita halotti lepelbe burkolózva a temetőbe menekül, ahol imádkozva várja kardra hányattatását. De oh, csoda! a kozákok, miután lemészárolták a falubelieket, elvonulnak, anélkül hogy átlépnék az örök nyugalom helyének küszöbét. Az ott levők magasztalva dicsérik az Istent, ki megmentette őket az ellenség kezeiből, amikor egyszerre új csoda történik, egy siremlék mögül előlép egy ifjú leányzó (Sarah) és így dalol:

„Anyám megkente hajamat, megfésült lakodalmamra... Én vagyok a Messiás jegyese... utolsó ítélet napján lesz az esküvőnk.“

A menekültek eleinte borzadva veszik körül a leányt, ki bámulatosan szép, alig van felöltözve s haja vállára csüng. Dalát néha vad kacagás szakítja meg. Kérdezik s ő válaszol:

„A háború alatt a szerzetesek becsuktak egy klastromba. Tisztátlan ételeket adtak élém, csókolni nyujtották felém a keresztet... De én a Messiás mátkája vagyok. Hogyan illethetnék ajkaimmal tisztátlan ételt? Hogyan csókolhatnék idegen Istent? Akkor megkötözték kezeimet s megvesszőztek, mikor eljött az éjszaka, apám megjelent a másvilágról, láncra kötött kezeimet felharapta s kivitt a klastromból.“

„Mondják, hogy a Messiás leszállt már a földre, megbocsátotta az embereknek bűneiket, megváltotta őket... Azt mondják, hogy eljött minket is megváltani, de mi elüldöztük s azért vagyunk az utcán. Messiás leszállt a földre s mindenki dicséri nevét a világ négy sarkán, ígéjét átviszik a tengeren vad népekhez, kik lábait csókolják, vérért isszák, húsából esznek...“

„Engem kényszerítettek, hogy térdre állva imádkozzam képe előtt, hogy homlokommal verjem a



A „Verband jüdischer Frauen“ leányfarmja Kinerethben.

földet . . . (átszellemült hangon), marjátok meg kezeimet, égersétek ki szemeimet . . . Nem hajtok térdet előtte . . . A Messiás nem értetek jött el! . . . Értünk jött! Kelet felől jött . . . Őt fogom szolgálni . . . Erte fogok gyertyákat gyujtani . . . Dicsőségét zengedezem . . . Lábaik fogom csókolni s hajammal törölöm meg azokat.“

Mind nagyobb extázisba jöve, kiejti jegyese, Sabbathai nevét.

Aztán exaltált víziók közepette zengi Sion szépségét és pusztulását. A tömeget bámulat fogja el s hisz az új prófétanőben. Egyszerre a támadó hajnal dicsfényében a temető fölött emelkedő halmon a Messiás két tanítványa jelenik meg, Motaffi Askinazi és Mardochai Khamid, kezükben zarándokbottal. A jelenlevők mindannyia föllelkesülve jelenti ki, hogy követik Saraht, míg a mestert fel nem találja.

De Sarah érkezése végzetéssé válik a prófétára. Kairóban találja őt, Basí József Rafael seríf házában, épp abban a pillanatban, mikor Sabbathai misztikus nászát tartja a Tórával.

Ezt a jelenetet a költő kétségkívül a Kabbala könyveiből merítette, Sarah mezítláb közeledik hitveséhez, két pompásan öltözött ifjútól vezetve. Fekete bársonyruha van rajta nagy arany csillagokkal behintve, homlokát gyémánt diadém környezi, szívéen aranytáblát visel, melyre a tizenkét törzs neve van feljegyezve.

Sabbathai megszólítja:

„Ki vagy?“

Szimbolikusan válaszol a kérdésre.

„A te lelked és az anyám ugyanazon fa két ága, Isten csókjától egyesítve. Két virágtól születünk . . . Te az élet, én a halál. Te az isteni parancsolat, én a bűn. Egyesítsük vérünket, párosítsuk a halált az élettel, a bűnt a törvénnyel.

Veled Isten vagyok, Isten az emberben, nélküled semmi sem vagyok.“

Sabbathai nincs még meghódítva, hisz a Tórában s a szent könyv erejével akarja Izrael népét felszabadítani. Sarah ellenvetést tesz:

„A Tóra? A Tóra által tettél minket rabszolgákká. A Tóra kötötte meg kezünket törvényekkel és szabályokkal . . . Előre megszabta hogy mi „igen“ és mi „nem“. Ha velem egysülsz, a bukást és bűnbánást, a viszályt és engesztelődést, a magányt és a rokonszenvet veszed nőül. Én vagyok a vágy, de az önmegtartóztatás is. Forrón mint a nap égetem testedet és hideg maradok mint a kő. Istenember, válassz köztem és a Tóra közt.

Sarah csábjai diadalmaskodnak, nemcsak Sabbathai, de tanítványai is s az egész kairói zsidó kolónia igazat adnak Sarahnak. Sabbathai elhagyja a Tórát s minden zsidó gyülekezethez

ezt a manifesztumot küldi: „Én, a te istened és fölkent fejedelmed, Sabbathai Zévi, ki uralkodik a földön, valamint Isten uralkodik a mennyben, eltörölöm a törvényt, eltörölöm a parancsot, felszabadítok minden gátat s eltörölök minden tilalmat, melyet az ég Istene rátok szabott. Örök szabadságra szabadítlak fel; nem kell kérdeznetek többé, mi „igen“, mi „nem“. Az ember szabad, az ember Isten“.

Sabbathai átengedi magát most a prófétanő iránti szerelmének, aki folyton új híveket szerez neki. Most, hogy a törvény minden sorompóját fölronta, a zsidó nép, mint mindannyiszor tette, valahányszor elfordult Jehovától, az elpuhulás karjaiba dőlt.

A harmadik felvonás második jelenete egy zsidó orgiát mutat be Kairóban. Buja képek váltják fel egymást, melyekben párok ölelkeznek, fiatal nők dobják el utolsó fátylukat, míg a kar dalol és táncol.

„Isten az égbe szállt s a Messiásra hagyta a világot és az embereket. Törjétek szét a gátakat és a parancsokat, a törvény meghalt. Ami tiltva volt, szabad, ami lehetetlen volt, lehető lett. Dicsőség neked, dicsőség!“

Es nemcsak a zsidók hisznek Sabbathai Messiáságában, de Allah követői is elébe járulnak. Látára a szultánok hadvezérei remegnek s tanítványai sorához csatlakoznak. De dacára az őt körülvevő nimbusznak, Sabbathai mégis sejtelmével bír lelkiismeretében annak, hogy emberi teremtés nem bitorolhatja büntetlenül Isten trónját a földön, s hogy közel a katasztrófa, mely elnyeléssel fenyegeti.

Elárulta Istenét, még népét kell elárulnia. Nem teszi ezt. De ha a szultán csodatételt követel tőle s ő vonakodik engedelmeskedni, akkor a Messiás

gúnytárgyává lesz minden nemzet előtt. Inkább megmondani az igazságot, bevallani a csalást, megvallja a szultánnak, hogy nem Istentől kapta küldetését. Maga a nép az, mely együgyűségében Messiást akart látni benne.

Megalázkodva ismeri be most, hogy csak nyomorult ember ő is, ki nem ismer más urat a szultánon kívül s más Istent, mint Alláht, midőn így cselekszik, bünt követ el, de megmenti a messianizmust.

VI. Mahomet szultán elfogadja Sabbathai Zévi meghódolását s így szól hozzá:

„Neved ezentúl Mohamed Effendi lesz s feleségül adom hozzád legszebb rabszolganőmet.“

A messianizmus meg van mentve, Sabbathai nem becstelenítette azt meg.

Az epilóg visszavezet a templom romjaihoz, ahol megint látjuk az izraelitákat földreborulva panaszkodni.

Néhányan Sabbathai hítegyházát teszik szóvá. Egyszerre egy szent hírében álló aggastyán, Nehemiah Kohen lép elő, akinek szavai kétségkívül a költő szubjektív nézeteit tolmácsolják.

„Nem halljátok-e — kiált fel — a templom romjai alól a láncok csörgését? Attól a naptól fogva, melyen Istennek Salamon királlyal felépített háza romba dőlt, valahányszor Izrael panaszjaja felhangzik, a Messiás szét akarja tépni láncait, melyek a templom romjai alatt fogva tartják s hallani lehet, amint bilincsvasa megzörren a kövön.

Az örökkévaló esküt tett, hogy nem szabadítja meg addig, míg népe, csupán lelke hatalmával, le nem veszi a láncot a Messiásról. Mit jövendölhet



A „Verband“ jaltai csipkeműhelyének tanítványai.

akkor, mikor lelkeitek a földre szegződnek? Mit próbálhat meg felszabadítástokra, mikor nem álltok készen a harcra?“

Akkor egy aggastyán, ki a többit egy évvel meghaladja, fölemelkedik s így szól:

„Lelkem egész erejével hiszek a Messiásban, aki el fog jönni s várom őt, ha késik is.“

Ime Salom Asch nagy nemzeti tragédiájának alapeszméje: a zsidók országának feltámadása el fog következni, de a nép nem készült el még rá, előbb méltóvá kell még tennie magát a felszabadulásra.

Nem harci szózat, hanem a béke és polgárosulás nagy álma hívja tette a cél kivívása érdekében az egyeseket és a népeket s ezzel a tolsztoji vonással zárul Salom Asch nagy drámai költeménye, amely költői szépség és erő tekintetében méltán sorakozhatik a nagy orosz zsidó író többi művei mellé és mindenestre joggal nevezheti az orosz zsidó drámairodalom legszebb gyöngyének.



Fenti cikk írója az élete délen elhunyt Várnay Sándor, aki keresztény író létére nagy szeretettel foglalkozott zsidó témákkal és behatóan tanulmányozta úgy a hazai, mint a külföldi zsidó irodalmat. Az „Orosz zsidó drámairodalom“ című cikket az író hagyatékából szereztük meg és hozzátartozói szerint ez volt Várnay Sándor utolsó írása.

Szerk.



A „Verband“ genezáreti leányfarmjának munkásai.

SZOCIÁLIS MUNKA

ZSIDÓ NŐK PALESZTINAI KULTÚR-MUNKÁJA.



Mult és Jövő Becalel-kiállításán sok nézője akadt a finomrajzú, héber motívumokban gazdag csipkének, amelyeket az újságrecenziók különösen kiemeltek, sőt némelyek a brüsszeli remekművekhez hasonlítottak. A csipkeipar kifejllesztése Palesztinában azonban a Becaléltól egészen független „Verband jüdischer Frauen für Kulturarbeit in Palästina” nevű egyesület érdeme. Ez az egyesület, amely igazi modern szellemben és az asszonyi szív meleg emberszeretetével fogott munkájába, Jaffában kezdte meg működését. Elsősorban a palesztinai nép két legnagyobb ellenségével, a maláriával és a szembajokkal vette fel a küzdelmet. Képzett ápolónőket szerzödtetett, akik később a jaffai kórházban is elvállalták a főfelügyeletet. Haifában, amely mindinkább zsidó gócponttá növi ki magát, kórházat létesítettek, ami valóságos áldás az eddig katolikus kézen levő vagy missziókórházakba utalt zsidó betegek részére.

Ezt a munkát a szükség szabta meg éppúgy, mint az egyesület másirányú tevékenységét, hogy a palesztinai női ifjúság számára a munka útján való tisztességes megélhetés lehetőségét biztosítsa. Erre nézve nagyon alkalmasnak látszott a csipke-

ipar, amelynek keleten speciális technikája van s melyet csak ott ismernek. A csipkéket könnyen lehet szállítani és így megvolt a remény, hogy a kész munkákat el is helyezhetik, mint ahogy tényleg a berlini központ eddig több sikerült ki-



Egy palesztinai kis csipkeművésznő.

állítás rendezett a kontinens nagy városaiban, amelyek majdnem kivétel nélkül kisebb-nagyobb anyagi hasznot is hoztak az egyesületnek. Ennek

és a lelkes, fáradhatatlan taggyűjtésnek eredménye, hogy az egyesület most már sokkal szélesebb körben folytathatja eredményes működését. Az első jaffai csipkeiskola mellett most már Jeruzsálemben a Becalel helyiségeiben, Tiberiasban és Ekronban is fenntart ilyen iskolát. Az iskolákban a tulajdonképpeni kézimunkán kívül hébernyelvi órák és tornagyakorlatok is vannak és így Oroszország száműzött gyermekei néhány hónap alatt ugyanazt a nyelvet beszélik, mint a palesztinai szefárd vagy askenázi családok leányai. Természetes, hogy az ilyen rendszeres iskolának és rendszeres munkának erkölcsi tekintetben is nagyon jó hatása van és a rend és tisztaság keleten már félig-meddig idegen fogalmaival is megbarátkoztatja a növendékeket.

A Verband legújabb kezdeményezése a női háztartási és földművelési iskola.



A „Verband jüdischer Frauen” csipkeműhelye Tiberiasban.

Előbb idegen talajon a „Palestine Land Development Company“ földjén munkálkodtak a leányok, de amint a „Verband“ legújabb jelentéséből látjuk, ma már saját farmjuk van, amelyen rendszeresen végzik tanulmányaikat. Mezei és



Palesztinai csipkeminta a „Verband“ műhelyéből.

kerti munkákat végeznek, tehenészetet tartanak fenn és nemsokára baromfitenyészetet és tejgazdaságot is fognak létesíteni.

Az egyesület méltán a legjobb reményekkel nézhet legújabb intézményeinek fejlődése elé és bizonyára Magyarországon is fognak akadni, akik a zsidó nők palesztinai kulturmunkáját támogatni fogják.

MOLNÁR ERNŐ: MÉG FÁJ SZÍVEM ...

Még fáj szívem, ha látom a teret,
hol kecses lába már nem lépeget.
Még fáj szívem, ha látom a szobát,
hol nem hinti már szét édes mosolyát.

Ám titkon, lopva, lassan alkonyul ...
Oh szerelem, mely halkkal elborúl!
A homályos este lopva közeleg,
a lebukó napból aranypor pereg;
és szerelmem, e szép, e bús vonat,
a homályos estbe zúgva beszalad
s aranypor hűltán mi még integet:
piros jel-lámpája: az emlékezet.

OLL- HEGYRŐL

ZSIDÓBECSÜLET ÉS PÁRBAJBECSÜLET.

Az osztrák bíróság jóvoltából két hónapig fog a börtönben elmélkedhetni az a gavallér német diák, aki a párbajjellenes liga gyűlésén odakiálltotta az éppen szónokló Hoffmannsthalnak (ki véletlenül zsidó), hogy zsidó ne beszéljen a becsületről és a párbajról, mert a zsidó már születésénél fogva becsstelen és párbajképtelen. Így szól ugyanis valami weidingeni, vagy meidingeni határozat, amelyet antiszemita diákok hoztak, hogy így hőiesen elkerüljék a sértésekért elégtételt követelő zsidó diákok kipróbált kardcsapásait. Mert a bécsi zsidó egyetemi hallgatók újabban nemcsak a tanteremben bizonyulnak elsőnek, hanem a vívóteremben is, ahol minden sértés következményét súlyosan éreztették ellenfeleikkel. Azért látták jónak az antiszemita szájhősök, hogy a weidingeni vagy meidingeni kályha mögé bújjanak és onnan folytassák nyelvöltögetéseiket. De a bíróság nem helyezkedett erre a kényelmes álláspontra és az éppen tettenért hőst két havi üdülésre a börtönbe küldte. Ezalatt az idő alatt bizonyára rendbe jön az ifjú egészsége és elméleti állapota és a romantikus csendben talán gondolkodni is fog azon, hogy vajjon a zsidónak csakugyan nincs-e becsülete már születésénél fogva, hogy a becsület egyáltalában azonos-e a jegyzőkönyv- és párbajbecsülettel és hogy származni ösöktől, kik egy szent és örökkévaló eszméért vérezték, diffamálőbb-e mint származni ösöktől, kik címekért, címerekért és latifundiumokért vérezték.

TISZA ISTVÁN NEM SZÓLT SEMMIT.

Azaz hogy dehogy is nem szólt semmit. Sőt ellenkezőleg. Szólt a katolikusokról és szólt a protestánsokról, mindegyik számára volt egy-egy kedves, nyájas ígérete, csak éppen a zsidókról nem szólt egy árva szót sem. De „köztünk legyen mondva“, Tisza Istvántól nem is várhattuk másképen. Mert mit mondhatott volna? Mondja, hogy a zsidó autonómia kérdését egységes alapon fogja próbálni megoldani, — akkor másnap agyonküldöttségézik az orthodoxok, hogy így meg így, veszélyben a hit, a konzervatív Tisza csak nem fog hitetlenek pártjára állani, sőt „felvilágosítják“, hogy a komolyabb neológ elemek sem akarják az unifikált autonómiát. Ha pedig azt mondja Tisza, hogy igyekezni fog mindkét tábor külön-külön autonómiáját biztosítani, akkor másnap agyonküldöttségézik a neológok, hogy így meg így, veszélyben a kultúra és a felvilágosodott Tisza csak nem állhat a sötétek pártjára, sőt „felvilágosítják“, hogy a komolyabb

orthodox elemek sem akarják a külön autonómiát, inkább se nekem, se neked ne legyen. És mit tehet egyebet egy Tisza István, aki mint a tett embere, nem elégedhetik meg a szokásos frázisos flastrommal, hogy „a zsidó autonómia kérdését is beható tanulmány tárgyává teendí?” Mit tehet egyebet? Nem tesz semmit. Sőt nem is szól semmit. De gondolni bizonyára gondol valamit, amit talán jobb ki nem találni.

A „ZSIDÓK OSTORA“. Ez volt az epitheton ornansa valamelyik orosz kormányzóság kegyetlen főtanácsosának, aki arról volt nevezetes, hogy zsidókkal szemben nem ismer kegyelmet. Most több feljelentés nyomán kiderült, hogy a tanácsos úr igen is ismert a zsidókkal szemben kegyelmet, csak hogy kissé drágán mérte. És kiderült egyúttal az is, hogy a bor, sör és egyéb orosz szeszitalmérésnél sokkal jobb üzletnek bizonyul a kegyelemmérés. Mert íme, az orosz cár helytartója rövid idő alatt óriási vagyonra tett szert, még pedig nem annyira a cár révén, mint inkább a zsidók révén, akiket minden lehető, sőt lehetetlen alkalommal megsarcolt. Szóval a „zsidók ostora“ nem is annyira „ostorozni“ akarta a zsidókat, mint inkább „revolverezni“. Egy kedves kis adalék az új Hámánok pszichológiájához.

A SZOMBATI ZARÓRA, VAGY BEÖTHY MINISZTER LECKÉJE. Egészen bizonyos, hogy az igazi liberalizmusnak legelső feltétele a tolerancia, a teljes elfogulatlanság és türelmesség. Ha elítéljük, sőt borzalmasnak találjuk, hogy valakit felvilágosodottsága, radikálizmusa és vallástalansága miatt üldöznek, épp úgy kell elítélnünk és épp úgy kell borzalmasnak találnunk, ha valakit felvilágosulatlansága, konzervativizmusa és vallássossága miatt üldöznek. Jogunk van hozzá, hogy a felvilágosulatlant felvilágosítsuk, hogy a konzervativet meggyőzzük a radikális eszmék helyességéről, hogy a vallásos embert akár ateistává változtassuk, de semmiesetre sincs jogunk ahhoz, hogy amikor e műveletek sikertelenséggel jártak, a meggyőzést erőszakkal, a felvilágosítást üldözéssel, a könyvet puskával helyettesítsük. És ha szörnyűködve emlegetjük, hogy valamikor a fekete inkvizíció hogyan üldözte a sötétség nevében azokat a zsidókat, akikről kisült, hogy szombaton nem dolgoznak, épp úgy kell szörnyűködnünk, ha egy fehér vagy vörös inkvizíció a világosság vagy a szocializmus nevében alkalmazna kényszereszközöket azokkal szemben, akik a szombatot ünnepnapnak tartják. A jámbor zsidó pihen nemcsak egész vasárnap, hanem már egy nappal előbb is, egész szombaton át, tehát pápább a pápánál és szocialistább Marxnál és Bebelnél. Ha tehát ő úgy találja, hogy heti két nap vakáció alatt elég erőt gyűjt ahhoz, hogy szombat este, miután az égen megjelent az első három csillag, egy-két órát az üzletében dolgozzék és így behozza a dupla munkaszünet ká-

rának legalább egy részét, — akkor egyáltalában semmi ok sincs reá, hogy őt egy szabad állam ebben a tevékenységében zavarja. Sőt az igazi liberalizmus következményének lehetne mondani még azt is, ha az állam megengedné, hogy azok a zsidók, akik szombaton vagy akár azok a mohamedánok, akik pénteken tartják zárva az üzletüket, nyitva tarthassák vasárnap! De ha nem is megyünk olyan messzire, mindenesetre Beöthy miniszter kitünő leckét adott a toleranciából azoknak a zsidóknak, akik „pajeszes zsidók“ féle hízelgésekkel kedveskedtek a vallásos meggyőződésükért harcoló zsidó testvéreiknek. *Secundus.*

KRÓNKA- ÉS ÖZEMLE

AZ OMIKE ÚJ PÁRTFOGÓ TAGJAI. Mint már több ízben jeleztük, az OMIKE újabb elnökségi határozata értelmében a pártfogó tagok, akik évi 20 korona tagsági díjjal lépnek be az egyesületbe, megkapják a Mult és Jövön kívül a *dr. Hevesi Simon* szerkesztésében megjelent gazdag tartalmú Kultúr-Almanachot is, mint tagilletményt díjtalanul. Akik 30 korona tagsági díjjal lépnek be az egyesületbe, megkapják a díszkötésű Kultúr-Almanachon kívül a Mult és Jövöt díszkiadásban. Ezt a kedvezményt az OMIKE nemcsak az újonnan belépő pártfogó tagoknak, hanem a régieknek is nyújtja, amennyiben a portóra szükséges 30 fillért szerkesztőségünknek előzetesen beküldik. Utolsó számunk megjelenése óta a következők léptek be az OMIKE pártfogó tagjai sorába:

20 koronás tagsági díjjal: báró Schossberger Henrik nagybirtokos Budapest, Beck Mór központi vezérfelügyelő Budapest, Rosenzweig József és fia nemzetközi címiroda Budapest, dr. Lóránt Gyula orvos Budapest, dr. Bánd Sándor orvos Budapest, dr. Schwarcz Ernő ügyvéd Budapest, Landesberg Izidor magánzó Budapest, dr. Mandl Artur ügyvéd Budapest, dr. Ranschburg Pál egyetemi magántanár Budapest, Engel Nándor kereskedő Budapest, Guttmann Lenke kereskedő Budapest, dr. Benedikt Henrik egyetemi magántanár Budapest, dr. Pfeifer Ernő orvos Budapest, dr. Dick E. Arnold fogorvos Budapest, dr. Lippe Henrik orvos Budapest, Szabó Jenő kereskedő Budapest, Harkai Ede gyáros Budapest, Takács Mór igazgató Budapest, Mayer Mór igazgató Budapest, Guttmann Izidor kereskedő Budapest, Rác Miksa gazdálkodó Budapest, Kondor Márton építőmester Budapest, dr. Eulenberg Salamon ügyvéd Budapest, Budapesti állatvásárpénztár Budapest, Bocskai Samu cégvezető Budapest, Munk Mihály ke-

reskedő Budapest, dr. Engel Zsigmond ügyvéd Budapest, Hirschl Emil kereskedő Budapest, Ligeti Pál építész Budapest, dr. Móhr Mihály egyetemi tanár Budapest, Taussig Mihály Budapest, Weisz Norbert katonai élelmezési vállalat Budapest, Magyar agrár- és járadékbank Budapest, Fried Jenő M.-Sziget, Scherer A. és Ausländer fürdő-igazgatók Buziás-Fürdő, Györi Ödön Miskolc, dr. Handler Rudolf Lugos, dr. Mandel Miksa megyei főorvos Resicza, Steiner Szidónia kereskedő Resica, Spitzer Miksa mérnök Resica, dr. Lampel Armand orvos Temesvár, Rosenberg Géza kereskedő Miskolc, Lichtburg Ignác kántor Csák, Rosenberg Sándor kereskedő Miskolc, dr. Schulhoff Sándor orvos Szerencs, Horváth Vilmos bankár Szerencs, Krausz Ármin butorgyáros Temesvár, Müller József nagykereskedő Temesvár, dr. Zoltán Gedeon ügyvéd Gíralton, Weinberger Márton üzletvezető Kassa, Burger Lipót könyvelő Kassa, dr. Weisz Béla főügyész Kassa, Brasch Mór hitk. elnök Buziás-Fürdő, Rosenberg Gyula kereskedő Miskolc, Bródy Gyula kereskedő Miskolc, Tandlich Ármin szállító Miskolc, Weisberger Hermann Miskolc, Stamberger Lipót könyvkereskedő Miskolc, ifj. Schwarcz Vilmos Miskolc, dr. Ladányi Imre ügyvéd Miskolc, Kubicsek Árpád Marzsina, Izr. hitközség Facsád, Káin Eszter gyógyszerész Facsád, Klopát Teréz Marosillye, dr. Komlós József ügyvéd Marosillye, Spitzer Jakab kereskedő Lippa, Herskovics Ignác Tarpa, Kellner Sándor Eger, dr. Grünblatt Ármin orvos Eger, Mairovitz Mór és fia Máriaradna, László Lipót sörnagykereskedő Miskolc, Spiró Sámuel bornagykereskedő Miskolc, Klein József vaske- reskedő Miskolc, Bloch Ármin nagykereskedő Miskolc, Weisz Adolf terménykereskedő Miskolc, Pollák Adolf nagykereskedő Miskolc, Weltmann Lipót terménykereskedő Miskolc, dr. Virág Rezső ügyvéd Miskolc, Glatter és Grossmann kereske- dők Miskolc, Herz Jenő gépgyáros Miskolc, Lu- kács Simon sörnagykereskedő Miskolc, Varga Jakab vasnagykereskedő Miskolc, dr. Deutsch Ernő főrabbi Karánsebes, Steinschneider Viktor Karánsebes, Izraelita hitközség Karánsebes, Stein- feld Zsigmond kereskedő Miskolc, Deutsch Adolf gyáros Miskolc, Márkus Soma terménykereskedő Miskolc, Friedländer Jónás fakereskedő Miskolc, dr. Rosenfeld Sándor ügyvéd M.-Sziget, dr. Köst- enbaum Manó ügyvéd Mármároszsiget, Vigdo- rorvits Ármin igazgató Mármároszsiget, Stern- berg Hermann tanár Mármároszsiget, Schäffer Samu vendéglős Lupény, Kohn Salamon Lupény,

Roth Vilmos Lupény, dr. Klein Jenő Lupény, Goldmann Testvérek Gyöngyös, Schäffer Lipót nagykereskedő Petrozsény, Pick Samu pénztáros Petrozsény, Hoffmann Miksa főkönyvelő Petro- zsény, Herz Henrik borkereskedő Petrozsény, Reiner Irén Eger, Ratics Jenő kávé Emke szálló tulajdonosa Petrozsény, dr. Stern Manó orvos Petrozsény, Hunyadi Andor kereskedő Petrozsény, Izraelita hitközség Petrozsény, Váradi Vilmos ke- reskedő Petrozsény, Izrael Mózes kereskedő Pet- rozsény, dr. Steiner Vilmos főrabbi Hátszeg, dr. Roth Manó ügyvéd Vulkán, Herz Jenő keres- kedő Vulkán, Salamon Lipót Vulkán, Grün Samu Mármároszsiget, dr. Dávidovits Sámuel ügyvéd Mármároszsiget, Fuchs Lajos gyáros Mármáros- sziget, dr. Edenburg Emil ügyvéd Mármároszsiget, dr. Dancig Sámuel főrabbi Mármároszsiget, Fränkel Salamon hitközségi jegyző Mármároszsiget, Salzer J. gyáros Budapest, özv. Grosz Izidorné Kurta- keszi, Hoffmann Józsefné Budapest, Ausch Gyula kereskedő Budapest, Baracker Mátyás iparos Buda- pest, Richter Mór ker. kamarai tag Budapest, dr. Hajduska Ferenc ügyvéd Budapest, Süsz Dá- vid kereskedő Budapest, Kun Sándor kereskedő Budapest, Magyar Automatagyár és kölcsönző Részvénytársaság Budapest, dr. Barta Jenő ügy- véd Miskolc, dr. Löffler Imre Budapest, dr. Vidor Jenő ügyvéd Budapest, Velvart és Werber papír- nagykereskedők Budapest, Glantz Adolf keres- kedő Budapest, Schvarcz Vilmos és Társa ke- reskedők Budapest, Hacker Márton bányatitkár Petrozsény, Rosenberg L, Vajdahunyd, dr. Szántó Mór Vajdahunyd.

Ezúttal is meg kell emlékeznünk azokról, akik nemes buzgóságukban a taggyűjtés körül fáradoz- tak: Braver Izrael hitk. jegyző Miskolc, Váradi Vilmos kereskedő Petrozsény.

Dr. Ehrenfeld Bertalan

ügyvédi irodája folyó évi június hó 15-dikétől
Budapest, VI. kerület, Podmaniczky-
utca 6. szám alatt van. ☎ Telefon: 146-92.

ELSŐRANGÚ CIPŐK

EPSTEIN, Budapest, VI., Andrássy-út 40.
Telefon. Kobrak cipők dús választékban.

ALAPÍTÁSI ÉV

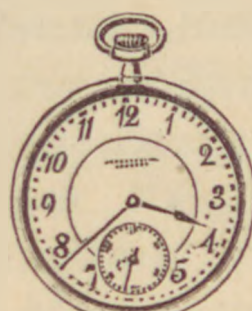
1862

• CHRONOGRÁF •
• REPETITION ÉS •
ZSEBÉBKRESZTŐK



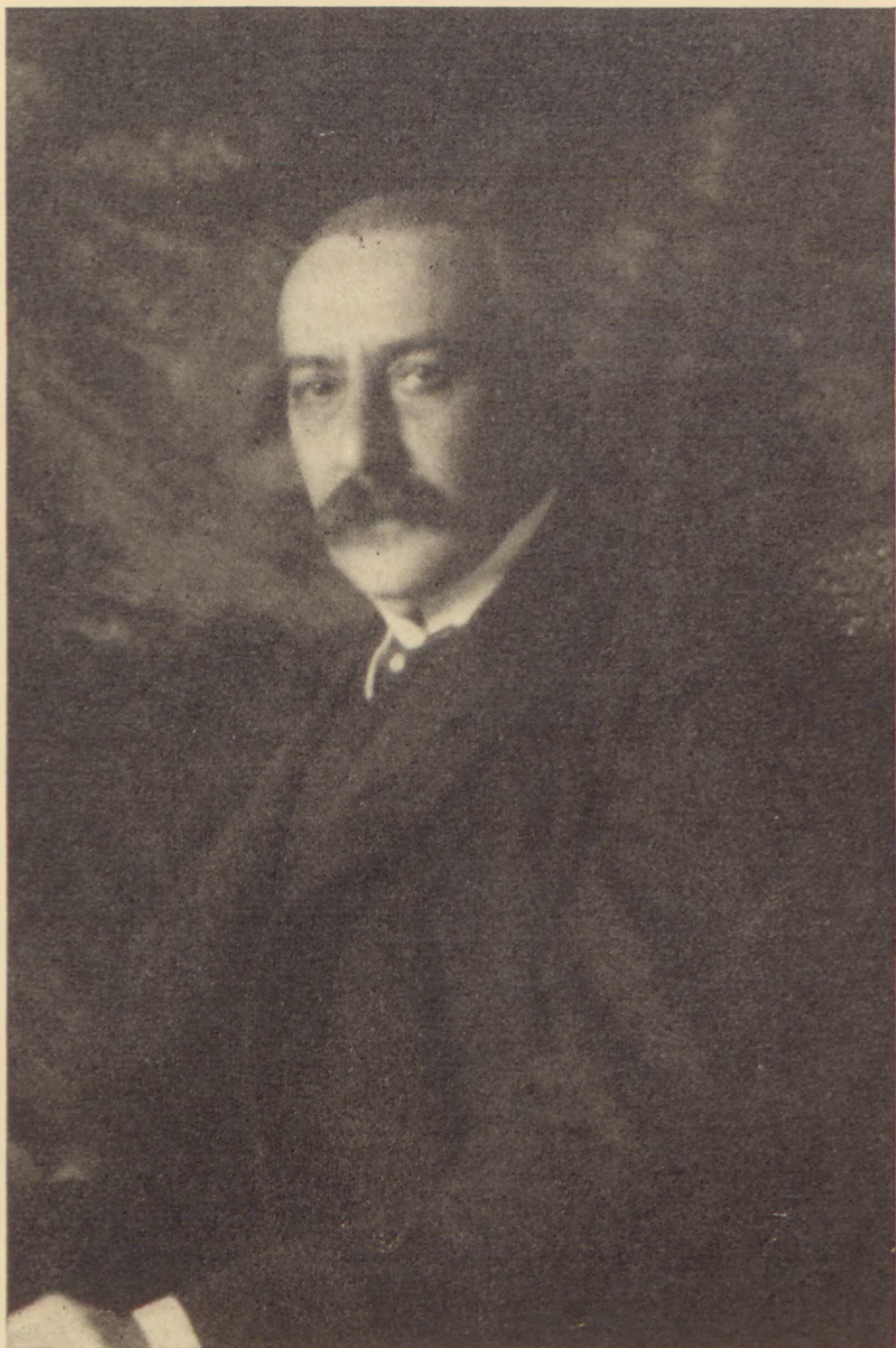
CUENDET CONSTANZ

Svájc, Francia-, Angol- és Németország
zseb-, inga- és díszóragyárainak lerakata.
BUDAPEST, IV., KIGYÓ-TÉR 5



KARCSATÓRÁK, GYÜRÜ-
ÓRÁK ☎ JAVÍTÁSOK

INGA-ÉS ÁLLÓÓRÁK RAK-
TÁRON ÉS RENDELÉSRE
KÜLÖNLEGESSÉGEK



Báró hatvani Hatvany-Deutsch József.

BÁRÓ HATVANY JÓZSEF

Váratlanul, szűkszavúan és megdöbbenően jött a hír Nauheimből: báró Hatvany József meghalt. Ez a haláleset nemcsak a szokásos emberi részvétet, nemcsak a szokásos nekrológokat váltja ki, — tátongó úr támad a nyomában, és akkor is, ha az első gyász kegyeletes ideje lejárt, itt is, ott is meg fognak emlékezni báró Hatvanyról, mert grand-seigneur-i és amellett melegen emberi egyénisége hiányozni fog a fórumon, a társadalmi életben és mindazoknak a kulturális intézményeknek munkájában, amelyeknek vezetésében oly lelkesedéssel vállalt szerepet.

És kétszeresen és sokszorosán hiányozni fog a zsidóságnak, amelynek az igazi szép arányban és nagyszabású egyéniségének stílusában juttatott nemcsak anyagi támogatásából, hanem munkájából és lelkesedéséből is. A milliók ura, a főrendiházi tag, az egész Európa közgazdasági életében szerepet vívó férfiú, időt talált majdnem minden zsidó kulturális intézmény támogatására és ezzel megteremtette azt a magyar zsidó mágness-típust,

amely még ma is inkább a külföldön otthonos, nálunk ritkaságszámba megy.

De nem csupán közéleti munkásságának nagy arányai imponálnak, hanem még inkább az a lelkiismeretesség és szeretet, amellyel a vállalt munkánál mindig többet és értékesebbet nyújtott. A rabbiképző és preparandia vezérő-bizottsági elnöke volt és ezt az állást nemcsak dísznek tekintette, hanem melegen érdeklődött a tanárok és tanítványok sorsa iránt; ha külföldön járt, és valamely értékes kódexet vagy könyvet látott, mindjárt a szeminárium könyvtárára gondolt, épp úgy, mint régiségeknél az ifjú, de erősen fejlődő magyar zsidó múzeumra. Az Izraelita Magyar Irodalmi Társaságnak Bacher mellett elnöke volt; eljárta a felolvasásokra, választmányi gyűlésekre, közgyűlésekre és szinte meghatározó volt, mikor az I. M. I. T.-nek neki bizonyára kis számokkal dolgozó költségvetését látta el magyarázatokkal. Az Alliance magyarországi fiókjának is elnöke volt és a Párisban tartott évi közgyűléseken többnyire meg is jelent.

És érdeklődéssel, szeretettel viseltetett minden zsidó kulturális, irodalmi és művészi ügy iránt. Mikor a „Mult és Jövő“ megindult, örömmel üdvözölte mint a zsidó művészet úttörőjét itt nálunk, és azóta is, ha egy-egy szám különös gyönyörűséget szerzett neki, sietett meleg hangú levélben elismerését kifejezni szerkesztőknek, akinek gyakran órákig tudta fejtegetni a zsidóság modern problémáiról való mély és eredeti felfogását.

Egész belső életének és érdekköreinek osztályosa volt művészlelkű neje, aki gyönyörű műgyűjteményében szintén helyet juttat egy-egy zsidótárgyú Kaufmann-képnek, vagy szindús Becalel-szőnyegnek. Az új budai palotában akartak méltó keretet adni ennek a műgyűjteménynek, de fájdalom, ebbe a palotába a boldog, artistikus érzékű mágnáspár helyett csak az özvegy fog beköltözhetni, aki — minthogy eddig is nagy része volt abban, hogy házukban érdeklődés fogadott minden zsidó dolgot — bizonyára a férjével közös tradíciókat tovább fogja plántálni. Amint hogy beleplántálták gyermekeik lelkébe is, akik méltón fogják istápolni a nagy halott szellemi örökét.

*

Hatvany József báró temetése a nagy férfiúhoz méltó országos részvétellel ment végbe. A holttestet szállító különvonat július 3-án reggel 8 órakor érkezett meg a nyugati pályaudvarra, ahol a család férfitagjai, Hatvany-Deutsch Endre báró, Hatvany-Deutsch Bernát báró, Hatvany Károly báró, Hatvany-Deutsch Béla báró, Herzog Mór báró, vágújhelyi Laczkó Antal dr., a Hatvani Cukorgyár r.-t. nevében Sternberg Albert igazgató és Kleindin Árpád, az elhunyt titkárja várták. A koporsót a Nádor u. 3. számú gyászházba vitték, ahol az első emeleti tanácsteremben pompás ravatalt állítottak fel. A ravatalt töméntelen szebb-

nél-szebb bódító illatú koszorú borította el s a körülöttük lévő több száz gyertya lobogó lángja gyászos fényt sugározott szét. Az elhunyt özvegye súlyos betegen feküdt a Herczel-szanatóriumban. Annyira kívánta azonban látni drága halottját, hogy Herczel Manó báró automobilba ültette és ő maga kísérte el a ravatalhoz a mélyen sujtott özvegyet, aki több mint egy félórát töltött fájdalmas zokogásban a ravatal mellett, azután visszatért a szanatóriumba. A délutáni temetésen azonban már nem vehetett részt.

A temetési gyászszertartás három órakor vette kezdetét. Lazarus főkantor vezetésével az énekgyászdalokat adott elő, közben a halottat rejtő koporsót a három emeletnyi magasságban gyászdrapériával bevont udvarba vitték, ahol a pálmák és babérfák között felállított katafalkra tették. A gyászdalok elhangzása után Fischer Gyula dr. rabbi mondott megindító búcsúztatót, utána Wilhelm Artur cégvezető, a Deutsch-vállalatok tisztviselőinek nevében a következő gyászban és fájdalomban megrázó, mélységes érzelemtől áthatott beszédet tartotta:

— „Szörnyű aratást tart körünkben a halál! Még fel sem száradt szemünkben a könny, még meg sem hozta sajgó szívünkre a feledés íriját a tovasuhanó idő és már újból siratunk! Eme falak között csak nemrég hangzott el a jaj és ajkunk ma ismét keserű panaszra nyílik.

Hatvany-Deutsch József báróné vágújhelyi Laczkó Fanny, Hatvany-Deutsch Lilly báróné és gyermeke Tamás, Hatvany-Deutsch Endre báró, Hatvany-Deutsch Antónia bárónő, Hatvany-Deutsch Bernát báró úgy a maguk, mint az összes rokonok nevében is fájdalomtól megtört szívvel tudatják, hogy a forrón szeretett férj, illetve apa, nagypapa és rokon

hatvani Hatvany-Deutsch József báró

a főrendiház tagja, nagyiparos, a Ferenc József-rend középkeresztese, a III. oszt. vaskorona-rend lovagja stb. stb.

életének 56-ik évében, június hó 30-án Bad-Nauheim-ban elhunyt

A drága halott földi maradványait csütörtökön, július hó 3-án d. u. 3 órakor helyeztük a Nádor-utca 3. sz. házból a kerepesi izr. temetőben levő családi sírboltban örök nyugalomra.

Budapest, 1913 július hó.

Áldás és béke hamvaira!

Özv. báró Schossberger Nándorné,
Hatvany Károly báró, Hatvany-Deutsch Béla báró,
báró Herzog Mór Lipótné, testvérei.

Báró Hatvany Károlyné,
báró Hatvany-Deutsch Béláné,
özv. báró Hatvany-Deutsch Sándorné,
báró Herzog Mór Lipót,
vágújhelyi Laczkó Antal dr.,
özv. vágújhelyi Laczkó Béláné,
sógorai és sógornői.

Megrendülve állunk a végzet eme borzasztó csapásainak súlya alatt; tévővázva kutatjuk a Gondviselés kifürkészhetetlen útjait és iszonyattal kérdezzük, vajjon ez az újabb megpróbáltatás való tény-e. Hiszen alig négy hónapja, hogy ugyanezen a helyen könnyező szemmel álltunk körül egy ravatalt és ma újból felhangzik a halotti ének szívet tépő dallama. Mélyen belemarkol lelkünkbe, fájdalmasan emlékeztetve bennünket arra, hogy mit vesztettünk drága halottunkban mi, tisztviselők. Mert hisz ő a mienk volt. Mienk az ő jóindulatú vonzalmában, melyben bennünket részesített, az ő nagy munkájában, melyben nekünk is részt adott, az ő nemes gondolkodásában, mely tündöklő példaul szolgált. Ő a mienk az együttérzés ezer meg ezer finom szálánál fogva, amelyek az évek hosszú során át mind erősebben fűzték hozzánk. Csodáltuk és szerettük őt! Csodáltuk az ő példátlan akaraterejét, az ő vas energiáját, az ő céltudatos munkásságát, az ő mindent felölelő mély tudását. Szerettük pedig benne a nemeslelkű jó főnököt, az ő atyai jóindulatát, az ő csodálatos megértését tisztviselői és a kisemberek aprócseprő bajai iránt, szerettük benne a nemesszívű embert, aki annyi könnyűt szárított fel, akinek szívében az emberi nyomorúság iránt annyi könnyőreletesség és irgalom élt!

Ezzel maradandó emléket emelt magának nemcsak a mi szívünkben, nemcsak azoknál, kik életében hozzá közelálltak, hanem a szűkölködők és

Deutsch Ignác és fia cég mély fájdalommal jelenti, hogy szeretett és tisztelt főnöke

báró hatvani Hatvany-Deutsch József úr

a főrendiház tagja, a Ferenc József-rend középkeresztese stb. stb.

június 30-án, életének 56-ik évében elhunyt

Halálával mérhetetlen gyászba döntött bennünket. Hatalmas akaratereje és végtelen munkabírása soha el nem lankadt, fáradhatatlan volt és nemesen érző szíve mindenkor megszólalt, amikor nyomor enyhítéséről, fájdalom csillapításáról volt szó.

Vigasztalhatatlanok vagyunk gyászunkban és emléket kegyelettel fogjuk megőrizni.

Budapest, 1913 július 1.

Áldás és béke hamvaira!

Megrendülve és mélységes fájdalommal jelentjük, hogy szeretett főnökünk

báró hatvani Hatvany-Deutsch József úr

a főrendiház tagja, a Ferenc József-rend középkeresztese stb. stb.

június 30-án elhunyt.

Megszűnt dobogni a nemes szív, mely minden jóért lelkesedett és elmúlt csodás tettvágya, mely szakadatlanul alkotásra serkentette.

Emlékét szeretettel fogjuk ápolni és kegyelettel fogjuk megőrizni.

Budapest, 1913 július 1.

Deutsch Ignác és Fia cég
központi tisztviselői.

szegények ezreinél, kiknek támogatója, istápolója és bőkezű adakozója volt és kiknek könnyei összefolynak a mienkkel most, amikor utolszor szólunk hozzád. Búcsúzóul pedig elhoztuk ravatalodra a szeretetteljes ragaszkodás, az őszinte kegyelet és a hűséges megemlékezésnek sosem múló virágait, hogy elkísérjenek utolsó utadra! Menj, drága halott, és pihenj édesen. Hű tisztviselőid szeretete és hálája örökösödik örök álmaid felett! Hatvany József, te drága, jó ember, légy áldott. Isten veled! Isten veled!”

Majd Hegedüs Lóránt a Gyáriparosok Országos Szövetsége nevében mondott emelkedett búcsúztatót. A Munkásbetegsegélyző és Balesetbiztosító Pénztár képviseletében Lukács József, a pénztár elnöke és a Drasche-téglagyár igazgatója mondott beszédet. Végül Blau Lajos dr. tartott megható emlékbeszédet az Országos Rabbiképző-intézet tanári kara nevében.

Ezután a kar gyászdalokat énekelt. Majd megindult a menet, melyet nyolc díszruhás lovasrendőr nyitott meg, ezekután következett a hét roskadásig megtelt koszorúskocsi. A gyászhintót a magánfogatok és automobílok száza követték s mindenütt az utca népének egybesereglett ezrei között vonultak végig. A gyászmenet a kerepesi-úti temetőbe kísérte a halottat, ahol a pap imája és a gyászdalok elhangzása után Harkányi János

báró mondott a Cukorgyárosok Országos Egyesülete nevében meleg búcsúszót, azután a márványból való családi sírboltban helyezték örök nyugalomra.

EÖTVÖS-EMLEKÜNNEPÉLY. Az Országos Izr. Tanítóegyesület július 2-án délelőtt, báró Eötvös József születésének századik évfordulója alkalmából ünnepélyes díszközgyűlés keretében Eötvös-emlékűnnepélyt tartott. Az emlékűnnepélyt az Operaház énekkara vezette be, majd Csukási Fülöp elnök megnyitva a díszközgyűlést, üdvözölte a jelenvoltakat. Ezután Mosdóssy Imre kir. tanácsos üdvözölte a közgyűlést a kultuszminiszter nevében. Ezután dr. Málnai Mihály báró Eötvös Józsefről és a tanítóságról, dr. Büchler Sándor munkatársunk báró Eötvös Józsefről és a zsidóságról tartott nagyszabású előadást, Szegő Arnold pedig erre az alkalomra készült kitűnő ódáját adta elő. Az ünnepséget az Operaház énekkara fejezte be. Az emlékűnnepélyről báró Eötvös Lórándot távirattal üdvözölték.

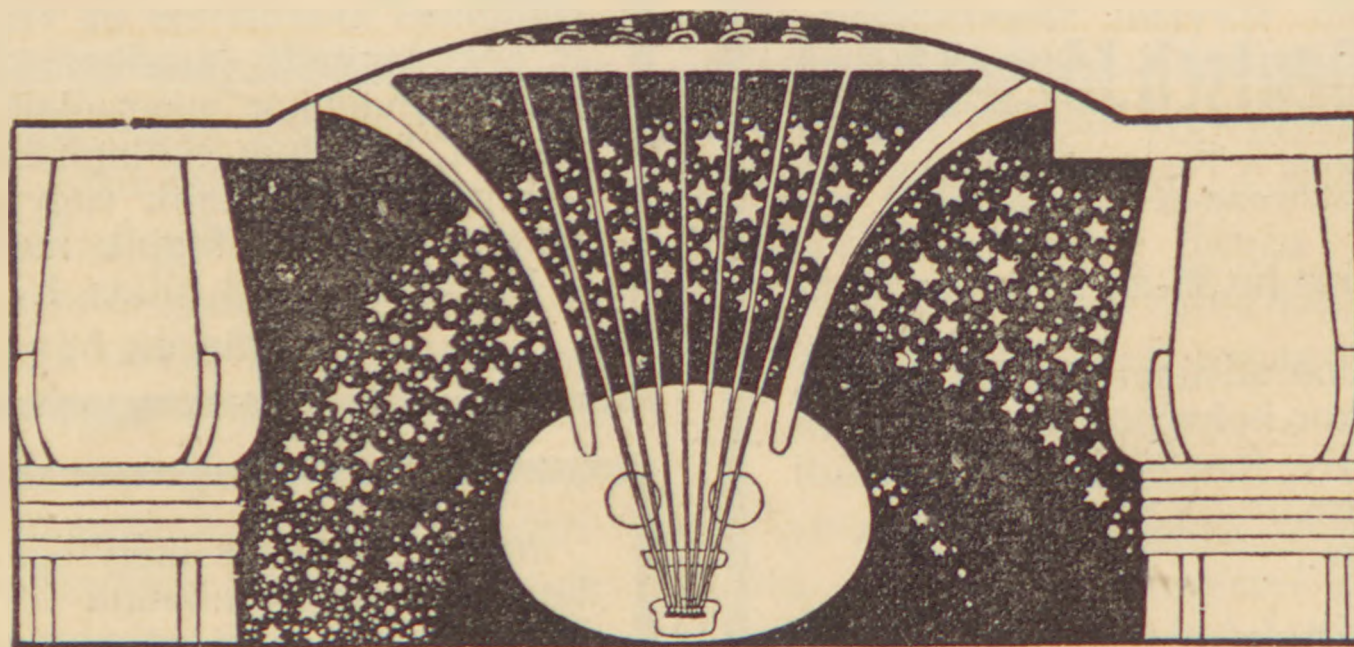
Ezután Csukási alelnök bejelentette, hogy az egyesület báró Eötvös József nevére 2500 koronás irodalmi alapítványt létesít. Az ünnepély után a tanítók báró Eötvös József szobrához mentek, ahol Erdős Jakab bajai igazgató-tanító méltatta Eötvös érdemeit. A délutáni folytatólagos közgyűlést Tolnai Béla alelnök nyitotta meg. Napirend előtt

LILIEN BIBLIA (DIE BÜCHER DER BIBEL)

kiadja: George Westermann, Braunschweig.

Albumalakú
nagy díszkiadás

A biblia leg-
szebb német
fordítása.



Albumalakú
nagy díszkiadás

Lilien gyö-
nyörű illusz-
trációival.



Eddig megjelent:

- I. kötet: Mózes öt és Józsuá könyve. Ára díszkötésben 18 korona.
 - II. kötet: Zsoltárok, síralmak, Énekek éneke. Ára díszkötésben 12 korona.
 - III. kötet: Jób, Példabeszédek, Prédikátor, Eszter, Dániel. Ára díszkötésben 12 kor.
- MEGRENDELHETŐ A „MULT ÉS JÖVŐ” KIADÓHIVATALA ÚTJÁN BUDAPEST, VI. KERÜLET, PODMANICZKY-UTCA 6. SZÁM ALATT.**
- Ugyancsak kiadóhivatalunk útján megrendelhetők Lilien eredeti rajzai és réz-
*** karcai, valamint az összes zsidó tárgyú képek és könyvek. *****

fájdalommal emlékezett meg arról a csapásról, mely az egyesületet báró Hatvany-Deutsch József halálával érte. Ezután Sebestyén Dezső nagyváradi tanító tartott magvas előadást „A zsidó tanítóság mai munkaprogramja” címen. Bárd Rezső előterjesztette a vezetőségnek azt a javaslatát, hogy a jövő tanévtől kezdve lássák el a vidéki tanítók-
nak ama gyermekeit ebéddel és erkölcsi védelem-
mel, akik Budapesten valamely főiskolán tanulnak. Csukási Fülöp alelnök előterjesztette jelentését a keszthelyi üdülőtelepről. Bárd Rezső szerkesztő javaslatára a közgyűlés a két irodalmi díjat Szabó Adolf jászberényi és Nagy József bezdáni tanítók-
nak ítélte oda. A tisztújítás eredménye a követ-
kező: elnök és felelős szerkesztő: Stern Ábrahám; alelnökök Csukási Fülöp és Tolnai J. Béla; pénztáros: Schichtancz Ármín; ellenőrök: Adler Simon és Kuttner Miksa.

SZATMÁRI ELEK SÍREMLÉKÉRE Kramer M., a pesti izr. hitközség titkára gyűjtőívén újab-
ban a következő adományok érkeztek: Rágen-
dorfer Jenő, Szombathely 5 K, Rágendorfer Irén,
Szombathely 1.50 K, Tauber Emíl 5 K, Weisz
Miksa 5 K, Bánóczi József 5 K, Fürst Béla 3 K,
Kertész Sándor 2 K, Gergely Alajos 3 K, Salgó
Elemér 2 K, Fodor Sámuel 2 K, Kriener Simon
2 K, Hegedüs Lajos 2 K, Kádas Ignác 1 K,
Hollós Sámuel 2 K, Kardos Bertalan 1 K, Hajdu

Pál 1 K, Czakó Imre 2 K, Bribrán Mór 1 K,
Ungár Gyula 1 K, Fenyves Sándor 1 K, Weisz Mór
1 K, dr. Schwartz Benjámín 1 K, ifj. Hartman
Samu 2 K, dr. Anyos Lajos 1 K, Hartman
Dávid 2 K, Galgóczi Imre 1 K, Sonnenschein
Samu 1 K.

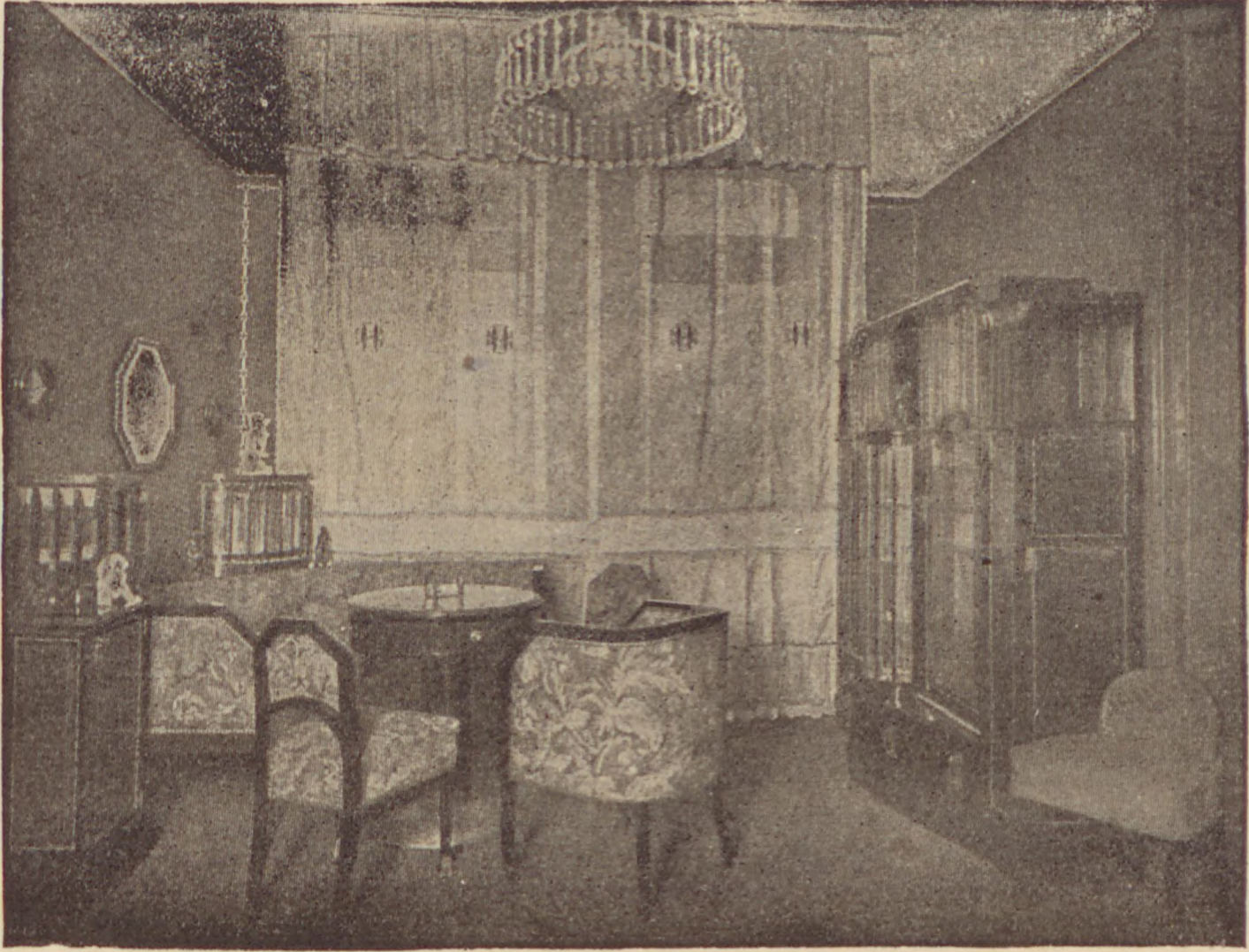
**ÁLLATVÉDELEM ÉS ZSIDÓ RITUS SZE-
RINTI VÁGATÁS.** A londoni állatvédő egye-
sület az utóbbi hónapokban igen heves agitációt
fejtett ki a vágómarhák zsidó rítus szerinti vága-
tása ellen. A praktikus felfogású angolok azon-
ban nem maradtak az elméleti harc mezején,
hanem egy nagy meghívott közönségnek ad oculos
akarták demonstrálni a zsidó vágatás állítólagos
kegyetlen voltát. Egy londoni vágóhídon bemu-
tatták az összes állatölő módszereket és ekkor
kítűnt, hogy a zsidó rítus szerinti vágatás oltotta
ki leggyorsabban és legbiztosabban az állat életét.
Azok a módszerek, melyek szerint az állatot
előbb elkábítják, sokkal több és sokkal több ideig
tartó szenvedést okoznak a megölésre szánt álla-
toknak. A zsidó módszer tehát fényesen bevált
és az állatvédő egyesület azon tagjai, kik eddig
a leghevesebben agitáltak ellene, férfias nyíltsá-
gal beismerték, hogy tévedésben voltak és hogy
a zsidó vágatás fényesen kiállotta a próbát. Egy-
ben ígéretet is tettek a zsidó közösségek megjelent
képviselői előtt, hogy agitációjukkal felhagynak.

GÁSPÁR NÁNDOR

ALKALMI·NAGY·BÚTORÁRÚHÁZA

BUDAPEST, VIII., BAROSS-UTCA 9. SZÁM. ~ AZ EGÉSZ HÁZ!

**Teljes lak-
berende-
zések. Csillárok.
Szőnyegek.**



**Asztalos-
és
karpitos-
bútor-
termek.**

MŰMELLÉKLETÜNK. Némelyek talán keresni fogják azokat a belső vonatkozásokat, amelyek ezt a műremeket a „Mult és Jövő“ irányához fűzik. A téma nem zsidó, ez világos — és hiába vetjük latba mind azt a szeretetet és rajongást, melyet minden zsidó érez annak a királynőnek emléke iránt, akihez hasonló liberális gondolkodású egy sem akadt koronás nővérei között, aki az udvar minden spanyol etikettbe szorított pompájánál többre becsült egy Heine-verset, akinek lelkében volt valami, ami teljes rokonszenvvel dobogott a sápadt és izig-vérig zsidó költő felé. A téma nem zsidó, — de hát hol is kezdődik a zsidó téma? Ha Lilien lerajzol egy lengyel zsidót, ez feltétlenül „zsidó“ képet ad, — de ha Fényes Adolf egy gyönyörű képen megörökíti a zsidó arisztokrácia egy tagját, akiben már a zsidóság sok külsősége hiányzik — ez is zsidó kép? Zsidó festette és zsidót festett. De azért gondolkodunk és a pro és kontra érvek egész serege akar beleszólni ítéletünkbe. Épp azért nem is kívánjuk eldönteni a kérdést, mert a művészet területén, ahol határvonalak helyett csak szubtilis, finom árnyalatok alkotják meg a különbségeket, nem lehet egykönnyen eligazodni. E helyett igaz szívből örülünk, hogy a zsidó Telcs vésője alól ilyen nagyszabású remekmű került ki, hogy ismét egy-gyel szaporodott a megnyugtató eredmények száma, amelyek a zsidó faj művészi képességéről tesznek tanúságot és megcáfolják azt a felfogást, hogy a zsidó képesség elől el van zárva az életenergia legmagasabb csúcsa: a művészi alkotás.

ALBUM POZSONYRÓL. A pozsonyi hitközség egyike a magyar zsidóság leggazdagabb történetű centrumainak és így annak multja Pozsonyon kívül is általános érdeklődésre tarthat számot. Ezt bizonyította az a meleg és lelkes fogadtatás, amelyben a közönség és az egész magyar sajtó a Mult és Jövő mult havi pozsonyi számát részesítette. A sajtó mint állandó értékű kultúrhistoriái emlékművet méltatta, a közönség pedig valósággal szétkapkodta a számot. Mint értesülünk, nemsokára napvilágot lát egy német nyelvű album-kötet, amely képben és szövegben gazda-

gon fogja Pozsony multját és jelenjét ábrázolni. A mű szerzője Bettelheim Sámuel, az „Ungarländische Jüdische Zeitung“ kitűnő tollú szerkesztője, aki egyébként is Pozsony történetének alapos ismerője. A pozsonyi albumot a németül olvasó közönség bizonyára ugyanolyan lelkesedéssel fogja fogadni, mint a magyarul olvasó közönség a Mult és Jövő pozsonyi számát. Sőt minthogy Bettelheim pozsonyi albuma részletesen fog kiterjeszkedni a község multjára és jelenére, talán kíváncsi volna, hogy egyidejűleg magyar nyelven is megjelenjen. A mű bolti ára 10 korona lesz, előfizetési ára 8 korona. Megrendelhető az „Ungarländische Jüdische Zeitung“ kiadóhivatalánál Pozsonyban.

A TEMESVÁRI NAGYASSZONY. Nemcsak a kiterjedt és előkelő család, a buziási Eisenstädterek és rokonaik gyászolják a temesvári nagyasszonyt, buziási Eisenstädter Linát, hanem mindenki, aki ismerte a fejedelmi megjelenésű özsmatrónát, akiben a nagy műveltség megfért az igaz zsidó érzéssel. Finom humanizmusa nem merült ki a sablonos jótékonyágban, hanem minden közéleti tevékenységbe elsősorban lelket vitt. A Mult és Jövőben nem lesz érdektelen megemléstünk, milyen rajongással üdvözölte ez az érdekes asszony a zsidó művészet első csiráit, milyen ujjongó szeretettel fogadta Jehuda Epstein első műveinek megjelenését és később az újabb zsidó művészi generáció fejlődését.

A BUDAI HITKÖZSÉG e napokban választotta meg új alapszabályai alapján első ízben képviselőtestületének 99 rendes és 15 póttagját, valamint az összeíró adókiivetőbizottság 5 rendes és 2 pót-, nemkülönben a felszólamlási bizottság 3 rendes és 2 póttagját. Ez alapon f. hó 9-ikén nagy érdeklődés mellett tartották meg az alakuló közgyűlést, melynek eredménye a következő: Elnök: Szabolcsi Izidor dr., alelnök: Fleischl Sándor, pénzügyi előljáró: Riemer Gyula, pénztáros: Schlesinger Nátán, ellenőr: Márton Henrik, jótékonyági előljáró: Keller Ignác, gazdasági előljáró: Löbl Bertalan, templomatyá: Biermann Izrael, tanügyi előljáró: Klár Manó dr. iskolaszéki



PIECHNIK

Legelőkelőbb szalon fejmosás, ond., fésülés és manikűr részére. Elsőrangú a hajmunkák (postischek) előállításában. Hajmunkáink kizárólagosan természetes színű hullámhajból készülnek. Specialista a hajfestés terén; csakis kipróbált, ártalmatlan szerek használatnak. A szépségápolást, arc- és fejmassagét elsőrendű erők végzik. A szépségápoláshoz szükséges összes kozmetikai cikkeknek nagy raktára. • Telefon 31. szám. Legújabb Képes árjegyzék gratis & franco! Polgári árak! Pontos és lelkiismeretes kiszolgálás!

Budapest, IV., Váci-utca 8., félemelet

elnök. Az elnököt közfelkiáltással, a többi tisztviselőt pedig az összes beadott szavazatokkal választották meg s csak egy szakosztályi tagra nézve kívántak 18-an változást. A választás eredményének kihirdetése után Szabolcsi Izidor dr. elnök, kit már öt cikluson választottak meg, nagy tetszés között fejtette ki azokat a feladatokat, melyekre a megválasztott vezetés törekedni fog. Ezek közt első sorban állanak a templomépítés és az adminisztráció reorganizálása, amit a rohamos fejlődés tesz szükségessé. Az új előjáróságot a Chevra Kadisa nevében Grünwald Samu elnök, a hitközség részéről Kiss Arnold dr. főrabbi és a hivatalnoki kar nevében Weismann Noe üdvözölték.

ELNÖKVÁLASZTÁS. A szombathelyi kongr. izr. hitközség az elhunyt szergényi Geist Lajos elnöki székét most töltötte be. A választás iránt az érdeklődés élénk volt. Nagy szótöbbséggel legifj. Deutsch Samu posztókereskedőt választották meg. Az aránylag még fiatal elnököt a választóbizottság elnöke, Stadler Izidor dr. üdvözölte, aki a hitk. tagok előtt szép szavakkal fejtette ki programját.

AZ ORSZÁGOS RABBIKÉPZŐ INTÉZET ÖNKÉPZŐ KÖRE június 7-én tartotta ez évi zárógyűlését. Wolf József titkár előterjesztette jelentését, melyben részletesen ecsetelte a kör idei szellemi munkásságát, 12 szak- és egy díszgyűlést tartottak. Felolvasásra került 15 tanulmány, 7 ere-

deti elbeszélés és számos eredeti vers. Szavaltak 16 költeményt. Buzgó tevékenységet fejtettek ki különösen a következő tagok: Szirmai Tivadar elnök, Wolf József titkár, Eisenberg Géza, Grünwald Nándor, Herzog Samu, Farkas Manó és Weinberger Sándor. Majd Trebits Jenő és Keleti Lajos terjesztették a kör elé adminisztratív jelentésüket. Végül Szirmai Tivadar olvasott fel egy-néhány hangulatos, szép verset, melyet a kör zajos tetszéssel fogadott. Az elnök néhány buzdító szó kíséretében a gyűlést bezárta.

A TÁRSASÁGBÓL. Dr. Mandel István, a Belvárosi Takarékpénztár r.-t. kitűnő ügyésze eljegyezte dr. Temesváry Rezső egyet. m.-tanárnak, kórházi igazgatónak nagyműveltségű leányát, Blanca kisasszonyt.

EURÓPAI IRODALMI INTÉZET. Londonban „European Literary Bureau” címen a legelőkelőbb irodalmi körök közreműködésével európai irodalmi intézet alakult, amelynek a célja lehetővé tenni, hogy Európa legkiválóbb íróinak tudományos, szépirodalmi és politikai cikkei egyszerre jelenhessenek meg különböző nyelveken a világ legjelentősebb lapjaiban és folyóirataiban. A londoni központ az irodalmi intézet magyarországi képviselőjének elvállalására szerkesztőnk, dr. Patai Józsefet kérte fel, aki azonban jelenleg tanulmányuton van Olaszországban és így ebben az ügyben még nem határozhatott.



HÖLGYEIM!

Tekintsék meg

SINGER és KOSCH

női ruha-, modell-árúházának, Budapest, VI., Nagymező-u. 16. (Andrássy-út sarok)

most megérkezett

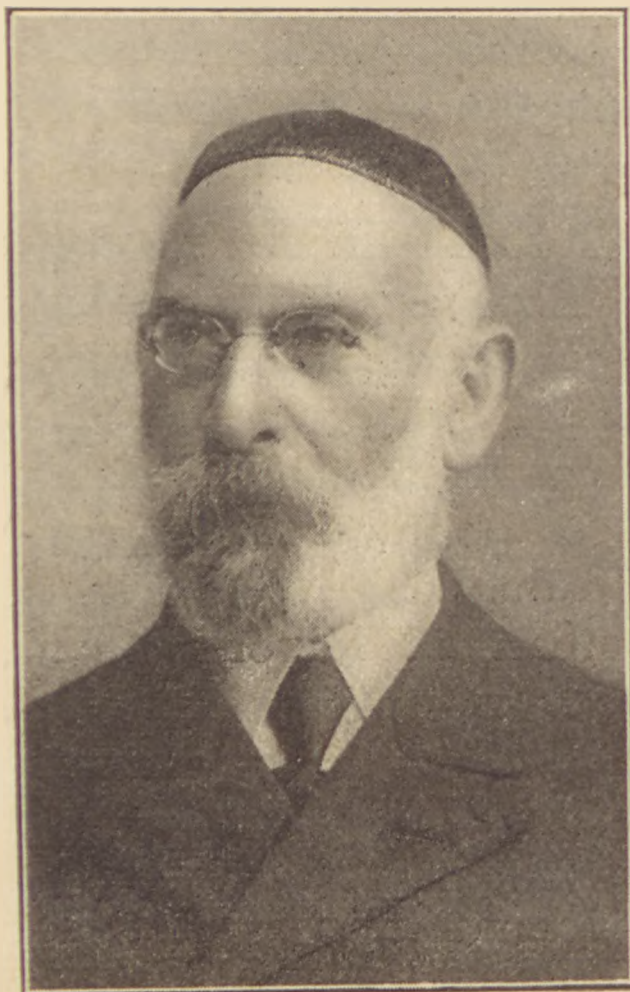
francia ruha-,

angol Kosztüm - és

bluzkülönlegességeit

Dús választék! Olcsó szabott árak!
Eredeti modellek leszállított árban!

SINGER ZSIGMOND. Működésének jelentősége felülemelkedik nemcsak a felekezeti, hanem a nemzeti határokon is, mert mint egyik legjelentősebb világorgánium vezérének internacionális hatáskör jutott neki és nemcsak a magyar törvényhozás legmagasabb fórumán képviselte a magyar sajtó hatalmát, hanem a külföld előtt is, ahol épp olyan részvétellel fogadták halála hírért, mint itthon, ahol személyes érintkezésével is a legmélyebb szimpátiát váltotta ki a lelkekből. Nagystílusú munkaerejéből a zsidóság külön ügyeinek is juttatott, amire legközelebb visszatérünk.



A CSAKTORNYAI FÖRABBI. Tavalý, körülbelül ugyanilyen időben emlékeztünk meg Schwarz Jakab csáktornyaiförabbiműködésének 50 éves jubileumáról, ma már elhunytáról kell megemlékeznünk. Nem akarunk ismétlésekbe bocsájtkozni, ezért csak annyit mondunk, hogy valódi lelkipásztorhoz méltó életet élt és fél-százados működése alatt fáradhatatlan lelkesedéssel és igaz szeretettel teljesítette hivatását.

Nemes gondolkodását átplántálta gyermekeibe is, akik közül egyik a győri főrabbi, de a többiek is, akik világi pályán működnek, örökölték azt a zsidó lelkesedést, mely az ősz rabbit 50 éves rabbi működése alatt vezérelte.

A KOLLÉGÁKÉRT. Az Országos Rabbiegyesület legutóbbi közgyűlésének egyik leglélekemelőbb jelenete volt, amikor az egyesület nagy küldöttsége dr. Neumann Ede ügyvezető alelnök vezetésével felkereste dr. Mezey Ferencet és arra kérte, hogy eszközölje ki a kormánynál, hogy a kisebb képzettségű rabbik is megkapják az állami kor-

pótlékot. Ez a kérelem persze tisztán az orthodox rabbik számára szólt, minthogy a kongresszusi hitközségek rabbijai mind egyetemi képesítéssel bírnak. Dr. Mezey Ferenc természetesen készséggel megígérte a küldöttség önzetlen kérelmének teljesítését, amellyel a haladó rabbik a kollegiálisnak gyönyörű példáját statuálták.

A VERBÓI TALMUD-TÓRA-POLGÁRI ISKOLA, mely a körültekintő kitűnő vezetés folytán évről-évre emelkedik, a következő tanévben új, monumentális épületben kezdi meg működését. Az iskola agilis alapítója és gondnoka, Reich Sámuel verbói főrabbi közbenjárására a kormánytól is nagyobb szubvenciót kapott, ami ebben az esetben nemcsak támogatást jelent, hanem az iskola kulturális tevékenységének elismerését.

HALÁLOZÁSOK. Budai Goldberger Berthold budapesti gyárost, akinek halálesetét az egész magyar sajtó mint a magyar közgazdasági életnek jelentős veszteségét jelentette, a kiválóságokat megillető nagy részvétellel kísérték örök nyugalomra. Ravatalát több pénzintézet, gyári és kereskedelmi vállalat, valamint számos emberbaráti intézmény soktagú küldöttségei, továbbá a politikai közelet számos kitűnősége állotta körül. Hozzá tartozóitól Adler Illés dr. pesti rabbi megkapó szépségű, mély poézissal telített beszéddel

Dr. MISZNE

fűzőterme

Budapest, IV., Váci-
utca 7. sz. I. emelet

Telefon 142—45. szám

Ajánlja kizárólag mérték
után készülő szabadalma-
zott halsont nélküli fűzőit.

Ismertető árjegyzék
!! díjtalanul. !!



Orth. kóser cukrász- és péksütemények
az orth. hitközség felügyelete mellett egyedül csakis

FRIEDMANN SALAMON

villanyerőre berendezett sütődéjében
és cukrászdájában

BUDAPEST, VII., DOB-UTCA 22
kaphatók. Telefon 105—79.

Mindenemű rendeléseket pontosan eszközölünk hely-
ben és vidékre. :: Diabétikusok és egyéb betegek
részére gyógykenyerek. Cukrászati különlegességek.
Postai megrendelések pontosan eszközöltetnek.



FOGAK

Szájpadlás nélkül, aranyhidak és koroná-
kat a legjobb amerikai módszer szerint.

Grossmann Simon

szerb kir. udv. fogász, a párisi fogorvosi aka-
démia kiállításán arany érdemkeresztet ki-
tüntetve. — Fogad egész napon át.

Rendelő szakorvos Dr. Káli H. P.
Speciális arany- és porcellántömések,
foghúzás érzéstelenítve.

Budapest, VI., Erzsébet-Körút 50., I.

Mérsékelt árak. Telefon 86-50 Részletfizetésre is.
Figyelem az archépemre, nevemre és az 50. házszámra.

búcsúztatta, a Magyar Keresk. Csarnok nevében maróti Fürst László udv. tanácsos méltatta értékes közgazdasági tevékenységét, míg a cég személynévében Stern Béla mondott istenhozzádat az atyai érzelmű főnöknek.

Hartmann Rafael, a szabadkai kereskedővilág egyik kitünősége, a Hartmann és Connen-féle kiviteli cég alapítója és főnöke, Nauheim fürdőn, ahol üdülést keresett, 63 éves korában elhunyt. Huszonöt évvel ezelőtt alapította meg tojáskereskedését, mely ma tíz millió K értékű árút exportál bel- és külföldre és másfélezer embert foglalkoztat. A cégnek ezenkívül több külföldi nagy városban saját fióktelepei vannak, melyet fiai vezetnek. Az emberbaráti munkák résztvevői közt mindig ott lehetett találni. Hült tetemeit hazavitték Szabadkára, ahol nagy részvét közt kísérték örök nyugalomra.

IZR. GYERMEKPENZIÓ. Dellí Arturné „Első Budapesti Gyermekepenzió Izr. Ifjak részére” címen a múlt tanévben hézagpótló intézményt léptetett életbe a fővárosban. Ebben a penzióban a vidéki szülők a fővárosban izkolába járó gyermekeiket avval a nyugodt gondolattal helyezhetik el, hogy szigorúan rituális ellátás mellett kellő nevelésben, szeretetteljes bánásmódban részesülnek. A havi díj — lakás, reggeli, ebéd, uzsonna, vacsora, fűtés, világítás — 90 korona.



EZRA fiúnevelő intézet

SZABADKA, IV., ZOMBORI-ÚT 28. SZÁM

Gondos, családias, egyéni, modern zsidó nevelés a rituálék szigorú betartásával. Héber nyelvtanítás Berlitz-módszere szerint. Biblia és talmud kurzusok. Német, francia, angol, olasz nyelvből és zenéből intenzív tanítás.

Az intézetről dr. Singer Bernát szabadkai főrabbi ad felvilágosítást. Prospektussal Fürst Béla intézeti igazgató szívesen szolgál.

JAKOBI G. LAJOS
ANGOL ÚRISZABÓ, BUDAPEST, PODMANICZKY-UTCA 11. :: TELEFON 153—94.

Ajánl elsőrendű kivitelben, kizárólag mérték után készülő, legújabb tavaszi öltönyöket és double felöltőket jutányos árak mellett. Nagy választék a most érkezett legfinomabb angol és skót szövet-különlegességekből ::

Új KÖNYVEK

DR. GUTTMANN MIHÁLY: A SZÍVEK KÖTELESSÉGEI.¹



spanyol-zsidó fénykorszak nagy alkotásai között alig van még egy irodalmi termék, mely oly nagy népszerűsége tett volna szert, mint a mindnyájunk által jól ismert Choboth Hallebáboth. Ez a maga nemében klasszikus etikai munka teljes mértékben felel meg címének és valóban nevelte és nemesítette a zsidó szívet.

Egyaránt merítenek belőle az egyszerű emberek, az éleselméjűséget és a bonyolultabb halachikus meditációkat kedvelő talmudbúvárok, a filozófia és misztika legellentétesebb irányainak a hívei. A zsidó irodalom aranykora oly munkákkal örököztette meg magát, melyek mélyen járó nagystílusú kutatásoknak az eredményeiről számolnak be. Tudományos alapokra épített szentírásmagyarázat, nyelvtudomány, filozófia, asztronómia, matematika, orvosi és természettudományok oly lendülettel indultak fejlődésnek ebben a korszakban, amilyenre csak kevés példát találunk a világtörténetben. A reákövetkező vallásüldözések sötét százada megakasztottak minden produktív tudományos munkálkodást. A már meglevő szellemi termékek is, melyeket a máglya tüze nem érintett, mindinkább kivesztek a köztudatból, részint teljesen feledésbe mentek és a

¹ Bachja ibn Paquda Choboth Hallebáboth (A szívek kötelességei) című etikai munkájának arabs eredetije, Kitab al-hidaja „íla fara” id al qulub. Kiadta magyarázatokkal és mélyreható bevezető tanulmánnyal dr. S. A. Yahuda, a berlini Hochschule tanára. Megjelent: vormals E. J. Brill könyvkereskedésében Leiden 1912.



könyvtárak holt anyagává változtak át, részint pedig megtartották ugyan eleven energiájukat, de hatásuk csak egy aránylag kicsiny szakkörre szorítkozott. Ilyen példátlanul kedvezőtlen viszonyok között csak természetes, hogy az irodalmi termékek fennmaradása és továbbterjedése tisztán nagy gyakorlati értéküktől és kiváló belső tartalmuktól függött. A nehézségeket fokozta még egy újabb probléma, a nyelvváltozás. A zsidó-spanyol korszak a bámulatosan kifejlődött arabs kultúra hatásának köszönheti elsősorban nagy virágzását. Ennek közvetlen folyománya az arabs nyelv általános használata volt. Nemcsak általános jelentőségű, hanem szorosabb értelemben vett zsidó vallási és hittudományi munkák is arabs nyelven jelentek meg. És ez a nyelv mintegy hirtelen tűnt el Európából. Az ebben a nyelvben lerakott szellemi kincsek hozzáférhetetlenné és élvezhetetlenné váltak. A tudomány és irodalom legjelentősebb, mondható életbevágó feladatává vált a fordítás. Ez a magában véve nem nagy belső értékeket növelő irodalmi működés mint mentő mivelet bírálendő el és mint olyan, mérhetetlen fontossággal bír. A legjobb erők csoportosultak e feladat köré. Leghíresebbek a Tibbonidák.

Az első munkák közé, melyeket héberre ültettek át, tartozik a Choboth Hallebáoth. Fordította Juda ben Saul ibn Tibbon. Sok kiadást ért. Először nyomtatták Nápolyban, 1489-ben. Több nyelvre fordították. Több kommentára is van. És úgy a fordítások, mint a kommentárok úgy kezelik a héber szöveget, mintha az lett volna az eredeti. Most végre alkalmuk nyílik az érdeklődő szakköröknek, Bachja munkáját eredetiben tanul-

mányozni. Régi értelmetlenségeket, melyeket főként a fordítás nehézkessége, de részben másolási és nyomdahibák okoztak, az autentikus szöveg alapján helyreigazítani.

Dr. Yahuda szűkebb hazájánál fogva is kiváló módon ígérkezett alkalmasnak az eredeti arabs szöveg kiadására. Bagdadban született és Jeruzsálemben nevelkedett. Az arabs nyelv tehát anyanyelve. Már 1904-ben adott ki egy tanulmányt Prolegomena zu einer erstmaligen Herausgabe des Kitab... címen, melyben a kiadásban követendő elvekről számol be. Hangsúlyozandó elsősorban, hogy ő egy lényeges pontban eltér a használt kéziratok mintájától. Azok ugyanis héber betűkkel adják az arabs szöveget. Így írta Maimonides is a Misna-kommentárját és a Tévelygők útmutatóját. Yahuda átírja a szöveget arabs betűkkel és csak a héber citátumokat hagyja meg eredeti alakjukban. Ezt az eltérést a nagyobb precizitás kedvéért engedi meg magának. A szöveg helyreigazításában és az összehasonlítás munkájában azt az elvet törekszik megvalósítani, hogy a reprodukció ne a másolók hűséges és pontos követésében merüljön ki, hanem törekedjék megközelíteni magát a szerzőt.

Nagy gondot fordított Yahuda a források kimutatására. És ezen a téren tovább ment, mint elődei, mert nemcsak a filozófusokat, hanem az egykorú népies iratokat is vonta kutatásai körébe. Ezzel mintegy bevilágított abba a viszonyba is, melyben Bachja kora műveltségéhez állott. Látjuk, milyen erős volt az arabs kultúra befolyása még egy ilyen tisztán vallásos könyv megírásánál is, mint amilyen a Choboth Hallebáoth. A közelebbi megjelölés

Szőnyegjavítást elfogadjunk!

PERZSA SZŐNYEGET

legolcsóbban szerezhet be
MAROKKAI-UTCA 4. (VÁCI-KÖRÚT SAROK).
Pontos cím! Pontos cím!

Perzsa szőnyegeket
rendkívül jutányosan vásárolhat
Összekötőt 26—35 45, 50 K-tól feljebb. Átvetőt
125—150 180 K-tól feljebb. Szalon- és ebédlő-
szőnyegek különféle nagyságban és árban. ☐☐
(Tessék a pontos címre ügyelni.)

PFEIFER LIPÓT ÉS FIA

MAROKKAI-UTCA 4. VÁCI-KÖRÚT MELLETT

Művészi szőnyegjavítás!

Lakodalmak, pasziták barmicvek, stb. ünnepélyek alkalmára

ÉLŐ FRISS HALAKAT,

a Balaton-, Tisza- vagy a Dunából szállítanak
IFJ. SINGHOFFER ÁGOSTON ÉS TÁRSAI

HALÁSZMESTEREK,
BUDAPEST, KÖZPONTI VÁSÁRCSARNOK.

Vidéki megrendelések vasuton vagy posta útján gyorsan és lelkiismeretesen eszközöltetnek. Vendéglősök és viszontelárusítók kedvezményben részesülnek. ✻

Sürgőnycím: Singhoffertársai, Budapest. Telefonszám: 59—98.



AMERICAN SHOE COMPANY LIMITED

AMERIKAI CIPŐ RÉSZVÉNYTÁRS.

Elsőrendű valódi amerikai cipőkülönlegességek kizárólagos elárúsítása

✻✻✻ KÉRJE KÉPES ÁRJEGYZÉKÜNKET ✻✻✻

BUDAPEST, IV, Kígyó-tér 1 (Királyi bérpalota); V, Dorottya-utca 6; VII, Erzsébet-körút 42; DEBRECEN, Piac-utca 44; ZAGREB, Ilica 22

nélkül említett „jámborak“ gyakran más vallású jámborokra vonatkoznak.

A munka külső alakjára is a legnagyobb gond fordítottatott. Nyomása szép és egész kidolgozása mintaszerű. Két részre oszlik. Jobbról balra halad az arabs szöveg, arabs számozással. A szöveget jegyzetek kísérik. Balról jobbra egy 113 oldalra terjedő német nyelvű tanulmány van, melyben a szerző igen behatóan beszámol az eljárásról, melyet kiadásában követett és azokról az eredményekről, melyekre kutatásaiban jutott.

DR. RICHTMANN MÓZES: A RÉGI MAGYARORSZÁG ZSIDÓSÁGA.



régi Magyarország alatt az 1711-től 1825-ig terjedő korszakot érti a mű tudós és szorgalmas szerzője. Azt a nevezetes korszakot, amely a régi Magyarország megújódását hozta és amely a zsidóság szabadabb helyzetének is útát tört. Igen érdekes képét adja szerző annak a szerepnek, mely a zsidóságnak a politikai megújódásban osztályrészül jutott.

A szabadabb eszmék, az öntudatos érzés ébresztői a gettókba is behatoltak és a valóban szolgálattal tengődő páriák ez időtől kezdve kezdik az országgyűléstől éppen úgy, mint a királytól, emberi jogaik elismerését kérni. A magyar nemzeti megújódás kultúrmunkája pedig felébreszti az országgyűlésben is az emberi érzést, mely embert lát a zsidóban is. A zsidóság sorsa így kapcsolódik egybe a magyarság sorsával. Minél általánosabb és mélyebb a kultúra, annál jobb a zsidóság társadalmi és gazdasági helyzete is. „A zsidók az alkotmányban“ című fejezet bő adatokkal bizo-

nyítja, mily élénk érdeklődéssel és meleg érzéssel kíséri a zsidóság a királyi ház és a nemzet nevezetesebb eseményeit, ünnepéyeit megünnepli, örömeinek örvend, gyászát meggyászolja. Nem a szolgálalkúság ez csupán, hanem a hálás és reménylő zsidóság ténykedése. Ugyanez a motívuma azoknak a megnyilatkozásoknak, melyek a földesurak örömteljes vagy gyászos sorsát kísérik.

Mária Terézia és II. József intézkedései forgatják ki leginkább a zsidóságot régi képéből. Előbbi a maga javát, utóbbi talán a zsidóság javát tartotta szem előtt. A magyarországi nyugati és északi vármegyék zsidó községei ekkor alakulnak, ide menekültek az osztrák örökös tartományokból kiűldözöttek. Hogy itt letelepedhessenek, újabb díjat és fejadót kellett fizetniök. II. József pedig a katonai szolgálatra kötelezi őket, a magyar föld embereinek tekintí a zsidókat is, akik vérükkel is kötelesek adózni a hazáért. Hiába mondták a zsidók most már az udvarnak, hogy emberi voltak, illetlen elismeréséből igazán nem kérnek. Az udvarnál bejáratos tekintélyesebb „stadlanok“ legfeljebb annyit tudtak kivinni, hogy „a katonai hatóság előkészületeket tesz a külön étkezés lehetővé tételére“ és hogy a „Zsidók szombatonként egyébre nem kényszerítetnek, mint amit a Keresztények is vasárnapon tselekedni kényszerítetnek“.

Érdekes fejezete a könyvnek a vérvádak ismeretése is, mely a gyűlölet e szégyenletes fegyverének egész történetét adja és kimutatja, hogy a nagy per, melynek Eötvös Károly szerint soha sem lesz vége, míg az antiszemitaizmus él, mindenkor kudarccal végződött.

E rövid vázlatból is látható, hogy érdeklődéssel olvashatja dr. Richtmann művét a szakember épp úgy, mint a nagyközönség. Dr. Singer Leó.

Orthodox  vendéglő.

Tauber Adolf

BUDAPEST, VI., Rombach-utca 16.

Elsőrangú helyiség, kitűnő konyha,
polgári árak, dîner à la carte.
Referenciákkal szolgál :: :: :: ::

Reich Koppel

Kir. tanácsos, az orth. hitközség főrabbiája.



**Tokaji Bortermelők
Társasága Rt. Tokaj**

Elnök:

Windisch-Graetz Lajos herceg.

Gyógyaszu, szamorodni és asztali borai felülmúlhatatlanok. • Kaphatók mindenütt. • Árjegyzéket kívánatra ingyen küld. • Központi iroda:

Budapest, VI., Teréz-körút 25. sz.

DR. MORGENSTERN ERNŐ: JÚSZUF AL BASZIR ÉS AZ ARAB ATOMISZTIKA. A középkori zsidó gondolkodás épp úgy a korbéli általános kultúra befolyása alatt állt, mint a mai. A zsidó szellem receptív képessége hihetetlen anyagokat emésztett meg: a középkori zsidó krónikák latin egyházatyák kivonatai; az arab zsidók pedig az arab filozófia tanításait teszik magukévá. Júsuf al Baszír a X. században élt és filozofált. Fürst a X. század legnagyobb — és nemcsak a zsidók közt legnagyobb — filozófusának teszi meg. Dr. Morgenstern azonban, aki a még kiadatlan alkitale almuhtavi atomisztikai fejezeteit adta ki, a bevezető kísérletben világosan kimutatja, hogy Júsuf al Baszír egy jobb sorsra érdemes kompilátor; tudós, de nem eredeti gondolkodó; a baszrai filozófiskola tanítványa, melyet az időben az egész arab világ tekintélynek vallott. — Az ily hatások kimutatása két szempontból fontos. Először is megértjük, hogy a középkori zsidó gondolkodás mely forrásokból gazdagodott, s másodsor jobban megérteti velünk a mai zsidó szellemi asszimilációt, mely tehát szervesen csatlakozik a középkoréhoz.

Dr. Morgenstern Ernőt különben lapunk olvasói egészen más irányú irodalmi működéséről ismerik. Ő ugyanis a szerzője azoknak a finom hangulatú verseknek, amelyek Molnár Ernő név alatt keltettek figyelmet.

SZERKESZTŐI ÜZENETEK

H. S. Mi nem „küzdünk“ ellene, mi csak lehetetlennek tartjuk és azért sajnáljuk az energiapazarlást, amelyet termékenyebb ügyre lehetne fordítani. Az eredmények pedig, sajnos, bennünket igazoltak. Azóta csak fokozódott a feszültség és állandó lett a perpatvar, amit dr. Hevesi megoldásával bizony el lehetett volna kerülni. És egészen bizonyos, hogy előbb-utóbb erre fognak visszatérni.

DOKTOR. Méltóztassék türelemmel lenni, míg b. cikke sorra kerül. El vagyunk halmozva kéziratokkal. Hisz éppen mai számunkból meggyőződhetik, hogy szerkesztőnk márciusi felolvasásának is csak öt hónap múlva, júliusban ejthették sorát. Tehát ő maga is előljárt a jó példával, ami a türelmet illeti. Kivételt csakis aktuális cikkel tehetünk.

MISKOLCI. Levelét utánaküldtük szerkesztőnknek Rómába.

KÉPKEDVELŐ. Tévedés. Az a kép Rembrandttól való. L. M. Nem közölhető.

DÉVA. Az OMIKE-est ügyével csak ősszel foglalkozhatunk. De annyit már is mondhatunk, hogy szívesen.

TÖBBEKNEK. Secundus = Dr. Patai József.

Örök hűséget ~ esküszik ~

a „BEAU BRUMMEL“ folyékony szappannak, aki egyszer azt használta. A „BEAU BRUMMEL“ szabadalmazott amerikai tiszta növényolajból készült folyékony szappan, az annak adagolására szolgáló készülék a Liquid soap dispenser. Rendkívül takarékos és tiszta. Ragályos betegségek áthordozása (mint a darabszappannál) kizárva. Nem utálatos, mint az elkocsonyásodott, hajas, poros, darabszappan. A készülék ára nikkelezett foglalatban, csavarokkal és kulccsal . . 16.— K 1 gallon (körülbelül 4 liter) kölni vízzel illatosított folyékony szappan, bádogdobozban, töltődugóval . 18.— K

Raktáron tartja:

Geittner és Rausch

cég, főherceg udv. szállító,

Budapest, VI. ker., Andrássy-út
18/MJ szám. Saját ház.



A vágújhelyi izraelita reáliskola fokozatos fejlesztés alatt.

V. osztálya

szeptemberben nyílik meg.

Az ország egyetlen zsidó középiskolája. Gondos valláserkölcsi nevelés. Házi felügyelet. Bővebb héber tanulmányok céljaira Talmud Tóra-tanfolyamok a főrabbi felügyelete alatt. A Vágvölgy egyik legszebb pontja. Egészséges fekvés. Mindennemű felvilágosítást ad AZ IGAZGATÓSÁG.

Első Budapesti Gyermek Penzió izraelita ifjak részére

VI. ker., Izabella-utca 71., II. em. 18.

Elvállal gyermekeket teljes ellátásra, tanításra. Szigorú felügyelet, gondos nevelés. Mérsékelt árak.

Prospektust legjobb referenciákkal küld

DELLI ARTURNÉ, okl. tanítónő.

Államilag szubvencionált hatosztályú polgári iskola Talmud Tórával egybekötve. ✻ ✻ Miniszterileg megdicsért elsőrangú tanintézet. Szigorú valláserkölcös nevelés.

✻ Katonai fegyelem. ✻

A IV., V. és VI. osztályban kereskedelmi szakoktatás!

V—VI. elemít végzett tanulók a polgári iskola II., illetőleg III. osztályába léphetnek. Havi 28 koronáért reggeli, ebéd és vacsora. Egész évi tandíj a Talmud Tóra díjával együtt 130 korona. Beíratás augusztus 26-tól kezdve.

Tanítás kezdete szeptember 1.

Kimerítő prospektussal szolgál

Reich Sámuel, főrabbi, az államilag szubvencionált polgári iskola alapítógondnoka, Verbó.

ORSZÁGOS MAGYAR IZRAELITA KÖZALAP.

Pályázati hirdetmény utazási ösztöndíjakra.

Az országos magyar izr. közalap a következő két egyenként kétezer koronás utazási ösztöndíjra pályázatot hirdet, még pedig:

1. *Szobrászművészek számára:* Pályázhatnak oly izr. vallású magyar honos szobrászművészek, kik az iskolai képesítésen már túl vannak és 30 ik életévüket még be nem töltötték. Kívánatos, hogy a pályázó már valamely kiállításon résztvevett legyen.

2. *Orvostudorok számára,* kik életük 30-ik évét túl nem haladták, izraelita vallású magyar állampolgárok, tudori oklevéllel bírnak és külföldi egyetemeken, nagyhirű kórházakban vagy könyvtárakban beható tanulmányokat fenni szándékoznak.

A kérvényhez melléklendő: Iskolai és egyetemi képesítésről szóló, vagyoni és kereseti viszonyokat igazoló bizonyítványok, program arra nézve, hogy hol és miként akarja a jutalmazandó felhasználni az ösztöndíjat. Az ösztöndíjas köteles külföldön tartózkodni, köteles előterjesztett tervét betartani s amennyiben azon időközben változtatni kíván, tartozik ezt jóváhagyás végett bejelenteni. Az egyenként kétezer koronás ösztöndíjat havi részletekben és csakis az illető tanulmányainak helyére folyósítjuk. Előlegek semmi címen nem adatnak. Az utazás alulírott elnökség által kijelölendő időpontban megkezdendő.

Felhívtnak mindazok, kik ezen utazási ösztöndíjra pályázni kívánnak, hogy okmányaikkal felszerelt folyamodványaikat folyó évi szeptember hó 15-ig az országos magyar izr. közalap bizottságának elnökségéhez (Budapest, VI., Laudon-utca 2.) benyújtani szíveskedjenek,

A döntés idejét a tisztikar határozza meg. Az elintézés sürgetése mellőzendő.

NEWYORKI GERMANIA
ÉLETBIZTOSÍTÓ TÁRS.
 BUDAPEST, VIII., JÓZSEF-KÖRÚT 9

Olcsó díjak. Háborúkockázat díjmentes. Kötvények 1 év után megtámadhatatlanok. Osztalék évenként felvehető. A biztosítás második évétől kezdődőleg évenként csökkenő díjfizetés. Díjtáblázatot és felvilágosítást ad azonnal a Vezérképviselőség. **HELYI KÉPVISELŐKET KERESÜNK.**

KOVALD FEST, TISZTÍT.
 Gyár és főüzlet: Budapest, VII. ker.,
 Szövetség-utca 35-37. szám.



Gyűjtőtelepek a székesfőváros minden részében. Képviseltek a vidék legtöbb városában.



Nyers lúdzsirt
 bőrt és hájat, legolcsóbban,
 megbízhatóan rendeljen az
 1890 óta fennálló

Stein Bernát
 baromfi - kereskedő cégnél,
 Budapest, IX., Ráday-utca
 9. szám. Telefon József 4—74

KOLLARIT-
BÖRLEMEZ KAUCSUK COMPO-
 SITIOVAL BEVONT
SZAGTALAN FEDÉLLEMEZ

A jelenkor legjobb fedéllemeze!
VÉGTELENÜL TARTÓS!

Gyártja:
 Kollár és Társa Budapest, V., Pozsonyi-út 2/c. sz.
 Törzsgyár: Kohn és Fried.

Templomi hímzések
 készít művészes kivitelben olcsó árak mellett, tervek-
 ::::: kel és rajzokkal díjmentesen szolgál :::::

HERZ EMMA BUDAPEST
 Első magyar aranyhímző telepe
IV., KOSSUTH LAJOS-UTCA 6 SZ.

Ő cs. és kir. Fensége Augusztai Főhercegnő udvari szállí-
 tója, Ő cs. és kir. Fensége József Főherceg kamarai
 szállítója. Arany érdemkereszt és Román királyi jubi-
 leum érem tulajdonosa, Grand Prix nagy aranyérme
 és keresztje stb. stb.

LOHR MÁRIA-KRONFUSZ
 A főváros első és legrégibb csipketisztító-,
 vegytisztító és kelmefestő gyári intézete.
 Alapítva 1867. Telefon: József 2—37.



GYÁR ÉS FŐÜZLET: Bpest, VIII., Baross-u. 85.
FIÓKOK: II., Fő-utca 27. — IV., Eskü-út 6.,
 Kecskeméti-utca 14. — VI., Andrássy-út 16.,
 Teréz-Körút 39. — V., Harmincad-utca 4. —
 VIII. József-Körút 2.

SPITZ LAJOS
 egyenruha- és polgári szabó
**BUDAPEST, WESSELÉNYI-
 UTCA 1. (TEMPLOM-BAZÁR).**

Angol lovagló bricseszek bármely szín-
 ben és minőségben, elegáns kivitelben
 darabonként 30 koronáért készíttetnek.

**ELEGÁNS ANGOL FÉRFI-ÖLTÖ-
 NYÖK 60 K.-TÓL. VIDÉKRE MIN-
 TÁKAT BÉRMENTVE KÜLDÖK.**

DIGESTOL

Agyomor- és bél-
 működést szabá-
 lyozza <<<<<<<

Kapható minden
 gyógyszerárban

**Biztosan és állandóan ható
 emésztő- és étpor**
 Eredeti doboz ára 1 és 2 kor.



FRIEDMAN

NŐI KALAPGYÁR

VI., KIRÁLY-U. 8. SZ., IV., PÁRISI-U. 4. SZ.

NŐI KALAPFORMA-, DÍSZTOLL- ÉS VIRÁG-
KÜLÖNLEGESSÉGEK

Háziasszonynak

leginkább szükséges „TITANIA” mosógép,
mángorló, mosogató-szekrény vagy jégszek-
rény. ❀❀❀❀ Háztartási árjegyzéket kérjen

Takács Oszkártól

Budapest, VI., Nagymező-utca 49

Neumayer Fülöp

Budapest, V. ker., Deák Ferenc-tér
1. szám (Erzsébet-tér sarok).

Telefonszám: 11 — 21.

Perzsa- és Smyrna-szőnyegek. Hazai gyárt-
mányú Moquett-plüssök, bútorszövetek, ágy és
asztalterítők, függönyök és szőnyegek, továbbá
kárpitós- és kocsigyártókellékek gyári raktára.

Kívánatra mintát bérmentve küldök.

Schlesinger Jos.

Budapest, VII., Király-utca 1.

Mindennemű templomi aranyhímzések készítése,
parochesz. Tóra-ruha, Almemor-takaró, Chuppa
stb. Izléses, művészies kiállítás. Jutányos árak.
Rajzok, minták a részletes ajánlatok ingyen és
bérmentve.

Nagy raktár az összes zsidó rituális tárgyaktól,
templomi és házi használatra. Szefer tóra, klé-
kedes, tóradíszek, kina- és valódi ezüstdől. Selyem
talisz, imakönyvek stb.

Az összes zsidó irodalmi művek nagy raktára.
A Magyar Zsidó Könyvtár (szerkeszti: dr. Patai
József) kiadóhivatala. Zsidó ifjúsági és kultúr-
egyesületi könyvtárak berendezése.



Csász. és kir. szabadalmazott Keleti-féle
sérvkötők pneumatikus gumm-polottá-
val a legtökéletesebbek.

Haskötők hölgyek és urak részére minden
altesti betegség és lógó has ellen.

Gummi görcsérharisnyák.

Múlábakat és műkezeket amputáltak
részére.

Testegyenestítő, járó- és támgépeket.
Mű- és támasztó fűzőket.

Egyenestartókat ferdén nőtték részére ké-
szít a technika legmo-
dernebb elvei szerint, a legjutányosabb gyári
árak mellett.

Az összes betegápolási és egész-
ségügyi cikkek nagy raktára.

Kérje ingyen és bérmentve 3000-nél több
ábrával ellátott legújabb képes árjegyzékemet.

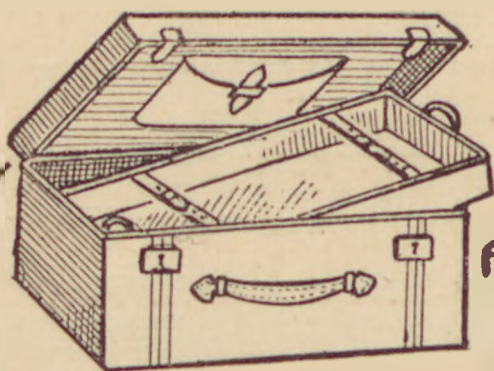
Alapított
1878. évben

KELETI J.

orvossebészeti műszer- és kötszergyáros.

Telefonszám
13—76.

Főraktár: Budapest, IV., Koronaherceg-u. 17
Gyár: Budapest, IV., Koronaherceg-utca 14



CSAK
A MUZEUMKÖRUT 5.
szám alatt van

Csángó Henrik Bőróndós
Cím fontos, mert fióküzlet nincs

Magyar Királyi államvasutak nyári menetrendje

Indulás Budapest keleti pályaudvarról

Délután

Délután

idő

a vonat neve

h o v á

5.40

sz. v.

Balatonfüred, Tapolcza

5.40

Hatvan

6.25

gy. v.

Ruttka, Berlin

6.30

sz. v.

Bicske

6.40

Wien, Grác, Sopron

6.45

gy. v.

Kassa, Csorba, Bártfa

6.55

sz. v.

Kassa, Csorba

7.00

gy. v.

Fiume, Torino, Róma, Pécs, Vinkovce

7.05

Arad, Brassó

7.10

Belgrád, Sofia, Sarajevo

7.20

Fehring, Grác, Triest

7.25

Stryj, Przemyśl, Lemberg

7.30

sz. v.

Gödöllő

7.45

Belgrád, Sofia, Vinkovce

7.50

Arad, Brassó, Bukarest

8.05

gy. v.

Balatonfüred, Tapolcza

8.10

sz. v.

Munkács, Lawoczne

8.20

Kolozsvár, Brassó

8.25

Eszék, Bród

8.35

Ruttka, Berlin

8.55

M.-Sziget, Stanislau

9.10

gy. v.

Wien, Sopron

9.30

sz. v.

Bicske

9.35

gy. v.

Kassa, Poprád-Felka

10.00

sz. v.

Kunszentmiklós-Tass

10.05

Nagykáta

10.45

Balatonfüred, Tapolcza

11.55

Bicske

12.00

Gödöllő

12.20

sz. v.

Arad, Tövis, M.-Sziget

12.20

Ujvidék, Sarajevo

12.30

Hatvan

12.30

Szombathely, Wien

12.45

Fiume, Róma, Eszék

1.00

Bicske

1.20

gy. v.

Kassa, Poprád-Felka

1.25

sz. v.

Gödöllő

1.40

gy. v.

Fehring, Grác

2.00

Sátoraljaújhely, Lemberg, Kassa

2.05

Wien, Páris

2.10

Arad, Bukarest

2.15

sz. v.

Kiskőrös

2.20

gy. v.

Ruttka, Berlin

2.25

sz. v.

Hatvan

2.30

Pécel

2.30

Bicske

2.40

Szolnok

2.45

gy. v.

Szabadka, Sarajevo

2.55

Tapolcza, Eszék

3.20

Belgrád, Konstantinápoly

3.25

sz. v.

Nagykáta

3.30

Paks

4.25

Komárom

4.25

Gödöllő

5.00

gy. v.

Arad, Bukarest, M-sziget

5.10

sz. v.

Lawoczne, Lemberg

5.15

gy. v.

Győr, Sopron, Szombathely, Wien

5.20

sz. v.

Gödöllő

5.40

Nagykáta, Szolnok

5.55

Ruttka, Berlin

6.05

Kunszentmiklós-Tass

6.15

gy. v.

Fiume, Róma, Nápoly

6.15

sz. v.

Kolozsvár, Brassó

6.25

Pécel

6.40

Hatvan

6.45

Kunszentmiklós-Tass

6.55

Bicske

7.10

Nagykáta, Szolnok

7.20

Győr, Trieszt

7.35

Hatvan

7.40

gy. v.

Zágráb, Fiume

7.45

sz. v.

M.-Sziget, Stanislau

8.00

Kassa, Csorba, Bártfa

8.05

Belgrád, Sarajevo

8.30

Pécs, Bród

8.40

Gödöllő

9.00

Szolnok

9.15

Győr, Grác

9.30

Arad, Brassó

10.00

gy. v.

Kassa, Csorba, Bártfa

10.05

sz. v.

Pécel

10.25

Fiume, Tapolcza

10.25

Kassa, Csorba, Lemberg

10.55

Szombathely, Wien

11.10

Vv.

Ruttka, Poprád-Felka

Indulás Budapest nyugoti pályaudvarról

Délután

Délután

idő

a vonat neve

h o n n a n

5.10

v. v.

Berlin, Ruttka

5.20

t. v. sz.

Debreczen Nagyváradi

5.30

sz. v.

Hatvan

5.30

Eszék, Tapolcza

5.45

Brassó, Arad

5.45

Sofia, Bród, Belgrád

5.55

Torbágy

6.00

Pécel

6.05

Komárom

6.15

Stanislau, M.-Sziget

6.25

Wien

6.30

gy. v.

Lemberg, Poprád-Felka, Kassa

6.50

sz. v.

Lemberg, Stryj, Kassa

6.50

Fiume, Zágráb

7.00

gy. v.

Róma, Triest, Fiume

7.05

sz. v.

Gödöllő

7.20

Brassó, Kolozsvár

7.25

Kunszentmiklós-Tass

7.30

Gödöllő

7.40

Hatvan

7.45

Bicske

8.00

Grác, Fehring

8.10

Sarajevo, Belgrád

8.15

Bártfa, Csorba, Kassa

8.20

Paks

8.35

Bukarest, Kolozsvár

8.45

Hatvan

9.20

Győr

9.25

Berlin, Ruttka

9.35

gy. v.

Fiume Tapolcza

9.55

sz. v.

Szabadka

10.05

gy. v.

Bruck-K., Szombathely, Sopron

10.20

sz. v.

Miskolc

10.45

Bicske

11.30

gy. v.

Nagyváradi, Debr., Arad

12.10

sz. v.

Gödöllő

12.30

Bukarest, Arad

12.50

gy. v.

Berlin, Ruttka

1.00

Konstantinápoly

1.05

Lemberg, Kassa

1.20

sz. v.

Wien, Sopron

1.25

gy. v.

Bukarest, Arad

1.30

Sarajevo, Bród, Szabadka

1.40

London, Páris, Wien

1.55

Eszék, Pécs

2.10

sz. v.

Hatvan

2.20

gy. v.

Poprád-Felka, Kassa

2.25

Grác, Fehring

2.40

sz. v.

Kunszentmiklós-Tass

3.00

Bicske

3.10

Nagykáta

4.00

Tapolcza, Balatonfüred

4.20

Pécel

5.25

Gödöllő

6.00

Szolnok

6.15

Bukarest, Debreczen

6.20

Bruck-Királyhida

6.25

gy. v.

Poprád-Felka, Kassa

6.35

Wien, Grác

7.00

sz. v.

Stanislau, M.-Sziget

7.20

Sofia, Belgrád

7.25

Bukarest, Arad

7.35

v. v.

Szerencs

7.45

sz. v.

Berlin, Ruttka

7.50

Bicske

8.05

Tapolcza, Balatonfüred

8.10

Nagykáta

8.15

Fiume, Bród

8.20

Lawoczne, M.-Sziget

8.35

Gödöllő

8.45

Wien, Grác

8.50

Csorba, Kassa

9.00

Bicske

9.10

Pécel

9.10

Vinkovce, Pécs

9.20

gy. v.

Brassó, Arad

9.28

sz. v.

Triest, Torbágy

9.35

gy. v.

Berlin, Ruttka

9.35

Róma, Fiume, Pécs

9.45

sz. v.

Kiskőrös

9.55

gy. v.

Lemberg, Przemyśl

10.00

Sofia, Belgrád

10.10

Grác, Triest

10.25

sz. v.

Gödöllő

10.35

Segesvár, Kolozsvár

Indulás Budapest keleti pályaudvarra

Délután

Délután

idő

a vonat neve

h o n n a n

5.10

v. v.

Berlin, Ruttka

5.20

t. v. sz.

Debreczen Nagyváradi

5.30

sz. v.

Hatvan

5.30

Eszék, Tapolcza

5.45

Brassó, Arad

5.45

Sofia, Bród, Belgrád

5.55

Torbágy

6.00

Pécel

6.05

Komárom

6.15

Stanislau, M.-Sziget

6.25

Wien

6.30

gy. v.

Lemberg, Poprád-Felka, Kassa

6.50

sz. v.

Lemberg, Stryj, Kassa

6.50

Fiume, Zágráb

7.00

gy. v.

Róma, Triest, Fiume

7.05

sz. v.

Gödöllő

7.20

Brassó, Kolozsvár

7.25

Kunszentmiklós-Tass

7.30

Gödöllő

7.40

Hatvan

7.45

Bicske

8.00

Grác, Fehring

8.10

Sarajevo, Belgrád

8.15

Bártfa, Csorba, Kassa

8.20

Paks

8.35

Bukarest, Kolozsvár

8.45

Hatvan

9.20

Győr

9.25

Berlin, Ruttka

9.35

gy. v.

Fiume Tapolcza

9.55

sz. v.

Szabadka

10.05

gy. v.

Bruck-K., Szombathely, Sopron

10.20

sz. v.

Miskolc

10.45

Bicske

11.30

gy. v.

Nagyváradi, Debr., Arad

12.10

sz. v.

Gödöllő

12.30

Bukarest, Arad

12.50

gy. v.

Berlin, Ruttka

1.00

Konstantinápoly

1.05

Lemberg, Kassa

1.20

sz. v.

Wien, Sopron

1.25

gy. v.

Bukarest, Arad

1.30

Sarajevo, Bród, Szabadka

1.40

London, Páris, Wien

1.55

Eszék, Pécs

2.10

sz. v.

Hatvan

2.20

gy. v.

Poprád-Felka, Kassa

2.25

Grác, Fehring

2.40

sz. v.

Kunszentmiklós-Tass

3.00

Bicske

3.10

Nagykáta

4.00

Tapolcza, Balatonfüred

4.20

Pécel

5.25

Gödöllő

6.00

Szolnok

6.15

Bukarest, Debreczen

6.20

Bruck-Királyhida

6.25

gy. v.

Poprád-Felka, Kassa

6.35

Wien, Grác

7.00

sz. v.

Stanislau, M.-Sziget

7.20

Sofia, Belgrád

7.25

Bukarest, Arad

7.35

v. v.

Szerencs

7.45

sz. v.

Berlin, Ruttka

7.50

Bicske

8.05

Tapolcza, Balatonfüred

8.10

Nagykáta

8.15

Fiume, Bród

8.20

Lawoczne, M.-Sziget

8.35

Gödöllő

8.45

Wien, Grác

8.50

Csorba, Kassa

9.00

Bicske

9.10

Pécel

9.10

Vinkovce, Pécs

9.20

gy. v.

Brassó, Arad

9.28

sz. v.

Triest, Torbágy

9.35

gy. v.

Berlin, Ruttka

9.35

Róma, Fiume, Pécs

9.45

sz. v.

Kiskőrös

9.55

gy. v.

Lemberg, Przemyśl

10.00

Sofia, Belgrád

10.10

Grác, Triest

10.25

sz. v.

Gödöllő

10.35

Segesvár, Kolozsvár

Indulás Budapest nyugoti pályaudvarra

Délután

Délután

idő

a vonat neve

h o n n a n

5.00

sz. v.

Vác

5.15

Rákospalota-Ujpest

5.25

Érsekújvár

5.40

Szeged, Szolnok

6.00

Esztergom

6.30

Lajosmizse, Kecskemét

6.35

Rákospalota-Ujpest

6.50

k. o. e. v.

Wien, Páris, Ostende

7.00

gy. v.

Segesvár, Stanislau

7.05

Zsolna, Berlin

7.55

Nagyszombat, Wien

8.00

sz. v.

Dunakeszi-Alag

8.25

gy. v.

Orsova, Bázias

8.40

sz. v.

Bázias, Karánsebes

8.45

Nagymaros

9.05

Esztergom

9.15

Wien, Berlin

9.45

Rákospalota-Ujpest

11.00

Rákospalota-Ujpest

11.10

Lajosmizse, Kecskemét

11.35

Nagymaros

11.55

Cegléd

12.00

Wien

12.05

sz. v.

Rákospalota-Ujpest

12.15

Szeged

12.20

gy. v.

Zsolna, Berlin

12.25

sz. v.

Nagymaros

12.30

Esztergom

1.00

Rákospalota-Ujpest

1.05

Tvsz.

Piliscsaba

1.30

sz. v.

Dunakeszi-Alag

1.50

Esztergom

2.00

gy. v.

Wien, Páris

2.10

sz. v.

Párkány-Nána

2.15

Rákospalota-Ujpest

2.20

Esztergom

2.25

gy. v.

Szatmár-Németi, Brassó

2.30

Wien

2.35

sz. v.

Galánta

2.40

gy. v.

Bukarest, Bázias

2.45

sz. v.

Cegléd, Szolnok

2.50

Lajosmizse, Kecskemét

3.10

Rákospalota-Ujpest

3.55

Szob

4.10

Rákospalota-Ujpest

4.30

Szeged

5.15

gy. v.

Wien

5.20

sz. v.

Szob

5.50

Rákospalota-Ujpest

6.00

Párkány-Nána

6.10

Vecses

6.15

Nagymaros

6.20

Monor, Ócsa

6.40

Esztergom

6.45

Cegléd, Szolnok

6.50

gy. v.

Pozsony, Zsolna, Berlin

6.55

sz. v.

Párkány-Nána

7.00

Cegléd

7.15

Rákospalota-Ujpest

7.25

Vác

7.35

Cegléd

7.40

Lajosmizse

7.55

Párkány-Nána

8.05

Bukarest, Bázias

8.20

Dunakeszi-Alag

8.40

Zsolna, Berlin

9.30

Wien, Páris

9.35

gy. v.

Bukarest, Stanislau

10.00

sz. v.

Dunakeszi-Alag

10.15

gy. v.

Szeged, Bázias, Bukarest

10.50

Marosvásárhely

10.55

sz. v.

K.-K.-Félegyháza, Szeged

11.10

Esztergom

11.30

k. o. e. v.

Belgrád, Kontsantinápoly

11.35

sz. v.

Nagymaros

11.45

k. o. e. v.

Bukarest, Konstantinápoly

Érkezés Budapest keleti pályaudvarra

Délután

Délután

idő

a vonat neve

h o v á

3.51

sz. v.

Rákospalota-Ujpest

5.05

Dunakeszi-Alag

5.15

Cegléd

5.35

Vecses

5.45

Monor

5.50

Esztergom

5.55

Nagymaros

6.00

Szolnok, Cegléd

6.10

k. o. e. v.

Konstantinápoly, Belgrád

6.10

Konstantinápoly, Bukarest

6.25

sz. v.

Rákospalota-Ujpest

6.30

Lajosmizse

6.35

Nagymaros

6.40

Berlin, Zsolna

6.50

gy. v.

Marosvásárhely

7.10

sz. v.

Esztergom

7.15

Bukarest, Bázias

7.20

Rákospalota-Ujpest

7.25

Párkány-Nána

7.30

Cegléd

7.35

gy. v.

Bukarest, Kolozsvár

7.40

sz. v.

Máramarossziget

7.50

Vác

7.55

Kecskemét, Lajosmizse

8.10

Párkány-Nána

8.15

Páris, Wien

8.40

Esztergom

8.45

K.-K.-Félegyháza

9.10

Párkány-Nána

9.25

gy. v.

Dunakeszi-Alag

9.40

Szeged

9.55

sz. v.

Berlin, Zsolna, Pozsony

10.30

Esztergom

10.45

Rákospalota-Ujpest

11.25

Szeged

12.00

Galánta

12.00

Rákospalota-Ujpest

12.50

sz. v.

Rákospalota-Ujpest

1.20

Nagymaros

1.25

gy. v.

Bukarest, Bázias

1.45

sz. v.

Rákospalota-Ujpest

1.50

gy. v.

Tövis, Kolozsvár, Sz. Németi

2.00

Páris, Wien

2.08

sz. v.

Esztergom

2.40

Dunakeszi-Alag

3.00

Rákospalota-Ujpest

3.40

Kecskemét, Lajosmizse

3.50

Rákospalota-Ujpest

4.05

Temesvár-Józsefváros

4.10

Nagymaros

5.05

Esztergom

5.15

Rákospalota-Ujpest

5.55

Érsekújvár

6.10

Wien, Berlin

6.20

Berlin, Zsolna

6.30

Rákospalota-Ujpest

6.35

gy. v.

Orsova, Bázias

6.40

Wien

7.10

Wien

7.45

sz. v.

Bázias, Temesvár

8.00

Rákospalota-Ujpest

8.05

Vecses

8.10

Nagymaros

8.15

Piliscsaba

8.20

Nagymaros

8.55

Párkány-Nána

9.05

gy. v.

Wien

9.20

szv.

Cegléd

9.25

Piliscsaba

9.30

Kecskemét, Lajosmizse

9.35

Dunakeszi-Alag

9.40

gy. v.

Segesvár, Stanislau

9.4

Berlin, Zsolna

10.00

sz. v.

Esztergom

10.15

Vác

10.25

Nagymaros

10.30

Ócsa

10.35

Wien

11.00

Temesvár, Bázias

11.05

k. o. e. v.

London, Ostende, Páris, Wien

11.25

sz. v.

Dunakeszi-Alag

11.0

Érsekújvár

Érvényes 1913. évi május hó elsejétől

**MEGHŐDÍTOTTUK
A VILÁGOT!**



GEREBÉN BÉLA *most* **ANDRÁSSY-ÚT 1.**

DALMA



Rácskapukat,
rácskerítése-
ket, ajtókat,
vasablakokat
a legszebb ki-
vitelben szállít



ABELES EMIL

Budapest, V., Váci-út 14.,
a nyugati pályaudvarral szemben

Háztartási mosógépről, mangorlóról stb.-ről
▽ kérjen prospektust ▽

HERMANN EMIL és TSA cégtől
Budapest, V., Visegrádi-u. 9. Telefon 4—98.

EFC₀

Porosz
kőszén-
tégla a

legjobb fűtőanyag

Pongrácz és
Pongrácz
VII., Erzsébet-
körtút 50.

Telefonszám
177—41
és 158—03.

EFC₀

BOROS ÉS KOHN

sírkőraktára, Budapest, VI., Váci-körút 7



Egyszerű és díszes kivitelű,
valamint nagyobb szabású
SIREMLÉKEK nagy
választékban jutányos áron.

Vidéki megrendeléseket felelősséggel szállítunk

SCHWARZ IGNÁC
könyvkereskedő.

Budapest, VI., Király-utca 8. sz.

Alapított 1888.

Dús választékú raktár a zsidó vallás keretében
szükséges szertartási cikkekből, úgymint ima-
könyvek, taleszek stb., úgyszintén templomi
aranyhímzések művészi kivitelben készíttetnek
a legjutányosabb árak mellett.

Árjegyzék ingyen és bérmentve.



MODERN
LEVÉL-
PAPÍR
UJDONSÁ-
GOK.
PAPÍR-
ÁRUK

Pauker Mór
PAPÍRÁRUHÁZA

BUDAPEST
FOUZLET V.
VACI KÖRUT 60
TEL.: 47-37
FIÓKÜZLET:
VACI KÖRUT 75
TEL.: 86-73
M.K. POSTATAKA
REKVENZTÁRI
SZÁMLA 1962



HOLZER

CS. ÉS KIR. UDV. ÉS KAMARAI SZÁL-
LÍTÓ DIVATHÁZA BUDAPEST, IV.,
KOSSUTH LAJOS-UTCA 9. SZÁM.



Toilettek, kosztümök, paletók,
blúzok, pongyolák, kesztyűk,
harisnyák, ernyők, reticülők,
női fehérneműek egyszerű és
elegáns kivitelben.

MARX ÉS MÉREI

tudományos műszerek gyára. • Fizikai, kémiai, természetrajzi
műszerek. • Röntgen-készülékek. • Tudományos műszerek.

Budapest, VI., Bulcsu-utca 7. szám. Telefon 21-06



**ÜVEG-
GYÁRI RAKTÁR
ZUCKER HENRIK**
BUDAPEST, VI. AKACZKA U. 32-34

Állandó nagy raktár
finom kristályüveg
asztalkészletekben.
Porcellán étkező-
készletek, majolika
és chinaezüst dísz-
tárgyak, minden-
nemű háztartási és
világítási cikkekben.

Figyelem! Erős új éttermei

Pilseni és Müncheni Sör-sarnoka, elegánsan, fényesen berendezve,
VI., Nagymező-utca 9. sz. alatt az Európa Nagyszálló épületé-
ben (Szerecsen-utca sarkán, az Andrássy-út közvetlen közelében).
Estélyek, eljegyzések, lakodalmak részére a t. megbízóknak pompás
nagy fényes priváttermek állanak rendelkezésre.

Kitűnő ízletes ételek. Polgári árak. Előzékeny kiszolgálás.

KERBER HENRIK

BUDAPEST,
VIII., Nap-u. 29.

Alapított 1890-ben.
Telefon: „József“ 3-86.

Szörme, szőnyeg-poroló, megóvó, valamint
szőnyeg-mosó, tisztító és javítóintézet.

Ablaktisztítás, lakástakarítás, padlóbeeresztés,
„Tapeta“ festettfal, falfestmény, Fresco-
tisztítás és féregirtási vállalat.